M
A-23948

ה. ד. נאָמבערג

ערציילונגען

צווייטער באַנד

כלל-פאַרלאַג
בערלין

כלל-פארלאג

Inv. 1043

Юрьевская Еврейская
библіотека имени
Д-ра Я. А. Зйгеса
№ 1043.

געזאַמלטע ווערק

ה. ד. נאָמבערג

ערציילונגען

צווייטער באַנד

Юрьевская Еврейская
библіотека имени
Д-ра Я. А. Эйгеса
№ 1043.

כלל-פאַרלאַג
בערלין, 1922 תרפ"ג

KLAL-VERLAG
BERLIN SW 68 / MARKGRAFENSTRASSE 73

Copyright by Klal-Verlag. Berlin, 1922.
Gedruckt in der Klal-Druckerei, Berlin.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Inv. 1043.

אינהאַלט

	זייט
פליגעלמאַן	9
דאָס שפּיל אין ליבּע	31
בּריוו	45
אויף איין קוואַרטיר	61
שווייג, שוועסטער!	89
אלול	101
ווער איז שולדיג?	121

Sur. 1043.

פליגעלמאַן

Юрьевская Еврейская
библиотека имени
Д-ра Я. А. Эйгеса
№ 1073

I.

װער און װאָס איז פֿליגעלמאַן און װעגן זײַנע באַקאַנטע

פֿליגעלמאַן איז אַ יונגערמאַן פֿון עטליכע און דרײַסיג יאָר. ער האָט אַ קלײנעם, אַ ביסל אײַנגעהױקערטן גוף; אַ גרױסן, קרומען שטערן און אַ קלײן כּלאָנר בערדל. די אױגן זײַנע זעהען אױס װי פֿאַרלאָפֿן מיט פֿאַרע. עס דוכט זיך, אַז מען דאַרף זײ נאָר מיט אַ טיכל איבערװישן, כּדי זײ זאָלן העל גלאַנצן.

נישט זעלטן, גײענדיג פֿאַמעליך איבער דער רױשנדיגער גאַס אױף אַ לעקציע אײַנגעבױגן, האַלטנדיג די הענט אין די טאַשן, טראַכט ער, אַז אױף דער װעלט האָבן געלעבט אַ סך גרױסע מענשן: בּודהאַ, שפּינאָזאַ, קאַנט און נאָך אַ סך אַנדערע, און ער, דעם קאָניװער שמש אַ זון, װײסט זײערע פֿילאָזאָפֿישע סיסטעמען אױף קלאָר און קאָן נאָכזאָגן אַלץ, װאָס ער האָט געלעזן פֿון זײ, װאָרט בּאַ װאָרט.

און אַז אױף דער גאַס איז אַ שײן װעטער, די דראָזשקעס האַקן גראָד נישט אין די אױערן, און אױף דער לעקציע בּרױך מען זיך נישט צו אײַלן, טראַכט ער נאָך מיט פֿאַרנעגינגן, אַז אין תּוך אַרײַן זײַנען אַלע פֿילאָזאָפֿן נישט איבעריג קלוג געװען; יעדערער האָט זיך פֿאַרמאַכט אין זײַן װינקעלע, געטראָפֿן, דאָך אַביסל נאָר געטראָפֿן; און ער, פֿליגעלמאַן, װײסט אַלץ, װאָס זײ האָבן אױפֿגעטאָן, און נאָך װײסט ער, אַז דער עיקר, דער תּוך כּל־התּוכות איז דאָס לעבן, דאָס לעבן אַלײן טאַקע.

און פֿון זײַן לעבן איז פֿליגעלמאַן צופֿרידן. די ערשטע פֿינף יאָר אין װאַרשע זײַנען אָנגעקומען אַביסל שלעכט, נאָר דעמאָלט

איז ער געװען אַ מענטש אָהן פֿעסטע איבערצײַגונגען, אָהן אַ װעלט־אַנשױאונג, און פֿון יענעם לעבן האָט פֿלינעלמאַן נישט ליב צו טראַכטן. זײַט אַכט יאָר אָבער האָט ער זיך בעסער אײַנגעריכט, באַקומען גוטע לעקציעס און האָט אָנגעהױבן לעבן רוהיג, לױט פֿעסטע פּרינציפּן, אַביסל אָפּגעזונדערט פֿון דער װעלט, אַלײן אין זײַן צימער אױף דעם פֿינפֿטן שטאָק.

זײַן צימער איז שטענדיג אױפֿגעבעט אױף אַ באַזונדערן אַרט, אױף פֿלינעלמאַנס אײגענעם אַרט. מיט דער רײנסט באַנוצט ער זיך נישט, װײַנדיג איבערצײַגט קענן יעדער קנעכטשאַפֿט. און אַז מען ברױך די פֿאַרלאַנגע צו װאַשן, האָט ער קאָן אַלײן נישט טון, האָט ער פּרעטענזיעס צו זיך אַלײן און װאַרפֿט זיך פֿאָר, אַז ער מאַכט קאָמפּראָמיסן, און װערט איבערצײַגט, אַז אַן אָרנטליכן מענטשן איז לעת־עתּה זעהר שװער צו עקסיסטירן אױף דער װעלט.

באַקאַנטע האָט ער אַ סך, נאָר נאָהענטע מענטשן — נאָר װײניג. צװישן זײַנע באַקאַנטע יונגעלײט האַלט מען אים פֿאַר זעהר אַ געבילדעטן, פֿאַר אַ פֿילאָזאָף און אַ עסטעטיק, נאָר רײדן רעדט מען פֿון אים נישט. גאַנצע חדשים פֿאַרגעסט מען אָן אים גאָר, ערשט אַז מען ברױך געלט אױף עפּעס אַ זאַך, דערמאָנט מען זיך אָן אים, דעמאָלט רופֿט זיך אײנער אָן:

— אַ! אָן פֿלינעלמאַנען האָט מען גאָר פֿאַרגעסן!

— טאָקע! — זאָגט דער אַנדערער, און אַלע פֿאַרװאונדערן זיך, װאָס פֿלינעלמאַן איז זײ נישט געקומען אין קאָפּ אַרײַן.

און אַז מען קומט צו אים, איז פֿלינעלמאַן מכבד מיט טײ, פֿרעגט זיך נאָך װעגן אַלע באַקאַנטע, גיט געלט, נאָר גלאַט זיך שפּאַרן אַזױ, האָט ער נישט ליב און זעהט, אַז דער שמועס זאָל נישט צו נאָהענט צוקומען, ער זאָל גיט באַרירן, װי ער דריקט זיך אױס, זײַן װעלט־אַנשױאונג. דער באַקאַנטער גײט אַװעק צופֿרידן, פֿאַרצײלט די חברים, און אַלע רימען פֿלינעלמאַנען זעהר און פֿאַרגעסן װידער באַלד פֿון אים אױף עטליכע חדשים.

נעהענטער פֿאַר אַלע איז אים לעװאַנטקאָװסקי, אַ לערער, אַ טאַטע פֿון זעקס קינדער און אַ גרױסער אָרימאַן, נאָר זעהר אַ פֿרײליכער. באַקענט האָבן זײ זיך אין אַ בוכהאַנדלונג.

לעוואַנטקאָווסקי האָט עפּעס אַ מאָרנע תאווה צו ביכער. קוים דערשיינט אַ נײַ בוך, אויף העברעאיש אָדער אויף אידיש, און ער קאָן עס דערווײַל נישט קויפן, ווערט ער זעהר טרויעריג און אויפגערעגט, און זיצנדיג בײַ פלינעלמאַנען, וויל ער נישט טרינקען קיין טיי. פלינעלמאַן באָרגט אים אַ סך מאָל געלט און האָט דערפון ענמת נפש, ווייל לעוואַנטקאָווסקים ווײַב האַלט אים פאַר, צו וואָס ער באָרגט אים געלט.

מיט לעוואַנטקאָווסקין איז פלינעלמאַן אָפנהאַרציג און רעדט מיט אים אַ סך מאָל פון זיך אַליין:

— די פּאָעטן מיינען, אַז נאָר זיי אַליין פילן די שיינקייט פון דער נאַטור. ס'איז אַ ליגן. דער אונטערשייד איז נאָר, וואָס זיי קאָנען דאָס געפיל אַרויסגעבן אין אַ פּאָעטישער פאָרם, און איך קאָן נישט: איך באַשעפטיג זיך נישט דערמיט. צום בײַשפּיל: איך צאָל אַ רובל טייערער פאַר מײַן צימער, נאָר ווייל באַנאַכט שיינט אַרײַן די לבנה. איך בין אַן אָפענער מענש, איך האָב זיך אויסגערעדט מיט דער ווירטין, אַז איך צאָל אַ רובל טייערער נאָר מיט דער באַדינגונג, אַז אין צימער איז דאָ די לבנה. איר ווייסט, לעוואַנטקאָווסקי, דער המון, דאָס פּראָסטע פאָלק, איז, פאַרשטייט איר, גראָב. שטעלט אייך פאָר, מײַן ווירטין האָט געשמייכלט, אַז איך האָב זי געפרעגט, צי באַנאַכט שיינט די לבנה אין צימער, און, פאַרשטייט איר, זי איז איבערצייגט, אַז איך בין אַ נאַר... מיט איין וואָרט, איך זאָג אייך, לעוואַנטקאָווסקי, אַז אַן אָרנטליכן, קלוגן מענשן איז שווער צו לעבן אויף דער וועלט. יאָ!

פלינעלמאַן רעדט רוסיש, לעוואַנטקאָווסקי פאַרשטייט נישט די שווערע ווערטער, נאָר מורה איז ער, און לעזט אים פאָר אַ שיר וועגן דער טבע.

— אַ גוטער שיר — ענטפערט פלינעלמאַן — איר וואָלט נאָר געברויכט צו האָבן אַ טיפערן פילאָזאָפישן בליק. אַשטייגער, איר זאָגט: „מה יפה הטבע, על כל הר וגבע“. אַן אמתער פּאָעט פילט, אַז דער באַרג און דער הימל און די ערד און די גאַנצע נאַטור איז פונקט דאָס איינענע, וואָס מיר אַליין...

— ווי הייסט? — פרעגט לעוואַנטקאָווסקי, און דאָס פּנים זיינס ווערט וויינענדיג־ערנסט, אין אָפענעם מויל זעהען זיך לאַנגע צוויי שורות ציין, און זיין האַנט ציטערט אין דער לופט.

— עס איז אַזוי. איך, צום ביישפּיל, פיל עס גאַנץ גוט. עס טרעפט אַ סך מאָל, וואָס איך פיל, אַז איך און דער הימל און די לבנה איז אַלץ איינס, איין אַבסאָלוט, פאַרשטייט איר, נאָר אין פאַרשיידענע פאָרמען...

— הערסט דו?! אין פאַרשיידענע פאָרמען! דאָס האָב איך דאָך באַלד געזאָגט, הייסט מילא, וואָס ווילט איר? איז דאָך ווידער גוט!

און לעוואַנטקאָווסקי וואַרפט אַזוי מיט דער האַנט, אַז פלי־געלמאַן ווערט אָן דעם מוט: ער האָט פיינט, אַז מען צעקאָכט זיך.

— יאָ, דער שיר איז גוט, זאָגט ער, מיר וועלן נאָך ריידן דערפון, אַ גוטע נאַכט.

טיילמאָל, אַז ער גייט אַרויס, גייט אים נאָך לעוואַנט־קאָווסקים ווייב, אַ אירענע מיט אַ געלבליך פּנים און מיט איינ־געפאַלענע בריסטן, און שטעלט אים אָפּ:

— פאַני פליגעלמאַן, טאָמער קאָנט איר באָרגן פּופציג קאָפּעקעס?

פליגעלמאַן באָרגט און האַלט זיך אַביסל אויף אין הויז, וויל באַלד דערהערט זיך פון שטוב געשרייען פון מאַן און ווייב. לעוואַנטקאָווסקי וויל פופצען קאָפּעקעס אויף טאַבאַק, דאָס ווייב וויל נישט געבן; לעוואַנטקאָווסקי זאָגט, אַז ווען נישט ער, וואָלט פליגעלמאַן איר נישט געבאָרגט. דאָס ווייב ענטפערט:

— דו ביסט נישט ווערט מיט אים צו ריידן!

לעוואַנטקאָווסקי ווערט שטיל, עס הערט זיך נאָר, ווי ער גייט אַרום אין שטוב, און אויף פליגעלמאַנס פּנים צעגיסט זיך אַ צופרידענער שמייכל, וואָס ליגט שוין אַזוי אויפן פּנים, ביז ער קומט אַהיים און זעצט זיך לעזן.

לעזן לעזט ער לאַנג, פאַמעליך, שטענדיג אין דער אייגענער פּאָזע, זיצנדיג, און מיט דעם אייגענעם, ערנסטן, רוהיגן אויסדרוק אויפן פּנים. טרעפט זיך אַ מערקווירדיג אָרט, שטעלט ער זיך אָפּ, לעזט עס נאָך אַמאָל דורך, און קען עס אויף אויסנווייניג,

ציהט די װאָנצע און לעזט װײטער, אַלץ װײטער, און עס דוכט זיך, אַז זײן מח װאָלט גאָר קײנמאָל נישט מיד געװאָרן צו שלינגען די זײטלאַך, װי די לונגען — לופט. עס גײט דורך אַ צײט, ער נעמט אַרויס דאָס זײנערל, און אויבֿ ס׳איז שוין עלף, מאַכט ער צו דעם בוך, ציהט נאָך אַמאָל די װאָנצע, און אויף זײן פּנים צעגיסט זיך אַ מאָרגנע זיסקײט.

און אַז די לבֿנה איז דאָ אויפֿן שטיק הימל, װאָס זעהט זיך דורכן פֿענסטער, לעשט ער אויס די לאָמפּ, רוקט צו דעם שטול צום פֿענסטער און קוקט אויף דער לבֿנה. ער רויכערט אַ פּאַפּיראָס, ציהט אים לאַנגזאַם, אַ רויך צעלײגט זיך אין דער בלױליכער לופֿט, און אין דעם נעפּל שװימט די לבֿנה, פּאַמעליך, פֿרום און ערנסט... אַן אַלטן חסידישן טרויעריגן נגון, די אײנציגע מעלאָדיע, װאָס פֿליגעלמאַנס אויערן האָבן אויפֿגעכאַפּט אין זײן לעבן — בּרומט ער צו דערבײ; דער נעפּל צעטראָגט זיך, דער טונקעלער הימל מיט דער לבֿנה װערן העכער, און פֿליגעלמאַן האַלט דעם קאָפּ נעהויבן אין דער הײך, קוקט לאַנג און פֿילט, אַז ער און דער הימל און די לבֿנה און די גאַנצע װעלט זײנען אײנס, אײן אַבסאָלוט אין פֿאַרשײדענע פֿאָרמען, און אַז דאָס לעבן איז אַלץ. ליגנדיג דערנאָך אויפֿן בעטל, װערט ער אַנשלאָפֿן מיט דעם געדאַנק, אַז דאָס ערליכסטע, קלינסטע לעבן איז דערבײ אויך דאָס בעסטע און דאָס שענסטע, אַז זײן לעבן איז רײך אויך מיט פּאָעזיע.

אָט אַזאַ מענש איז פֿליגעלמאַן.

II.

װעגן פֿליגעלמאַנס ערשטער ליבע

פֿון ליבע האַלט פֿליגעלמאַן זעהר.

— ליבע — פֿלעגט ער זאָגן — איז דער הויפּט־פּרינציפּ פֿון לעבן. דאָס לעבן אָהן ליבע האָט נישט קײן זין און פֿאַרלירט זײן פֿאַרטײדיגונג. אַ מענש, װאָס איז נישט נעגײגט פֿון דער נאַטור צו ליבע, האָט װײניגער װערט, װי אַ מענש, װאָס קען נישט לעזן און שרײבן.

און פֿלינגעלמאַן איז פֿון דער נאַטור זעהר געניינט געווען צו ליבע. נאָר אַז מען לעבט אַ פֿאַרשטענדיג, קלוג לעבן, דאַרף מען זיך ריכטן צו זיין אָפּגעזונדערט און עלנט.

— איך קאָן נישט קיין ליגן זאָגן, איך קאָן נישט חנפֿענען — פֿלעגט ער זיך טרייסטן פֿאַר זיין אומגעשיקליכקייט בײַ פֿרויען.

און געהאָפּט האָט ער שטענדיג, אַז עס וועט זיך טרעפֿן אַזאַ נשמה, וואָס וועט ז י י ן נשמה פֿילן, אַז דייטליך ריידנדיג, קאָן קיין פֿלאַכע נשמה אים נישט ליב האָבן.

אַמאָל, נאָך דעם, ווי ער האָט זיך איבערגעצויגן אויף אַ נייער דירה, האָט ער באַמערקט אין אַ קעגן־איבערדיגן פֿענסטער אַ בלייכליך געשטאַלט מיט שוואַרצע האָר, אין אַ העלער בלוזע און מיט אַ שניי־ווייסן שטייפֿן קאָלנער. אויגן, גרויסע און שוואַרצע, האָבן געקוקט גלייך צו זיין פֿענסטער. עס איז געווען אין דער פֿריה. אין דרויסן איז געווען ליכטיג, אַ העלע שיין איז געלעגן אויף אַ האַלבער, קעגן־איבערדיגער מויער. די פֿענסטער זיינען געווען אָפֿן, און דאָס מיידל האָט געהאַלטן די האַנט איבער די אויגן און האָט געקוקט. פֿלינגעלמאַן האָט אויך געקוקט. דאָס מיידל האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן פֿאַרשעמט, איר ברוסט האָט זיך באַוועגט, עס האָט זיך געדוכט, אַז זי האָט אָפּגעזיפֿצט. פֿלינגעלמאַן האָט אַלץ געקוקט אויף איר מיט אַנטציקונג. נאָר דאָס מיידל האָט ווידער אויפֿגעהויבן די אויגן און ווידער זיי אַראָפּגעלאָזט פֿאַרשעמט, און די ברוסט האָט זיך ווידער באַוועגט... פֿלינגעלמאַן האָט אַ קלאַפּ געגעבן מיט צוויי פֿינגער אויפֿן פֿענסטער און געזאָגט צו זיך:

— גענוג!

און איז אַוועקגעגאַנגען פֿון פֿענסטער צופֿרידן, וואָס ער האָט זיך אַליין באַזיגט, וואָס ער האָט ווייטער נישט געקוקט, כאָטש דאָס האָט זיך אים אַזוי געוואָלט.

„דער גרעסטער נצחון פֿון אַ מענשן איז, אַז מען איז זיך אַליין מנצח", האָט ער געטראַכט דערנאָך, נייענדיג איבער דער נאַס אויף דער לעקציע. נאָר זיצנדיג אויף דער לעקציע האָט ער געפֿילט, אַז ער איז עפּעס אומרוהיג, אין דער זייט בײַם האַרצן האָט זיך עפּעס אַלע ווײַלע צוגערוקט, עפּעס אַ נאָג

געגעבן און ווידער זיך אָפּגערוקט; די שוואַרצע האָר און די העלע בלוזע מיטן ווייסן קאָלנער האָבן געציטערט אין מוח, און בכלל איז ער געווען אויפגערוימט, עפּעס הייטער, ווי ער פלעגט אַמאָל זיין ערב פּסח אין די אַלטע, אַלטע יאָרן.

„הם... יאָ"... האָט ער געטראַכט פאַר זיך אַ גאַנצן טאָג, געווישט מיט די הענט די וואָנצעס און האָט כמעט קיין איבעריג וואָרט נישט אַרויסגערעדט, באַהאַלטנדיג פון זיך עפּעס אַ סוד. זיין פּנים האָט אַ גאַנצן טאָג געשמייכלט.

באַנאַכט, ליגנדיג אין בעט, קוים האָט ער די אויגן צוגע־מאַכט, האָט זיך דאָס בעטל אויסגעדרייט, און ער איז אויסגע־קומען מיט די אויגן צום פענסטער, ער האָט אַלץ געטראַכט וועגן דער געשטאַלט, און אין פינסטערן פאָן זיינען געלאָפן פיל, פיל פייערדיגע פינטעלאַך און עפּעס וויים האָט זיך נאָכגעשלעפּט, ווי אַ לייכטער נעפּל. גערוכט האָט זיך, אַז די פינטעלאַך, פליהענדיג, מאַכן אַ גלייכע געאָמעטרישע ליניע פון יענעם פענ־סטער צו זיינעם. אין מיטן האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער ליגט נאָר מיטן קאָפּ צום פענסטער, און האָט זיך אָנגעהויבן צו אָריענטירן אין בעט. קוים האָט ער דערטאַפּט די וואַנט און האָט געעפנט די אויגן, איז דאָס בעטל אויסגעדרייט געוואָרן, און ער האָט געקוקט גלייך אויפן ווייסן אויוון. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אויסגעדרייט דעם קאָפּ. אַקעגן־איבער איז געווען פינסטער. ער האָט זיך צוריקגעלעגט, און אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז דאָס בעטל ווידער אויסגעקומען פאַרקערט.

— הם... האָט ער געשמייכלט צו זיך אין געדאַנק און איז איינגעשלאָפן מיט עפּעס אַ פרישן חלום.

צו מאָרגנס איז דאָס מיידל ווידער געזעסן באַם פענסטער. זי האָט געלעזן אַ בוך, און פליגעלמאַן האָט געקאָנט קוקן, וויפיל ער האָט געוואָלט, נאָר דאָס מיידל האָט פּלוצלינג אויפגע־הויבן די אויגן און געקוקט אויף אים, גלייך אויף אים, און אין דעם בליק איז עפּעס געווען.

„די נשמה פון אַ מענשן שפּיגלט זיך אָפּ אין בליק און אין געלעכטער", האָט ער געחזרט פאַר זיך עפּעס אַ פראַזע פון לאַנג, נאָך לאַנג שוין דורכגעלעזענעם בוך. „מערקווירדיג, ווי גוט געזאָגט".

ער איז צוגעגאַנגען צו זײַן קלײן שפּינעלע, אײַנגעקוקט זיך אין זײַן פּנים און האָט געפונען, אַז זײַן בליק איז גאָר אינגאַנצן אַן ענליכער צו איר בליק. עס איז קײן ספק נישט געװען, אַז ער געפעלט איר: „אַ נשמה אַ נשמה פילט".

אַזױ האָט עס זיך געפירט צװײ װאָכן. דאָס מײדל איז געזעסן בײַם פענסטער, און פלינעלמאַן האָט געקוקט. אַמאָל, אַז ער האָט געקוקט אויף איר, האָט זי פּלוצלינג, װי געװײנליך, אויפגעהויבן די אויגן, נאָר נישט װי געװײנליך — האָט זי זײ אַראָפּגעלאָזט און געקוקט אים מיט שטאָלץ אין די אויגן אַרײַן אַזױ לאַנג, ביז ער, פלינעלמאַן, האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן פאַרשעמט! דערנאָך, אַז ער האָט בגנבה נאָך געװאָרפן אויף איר אַ בליק, איז אויף איר פּנים געלעגן אַ שמײכל און איר ברוסט האָט זיך אַזױ פרײַ באַװעגט... פלינעלמאַן האָט זיך געפילט באַזיגט דורך אַ מײדל.

— אַ שטאַרק פאָלק — האָט ער דעם זעלבן טאָג גערעדט מיט לעװאַנטקאָװסקין, װיצנדיג בײַ זיך אין צימער און טרינקענדיג טײ — אַ שטאַרק פאָלק זײַנען די פרויען...

— אָהאָ — האָט לעװאַנטקאָװסקי געענטפערט און האָט אָנגע־הויבן צו דערצײלן עפּעס פון זײַן װײַב.

— װאַרט, לעװאַנטקאָװסקי, פאַרשטײס איר, איר פאַרשטײט מיך שלעכט — איך גײ נישט אַרויס פון דעם שטאַנדפּונקט. איך רײד װעגן דעם, אַז שטרײַטנדיג האָבן זײ אַ סך מער טאַקט און זיכערקײט, װי מאַנסלײַט, װײל זײ זײַנען זיכער אין זײער קראַפט, אין זײער שײנקײט, אײגנטליך איז דאָך שײנקײט אַלץ; די עסטעטישע איז דאָך די העכסטע װעלט־אַנשויאונג, דײַטליך רײדנדיג.

לעװאַנטקאָװסקי האָט, װי געװײנליך, װען זײַן חבר האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין עפּעס אַ הויכן שמועס, געשװיגן, געזופּט טײ און אָנגעשטעלט עפּעס אַ מין ערנסטע מינע, װי אַ קינד, בשעת אַ זײדע בענטשט אים. טײלמאָל נאָר האָט ער אָנגעקוקט פלי־נעלמאַנען, אַ זיפץ געגעבן און צוריק אָנגענומען די ערשטע פּאָזע. פלינעלמאַן האָט װײַטער גערעדט:

— דעם אמת ריידנדיק, װייסן מיר דאָך גאָרנישט. די פּסיכאָ־
לאָגישע עלעמענטן זײַנען אַזױ פֿאַרװירט, אַז עס איז זעהר גרינג
צו װערן אַ מיסטיקער. צום בײַשפּיל: איר טרעפֿט עמיצן אויף
דער גאַס, לאָמיר אָננעמען, צום בײַשפּיל, אַ מיידל; איר קוקט
זי אָן, זי — אײַך, און די צװיי בליקן האָבן צװישן זיך געהאַלטן
אַ װכּוח, געקעמפֿט, איינער האָט געזיגט... און װי אַזױ איז
דאָס צוגעגאַנגען?... אָט הויבט זיך אָן ספּיריטואַליזם. נאָר,
פֿאַרשטייט איר, דער ריינער פֿאַרשטאַנד הייסט אויף אַלץ זוכן
באַשייד, אַלץ בּיגרן לויט דעם געזעץ פֿון אורזאַכליכקייט, און װאו
מען װייסט נישט שטעלן אַ פֿראַגעצייכן, נישט פֿאַרלאָזן זיך אויף
סודות... איך װייס אויף זיכער פֿון איינענער פּראַקטיק, אַז
װען נישט מײַן פֿאַרשטאַנד, װאָלט איך שוין לאַנג געװען אַ
מיסטיקער. יאָ!

— איר האָט אַ סך געלעזן... האָט לעװאַנטקאָװסקי אָפּ־
געזיפֿצט.

— לעזן איז נישט דער עיקר — פֿליגעלמאַן איז געװאָרן זעהר
ערנסט — פֿאַרשטייט איר, די פֿילאָזאָפֿיע װיל פֿון דער טעאָריע
מאַכן דאָס לעבּן, נאָר דאָס לעבּן איז אַ סך בּרייטער, אַ סך...
מען בּרויך פֿון לעבּן, פֿון פּראַקטיק, זוכן די װאָהרהייט... פֿאַר־
שטייט עס, קלערט װעגן דעם.

באַנאַכט האָט געשיינט אַ קײַלעכדיגע, ריינע לבנה. זי איז
אַרויס פּונקט פֿון אונטערן קוימען פֿון אַ קעגן־איבּערדיגן דאַך;
איבּערן הימל האָבּן זיך געטראָגן לייכטע, נידעריגע װאָלקנדלאַך,
און די לבנה צװישן זיי איז געלאָפֿן, געלאָפֿן און אַלץ אויף
איין אָרט געשטאַנען; אויפֿן הויף איז אַלץ געװען באַגאָסן מיט אַ
בּלױליכע לופֿט, אין אַ קעגן־איבּערדיגן פֿענסטער האָט זיך נאָך
געלייכט, נאָר די ראָליעט איז געװען אַראָפּגעלאָזט, און פֿליגעל־
מאַן איז געזעסן בּאַם פֿענסטער, און זײַן בּליק האָט זיך געװאָרפֿן
צװישן הימל און פֿענסטער.

די ראָליעט האָט זיך אויפֿגערוקט, און אַרויסגעקוקט האָט
אַ באַקאַנטער קאָפּ. די אָרעמס, צװיי נאַקעטע אָרעמס פֿון אַ
יונג מיידל, האָבּן זיך געזעהן, די האָר זײַנען געװען צעװאָרפֿן...
און פֿליגעלמאַנס אויגן האָבּן זיך געשװינד אויפֿגעהויבּן צו דער לבנה.

„אַ כיטרע פאָלק“, האָט ער געטראַכט און איז איינגעשלאָפן אויפגערעגט.

אַמאָל, פאַרנאַכט, איז פלינעלמאַן געזעסן איבערן בוך און האָט געלעזן. אין דרויסן איז געווען אַ שטאַרקער רעגן, בליצן האָבן געבליצט, און דונערן האָבן געשלאָגן מיט אַזאַ אימפעט, אַז נאָך יעדער קלאַפּ איז פלינעלמאַן צוגעלאָפן צום פענסטער איבערצייגן זיך, צי אַלץ אַרום אים איז גאַנץ, און האָט געזעהן, אַז אַקעגן־איבער קוקט אַרויס זי. געדוכט האָט זיך, אַז זי האָט אים נישט באַמערקט, זי איז געזעסן אָנגעלענט מיטן קאָפּ אויף דער האַנט, און די אויגן זיינען געווען מוראָדיג: געקוקט האָבן זיי אויף דעם שוואַרצן וואָלקן, און אין זיי איז געלעגן אַ טרויער, אַ סך אַ שווערערער, ווי דער וואָלקן אויבן... פלינעלמאַן איז אומגערולדיג אַרומגעגאַנגען איבערן צימער.

דאָס געוויטער האָט זיך געענדיגט, אין דרויסן האָט זיך באַוויזן אַ שיין פון דער זון, אַלץ איז געווען אָפּגעוואַשן און פריש. פלינעלמאַן איז געשטאַנען באַם פענסטער און געקוקט. דאָס מיידל האָט אויך אַ סך מאָל אויפגעהויבן די אויגן, און איר בליק איז געווען דרייסט. פלינעלמאַן אין אָנהויב אַביסל פאַר־שעמט, דערנאָך אַלץ דרייסטער און דרייסטער, האָט געקוקט אויף איר אָהן אויפהער, און דאָס פּנים זיינס האָט זיך צוגעגרייט צו אַ שמייכל. דאָס מיידל האָט ווידער אויפגעהויבן די אויגן און איז עפּעס פּלוצלינג אַוועקגעגאַנגען, צוריקגעקומען עטליכע מאָל, און זי האָט אויסגעזעהן זעהר אומרוהיג.

„די ריכטיגע צייט“, האָט פלינעלמאַן געטראַכט און האָט זיך אונטערגעגעבן מוט... ער האָט אַ שאָקל געגעבן מיטן קאָפּ, און אַ זיסער שמייכל האָט זיך צעגאָסן אויף זיין פּנים———

נאָר דאָס מיידל האָט זיך ראַש אויפגעשטעלט, אַ גרויסע רויטע צונג האָט זיך באַוויזן, און די ראָליעט איז ראַש אַראָפּ־געפאַלן...

עטליכע סעקונדעס האָט געדויערט, ביז פלינעלמאַן איז גע־קומען צו זיך. און אַז ער האָט זיך אומגעקוקט, איז די ראָליעט געווען אַראָפּגעלאָזט, און אין דער זייט האָט זיך געזעהן דער רעגנבויגן.

בּאַנאַכט, ליגנדיג אין בּעט, האָט ער שטאַרק געבּיסן די ליפּן און ער האָט נישט געקאָנט געפינען דעם ריכטיגן אויסדרוק פאַר דעם געפיל, וואָס ער האָט איצט געטראָגן אין האַרצן צו דעם מיידל: פאַראַכטונג אָדער כּעס? פּינטעלאַך זיינען ווידער געלאָפן, ווי דעמאָלסט אין יענער נאַכט, נאָר איצט זיינען זיי געלאָפן עפּעס גאָר אָהן שום אָרדענונג, האָבּן זיך צעטראָגן אין אַלע זייטן, און פאַר די אויגן איז געבּליבּן נאָר די שוואַרצקייט, און פאַרן שלאָף האָט זיך דאָס בּעטל עפּעס גערדייט און געקייקלט אין אַ לערן רוים.

אויפגעשטאַנען איז ער מיט דעם געדאַנק, אַז ער בּרויך אָנצושטריינגען זיין ווילן, אום צו קעמפען קעגן דעם אומגליק, אַז בּאַ אַ קלוגן פאַרשטענדיגן מענשן בּרויך קיינמאָל דער מוט נישט צו פאַלן, און ריידנדיג מיט לעוואַנטקאָווסקין, האָט ער געזאָגט:

— אַ מענש בּרויך צו זיין פאָרזיכטיג. מען מוז זיך שטענדיג אָנגרייטן קרעפטן, כּדי צו זיין גרייט קעגן יעדן אומגעריכטן אומגליק, וואָס ערוואַרט אונז אומעטום. איך קאָן זאָגן, אַז ווען נישט, וואָס איך בּין שטענדיג פאָרגעבּרייט קעגן יעדן אומגעריכטן צופאַל, פאַרשטייט איר, לעוואַנטקאָווסקי, וואָלט שלעכט געווען, יאָ שלעכט וואָלט געווען!

III.

ווענן פלינעלמאַנס אָפּגעשוואַכטע נערוון; ווענן זיין וועלן חתונה האָבּן און ווי אַזוי ער איז משוגע געוואָרן

עס זיינען דורכגעגאַנגען צוויי יאָר, און פלינגעלמאַנס לעבּן האָט זיך ווייניג געענדערט. עס איז נאָר געוואַקסן דאָס בּיינקשאַפט אין זיין האַרצן נאָך אַ ווייבּ, אַ בּיינקשאַפט האָט אים אַ סך מאָל זעהר צערודערט, און אין דער לעצטער צייט אויפגערעגט די נערוון און געשטערט צו לעזן. עס האָט זיך געטראָפן, אַז ער האָט פּלוצלינג פאַרגעסן גאָר אַ בּאַקאַנט וואָרט. פאַר די אויגן

האָט אים אַ סך מאָל געשווינדלט, און אין קאָפּ איז עפּעס אַלץ שיטער געוואָרן און ווי צעשרויפט.

עפּעס האָט זיך אים אָפּטער דערמאָנט זיין קינדהייט. ער האָט געדיינקט דעם פאָטער, אַ קליין, דאַר אידל, וואָס האָט שטענדיג געהוסט. עפּעס אַ קאַלטע נאַכט האָט זיך געדיינקט. דער פאָטער איז אַראָפּגעקראָכן פון בעט מיט אַ הוסט, און אים איז געוואָרן זעהר קאַלט, בלייבנדיג אַליין אויפן געלעגער. ער האָט געדיינקט דעם פאָטערס טויט: ליגנדיג אויף דער ערד, האָט ער אויסגעזעהן אַזוי קליין, אַז ס'האָט זיך געדוכט, ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעשלאָפן. די איינציגע עלטערע שוועסטער פליגעלמאַנס האָט שטאַרק געוויינט און געווישט מיט דער שירץ די נאָז. און אַהיים קומענדיג צוריק פון דער לויה, האָבן זיי זיך ביידע געשלאָגן און געריסן איבער אַ האַלבן פאָמעראַנץ, וואָס איז געבליבן אויפן פענסטער... דערנאָך האָט ער געגעסן טעג... די שוועסטער איז היינט אַ מלמדתע, וויל אַוראַי זיין נאָמען ניט הערן, ווייל ער איז אַן אַפּיקורס. זי האָט אַוראַי אַ סך קינדער, וואָס נייען אַזוי אָפּגעריסן און פאַרשמאַכט, ווי לעוואַנטקאָווסקיס קינדער, און ער, פליגעלמאַן, געהער זיי אָן אַ פעטער. עפּעס מאָרגע איז דאָס אַלץ אויסגעקומען.

אין נייעם פּאַספּאָרט, וואָס פליגעלמאַן האָט באַקומען איינגעשיקט פון זיין געבורטס־שטעטל, איז ער געשטאַנען איינגעשריבן זעקס און דרייסיג יאָר, און דרייענדיג דעם פּאַספּאָרט אין דער האַנט, האָט ער זיך שטאַרק פאַרטראַכט. אים האָט געשראָקן דער געדאַנק, אַז ער האָט שוין פאַרשפּעטיגט חתונה צו האָבן. ער האָט גענומען זוכן באַקאַנטשאַפט. דאָס אָבער איז אים אָנגעקומען זעהר שווער.

אין דער לעצטער צייט האָט ער זיך באַקאַנט מיט עפּעס אַ מיידל, אַ ראַנטיסטקע. זי איז געווען נישט זעהר שיין, אַביסל אַ דיקע, מיט אַ פול פּנים, נאָר זי האָט הויך געלאַכט, אַזוי אַז עס איז שווער געווען צו הערן, וואָס זי רעדט, און האָט ליב געהאַט אויפצופלעכטן און צוצופלעכטן אַלע ווײלע די האָר. פליגעלמאַן האָט אָנגעהויבן אָפּט אַריינצוגיין צו איר, און אין האַרצן איז געוואַקסן אַ האָפענונג.

Sur. 1043

נערערט מיט איר האָט ער שטענדיג װעגן ביכער, שרײבער און פילאָזאָפן. זי איז געזעסן שטיל און האָט אַלץ אויסגעהערט, אויסגעהערט, אין מיטן נאָר פלעגט זי איבערהאַקן:

— איר װילט טײ?

עס האָט געדויערט אַ גאַנצן חודש. אַמאָל איז זי אַרײנגע־גאַנגען אין דער ערשטער שטוב ברײנגען טײ, פלינגעלמאַן איז געבליבן אַלײן, ער האָט זיך אומגעקוקט אין דער שטוב און האָט נישט געװאוסט, װאָס ער טוט דאָ. ער האָט אַראָפּגענומען דאָס שפּינעלע פון טיש און האָט עס געדרײט פאַר זײן פּנים. אין מיטן איז זי אַרײנגעקומען מיט טײ.

— איר שפּילט אײך אויך? אַבי איר, מאַנסלײט, רעדט אויף אונז פרויען, אַז מיר קאָקעטירן! ערליך, ס'איז אַ געלעכטער.

— יאָ — האָט פלינגעלמאַן געצװוּנגן די װערטער — מיר װילן אויך געפעלן, װי דען? איבערהויפּט, איך — אײך.

די לעצטע װערטער האָט ער אַרויסגערעדט שטיל מיט נישט קײן זיכער קול, דאָס מײדל האָט נאָר געפרעגט עפּעס װי פאַרװאונדערט:

— אַזוי? — און איז שטיל געבליבן.

פלינגעלמאַן האָט אויך נישט גערעדט, עס איז געװען עפּעס זעהר שװער אין שטוב. דאָס מײדל האָט געעפנט אַ בוך, ער האָט לאַנג געקוקט אויפן אויװן.

— װיפיל, צום בײשפּיל, קאָן קאָסטן אַזאַ אויװן? — אַ שײנער אויװן... ער האָט גערעדט שטיל און געפילט, אַז ער רעדט נאַריש און האָט אַ הויב געגעבן די אַקסלען.

זי איז לאַנג געזעסן שטיל, דער בוך איז געלעגן אָפן פאַר איר, און זי האָט זיך עפּעס פלוצלינג צעלאַכט.

— לעכערליך... לעכערליך... האָט זי קוים אַרויסגערעדט און אָנגעװיזן מיטן פינגער אויפן בוך, װאָס זי האָט אָבער באַלד צוגעמאַכט. און פלינגעלמאַן האָט נישט געװאוסט, צי זי האָט געלאַכט פון אים, אָדער אין בוך איז אַזעלכעס געװען. אין שטוב איז װײטער געװען שװער און אײנג. עס איז אַרײנגעקומען אַ באַקאַנטער. זי האָט נאָר אויפגעלעבט, און פלינגעלמאַן איז אַרויסגעגאַנגען און שוין נישט מער אַרײנגעגאַנגען צו איר.

די צייט איז געגאַנגען שנעל איר וועג, אַ טאָג נאָך אַ טאָג איז אַוועק. פּליגעלמאַן האָט געלעבט זיין איינזאַם לעבן. די נערוון זיינען אַלץ מער אומרוהיג געווען, אין פּאַספּאָרט איז ער שוין געשטאַנען איינגעשריבן אַכט און דרייסיג יאָר...

עס איז אָנגעקומען אַ נאַסער, ווינטיגער אָסיען, וואָס האָט אויף פּליגעלמאַנען שלעכט געווירקט. קויפנדיג זיך אַ פּאָר קאַלאָשן, האָט ער פאַרגעסן דעם נומער און האָט געקויפט מיט אַ נומער גרעסער, און גייענדיג אויף דער גאַס, האָט ער אַ מינוט נישט געקאָנט פאַרגעסן זיין טעות: די קאַלאָשן האָבן זיך אַראָפּגערוקט פון די פיס און האָבן שטאַרק רערקוטשעט. ער איז אין דער לעצטער צייט מעהר נעגאַנגען איבער דער גאַס אָהן שום ציל און האָט כמעט גאָר נישט געלעזן. דער טראָטואַר אויף דער גאַס איז שטענדיג געווען נאַס, די דראָזשקעס האָבן געשפּריצט מיט בלאָטע: לויות האָבן זיך געצויגן אידישע און קריסטליכע. עפּעס טיירלאַך מיט ביכער אונטערן אָרעם זיינען אַלע וויילע דורכגעגאַנגען, דאָס קלייד אין דער האַנט האַלטנדיג, און די ווייסע ספּאָרניצע איז געווען באַשפּריצט מיט בלאָטע, און זיי האָבן געאיילט, געאיילט. פאַרנאַכט איז עפּעס אַ טרעגער גע־שטאַנען אויפן טראָטואַר, מיט אַ שטריק אַרומגעגאַרטלט, און האָט זיך געשוואָרן, — אַז ער האָט אַ גאַנצן טאָג קיין גראָשן נישט פאַרדינט... פּליגעלמאַן האָט זיך נעפילט מיד, אין מוח איז אַלץ אָפּטער שיטער געוואָרן, פאַר די אויגן האָט אַלץ גע־שווינדלט און איבערן רוקן האָט געבראָכן... ער איז אַריינגע־גאַנגען צו אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר האָט אים לאַנג רעווידירט, געפרעגט, צי ער איז אַ באַווייבטער, פּליגעלמאַן האָט געלייקנט, געזאָגט „יאָ". דערנאָך האָט אים זעהר פאַרדראָסן, וואָס ער האָט אַ ליגן געזאָגט.

— איך פיל — האָט ער גערעדט מיט לעוואַנטקאָווסקין — אַז איך ווער אַ פּעסימיסט. אייגנטליך, איז דאָך דער פּעסימיזם דאָס לעצטע וואָרט פון דער פילאָזאָפיע...

ער האָט עפּעס דערמאָנט וועגן שאָפּענהויער, נאָר ער האָט אין מיטן אַ בליק געוואָרפן אויף לעוואַנטקאָווסקין, וואָס איז געזעסן און געמאַכט זיך פאַמעליך אַ פּאַפּיראָס און האָט זיך

באַמיהט אַלץ מער טאַבאַק אָנצושטופּן. דאָס האָט עפּעס פּלי־נעלמאַנען פאַרדראָסן, און נאָך מער דערבייזערט האָט אים, וואָס לעוואַנטקאָווסקי האָט גאָרנישט באַמערקט, אַז ער האָט זיך אָפּ־געשטעלט אין מיטן רײַרן.

— איר ווייסט וואָס, לעוואַנטקאָווסקי — האָט ער זיך פּלוצ־לינג אַרויסגעכאַפּט — איר זייט אַ נאַר.

לעוואַנטקאָווסקי האָט נישט באַמערקט, ער האָט רוהיג געצויגן דעם פּאַפּיראָס און האָט אָנגעמאַכט אַ שטאַרקן רויך. פּלי־נעלמאַן האָט אים לאַנג אָנגעקוקט און געזאָגט:

— רייטליך רײַרנדיג, וואָס טויג אײַך אַזוי פיל קינדער, לעוואַנט־קאָווסקי? איר זייט לייכטזיניג, כ׳לעבן.

לעוואַנטקאָווסקי האָט געשמייכלט און געזאָגט:

— איך האָב גראָד זעקס, איר — גאָרנישט, איז גוט! לאָז אייך רוכטן, אַז יעדערער האָט דריי. איז נישט גוט? זאָגט אַליין.

לעוואַנטקאָווסקי האָט געקוואָלן פון זיין ווערטל, ער האָט זיך צעלאַכט, און פליגעלמאַנען האָט זיין געלעכטער נאָך מער אויפגערעגט.

— הערט, לעוואַנטקאָווסקי, איר זייט אַ נאַר, אַ נאַר, איך זאָג אייך, אַ נאַר, הערט, וואָס איך זאָג אייך, אַ נאַר...

פליגעלמאַן האָט דערפילט, אַז ער ווערט אויפגערעגט און האָט אָפּגעהאַקט, לעוואַנטקאָווסקי האָט געמאַכט זעהר אַ זויערע מינע, עפּעס האָט אים דאָס אַלץ זעהר פאַרוואונדערט, ער האָט זיך געזעגנט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטע נאָז און איז אַרויסגעגאַנגען.

פליגעלמאַן איז געבליבן אַליין אין שטוב, ער האָט גענומען קלערן וועגן פּעסימיזם, נאָר די געראַנקען האָבן פאַרלוירן זייער שטייפקייט, און ער האָט פאַרגעסן אַ גאַנצן זאַץ, וואָס ער האָט אַמאָל געריינקט אויף אויסנווייניג.

ער איז אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב און געחזרט פאַר זיך: „ער איז אַ נאַר, אַ ריינער נאַר... אַ נאַר... אַ נאַר... אַ נאַר״... און עפּעס האָט זיך געוואָלט דאָס וואָרט אַ סך מאָל איבערחזרן.

עטליכע טעג האָט ער זיך געפילט שטאַרק צערודערט, באַ־נאַכט איז ער מיט דעם בעטל געפאַלן עפּעס אין טיפע אָפּגרונטן.

ער האָט שטאַרק געזיפּצט אין שלאָף. באַטאָג איז אויף דער נאַס געווען גאָר אַ שלעכט וועטער, פלינעלמאַן האָט געפּרובט זיצן אין דערהיים. אין הויז, וואו ער האָט געוואוינט, איז עמיצער געשטאָרבן, און אויפן הויף האָט מען שרעקליך געוויינט און געמאַכט קולות, ביז דער שוואַרצער וואָגן איז געקומען און האָט דעם טויטן אַוועקגעפירט, און אויפן הויף איז שטילער געוואָרן. ער האָט געפּרובט לעזן, נאָר אָפּלייענענדיק אַביסל, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, געגעניצט און פאַר די אויגן האָט געשווינדלט, ער האָט זיך געלעגט, קוים איז ער איינגעשלאָפן, האָט זיך אים גע־חלומט אַ שלעכטער חלום:

ער האָט געטראָגן אַ לאַנגען, שטייפן טויטן גוף איינגעוויקלט אין אַ שוואַרצער קאָלדרע. די קאָלדרע האָט ער געהאַלטן אין ביידע הענט און איז געגאַנגען איינגעבויגן. געקומען איז ער פון אונטער דער שטאָט און געטראָגן דעם טויטן באַגראָבן. עס איז געווען פינסטער. מיט אים זיינען געגאַנגען צוויי שמשים און האָבן גערעדט צווישן זיך. פון שמועס איז ער געוואָר גע־וואָרן, אַז ער טראָגט זיין טויטע שוועסטער. ער איז געווען זייער מיד. בײַ אַ שוועל פון אַ געוועלב האָט ער זיך אויסגעגליטשט, דער טויטער איז אַרויסגעפאַלן און האָט זיך אָנגעשלאָגן מיטן קאָפּ אויף דער שוועל. און פון דער קאָלדרע האָט זיך געהערט אַ געוויין, ווי אַ קינד פּישטשעט. איין שמש האָט געזאָגט:

— טראָגט, פלינעלמאַן, זי איז טויט, דאָס איז נאָר אַ רע־פלעקסיע, טראָגט!

ער האָט ווייטער געטראָגן. דאָס קול איז געוואָרן אַלץ ציטערינער, און ער איז געווען מיד, זייער מיד, די שמשים האָבן אים צוגעשטופּט, געקלאַפּט אין די אַקסלען און צוגעאײַלט, ער זאָל גיין גיכער. פלינעלמאַן האָט געוואָלט וויינען און האָט מורא געהאַט, אַז דאָס וועט זיין אַ רעפלעקסיע, אַז ער איז טויט... אים איז געוואָרן זייער שלעכט, און איז זיפצנדיק אויפגעשטאַנען פון שלאָף.

אין קאָפּ, איבערן רוקן האָט זייער געבראָכן; אין צימער איז געווען אַזוי פינסטער, אַז אַפילו דער פאַרוואָלקנטער הימל האָט אַריינגעשיקט אַ קלאָרן אָפּגלאַנץ, און דער אָפּגלאַנץ איז שרעק־

ליכער געזעען פאַר דער פינסטערניש. אויפן הויף האָט אַ קאַץ יאָמערליך געשריען, אויפגעהערט און ווידער אָנגעהויבן, דאָס געשריי האָט געריסן בּאַם האַרצן, און עס איז ניט מעגליך געווען צו פאַרשטיין, וואָס איר פעלט, וואָס זי קלאָגט זיך אין דער טונקעלער נאַכט אַזוי שפעט. פלינגעלמאַן האָט זיך איינגעוויקלט אין דער קאָלדרע, די קאַץ האָט אַלץ געיאָמערט.

די גאַנצע נאַכט איז ער ניט געשלאָפן. בּאַטאָג אויף דער לעקציע זיצנדיג, האָט אים דער תּלמיד זעהר אויפגערעגט: ער האָט איבּערגעזעצט אָנשטאָט: „די גרינגע לאָמפּן פון אייערע שכנים“ — „די לאָמפּ פון אייערע גרינגע שכנים“, פלינגעלמאַן האָט אים געהייסן פאַרריכטן, און דער שילער האָט איבּערגעזעצט: „די לאָמפּן פון אונזערע גרינגע שכנים“, ער איז בּיז געוואָרן און האָט געכאַפּט דאָס אינגל פאַרן אַקסל, אים געטרייסלט און געשריען ניט מיט זיין קול:

— ג ר י נ ג ע שכנים! ווי קאָן דאָס זיין גרינגע שכנים! ווי קאָן דאָס זיין!

אין מיטן האָט ער זיך דערמאָנט און האָט אָנגעהויבּן צו ריידן ווייך:

— נו, זאָג אַליין! איז דאָס מעגליך? ווי?

נאָר דאָס קול זיינס האָט געציטערט, דאָס האַרץ האָט גע־קלאַפּט, ער האָט זעהר שווער געאָטעמט, און דאָס אינגל האָט זיך צעוויינט:

— פאַרשטיי דאָך... פאַרשטיי דאָך, דאָס איז דאָך אומ־מעגליך... דאָס אינגל האָט זיך אויפגעהויבּן און איז אַריין צו דער מוטער מיט אַ געוויין.

די מוטער איז אַריינגעקומען, און פלינגעלמאַן האָט געפילט, אַז ער בּרויך איר צו געבּן פאַרשטיין, אַז „גרינגע שכנים“ איז אוממעגליך, און ער האָט נישט געוואוסט, ווי אַזוי מען טוט דאָס. די מוטער האָט געפרעגט:

— וואָס איז דאָס פאַרגעקומען צווישן אייך?

פלינגעלמאַן האָט אַ ווײלע נישט געענטפערט, נאָר די מוטער איז אַלץ געשטאַנען און געוואַרט. פלינגעלמאַן האָט זיך עפּעס אַרויסגעכאַפּט:

— נאָר נישט. איך בין היינט צערודערט, מיין שוועסטער איז געשטאָרבן...

די מוטער האָט זיך פּאַראינטערעסירט מיט דער שוועסטער, פליגעלמאַן האָט אָנגערצייילט ליגנס, וואָס ער האָט אַליין נישט געוואוסט, פון וואַנען זיי זיינען אים געקומען אין קאָפּ אַריין, און אַרויסגייענדיג האָט ער געחזרט: „איך בין קראַנק, איך בין קראַנק, קראַנק, קראַנק, קראַנק"... און פון דעם איבערחזרן איז אים ווירער לייכטער געוואָרן. אויף די איבעריגע לעקציעס איז ער ניט געגאַנגען. פאַרנאַכט איז ער אַהיים געקומען, אים האָט זיין שטוב זעהר אָפּגעשראָקן, און ער האָט זיך געלעגט אויפן בעטל און איז איינגעשלאָפן.

ער איז אויפגעשטאַנען זיפּצנדיג, רערשוויצט, אין שטוב איז געווען פינסטער, דער ווייסער האַנטוך האָט אים אָפּגעשראָקן, ער האָט ניך געכאַפּט דעם פּאַלטאָ אויף זיך, און נישט באַ־מערקנדיג, וואו אַהין ער גייט, איז ער אַריין צו לעוואַנטקאָווסקין.

לעוואַנטקאָווסקי האָט אים שטאַרק געטרייסלט מיט דער האַנט אַזוי, אַז אין מח האָט זיך רערבײַ געוואָרפן. אַרום האָט זיך געזעהן בעטנעוואַנט, קינדערשע פּנימער. אין איין בעט האָט געזיפצט לעוואַנטקאָווסקים ווייב, פליגעלמאַן האָט זיך געזעצט אויף אַ שטול און האָט איינגעדרימלט. אין דרימל האָט ער אויף זיך רערפילט לעוואַנטקאָווסקים האַנט, ער האָט אויפגעעפנט די אויגן, לעוואַנטקאָווסקי, האַלב אויסגעטאָן, האָט אים גע־שמייכלט אין פּנים אַריין, עפּעס גערערט, אַז ער איז שכור... פליגעלמאַנען האָט זעהר געאַרט דער שמייכל, און ער האָט געוואָלט זאָגן עפּעס זעהר שטאַרקס, כדי ער זאָל אויפהערן צו שמייכלען.

— איך גיי צו דער ווייסל... האָט ער קוים אַרויסגערערט.

— גייט שלאָפן, ס'איז קאַלט...

פליגעלמאַן האָט רערפילט, אַז אים איז קאַלט, אין שטוב האָט זיך געזעהן אַ פּאַרע, לעוואַנטקאָווסקי האָט געשמייכלט, און פליגעלמאַן איז אַרויסגעגאַנגען.

ער איז דורכגעגאַנגען אַ סך גאַסן און האָט נאָר באַמערקט, אַז ער רוקט זיך אָפּ פון איין לאַמטערן צו דער אַנדערער, אַז זיין

שאָטן װערט קירצער און קירצער און װאַקסט װידער אַרויס...
אויף איין נאַס האָט אים אָפּגעשטעלט עפּעס אַ מיידל, זי האָט געשמייכלט און גערדרייט מיטן קאָפּ לוסטיג, און אַז ער איז אַװעקגעגאַנגען האָט זיך געהערט אַ פוילער הוסט, װאָס האָט לאַנג געציטערט אין דער לופט... און דאָס אַלץ איז שװער געװען צו פאַרשטיין.

אָפּגעשטעלט האָט ער זיך אויף דער בריק פון דער װייסל און האָט זיך אומגעקוקט. אַ פּאָליציאַנט האָט אים נאָכגעקוקט. „איך האָב אַ פּאַספּאָרט", האָט ער זיך געטראַכט און געהאַלטן די האַנט פאַרן בוזעם.

אויף דער בריק איז ער געשטאַנען לאַנג. פון דערװייטנס האָבן זיך געזעהן צװיי שורות לאַמטערנעס, װאָס האָבן געבילדעט אַ פייערדיגע דלת. אין װאַסער האָבן זיך געװיגט זייערע שטראַלן, אויפן הימל האָבן זיך גערירט פאַרשיידענע שטיקער װאָלקנס, שװאַרצע און העלערע. זיי האָבן זיך עפּעס װי גערדרייט, און איין עק דאָרטן זיך אויסגעמישט מיטן װאַסער. אויף דער בריק איז מען דורכגעפאָרן, און אַלץ אַרום האָט געציטערט... די פינסטערניש פון דערװייטנס איז אַלץ נעהענטער געװאָרן, די װאָלקנס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט, און פאַר די אויגן האָט זיך גערידערט, גערידערט אָהן אַן אויפהער...

פליגעלמאַן האָט דערפילט, אַז זיין גאַנצער קערפּער שאָקלט זיך, און האָט זיך משער געװען, אַז ער האָט זיך אַריינגעװאָרפן אין װאַסער, נאָר דאָס שאָקלען האָט לאַנג געדויערט, עס האָט זיך געהערט אַ געקלאַפּ פון רעדער אויף אַ האַרטן בריק. עפּעס האָט מען גערעדט צו אים אויף רוסיש, און ער האָט נישט פאַרשטאַנען.

ער איז איינגעשלאָפן אין פּאָליציי־צירקל, אַ גאַנצע נאַכט האָט ער געפילט, אַז ער ליגט אין װאַסער; איבער די אויגן האָט זיך געצויגן, געצויגן אַ בלוילעכער שטראָם, און אים איז געװען לייכט און גרינג, נאָר אונטערן קאָפּ האָט װיי געטאָן. און אים האָט זיך געדוכט, אַז ער איז געפאַלן אויף אַ שטיין.

אין דערפריה, אַז דער פּאָליציאַנט האָט אים מיט געװאַלד אויפגעשטעלט אויף די פיס, האָט ער זיך בשום אופן נישט געקאָנט

דערמאָנען, וואָס ער טוט דאָ, און ער האָט געקוקט מיט אויס־געגלאָצטע אויגן אַרום זיך, נאָר אַז ער האָט פֿאַר זיך דערזעהן אַ פּאָר שליפּעס מיט אַ שווערד און האָט דערהערט אַ שטרייִנג קול, האָט עפּעס אַ געראַנק אויפֿגעבליצט אין זיין קאָפּ. ער האָט אַריינגעשטעקט פֿאַמעליך די האַנט אין דער בוזעם־טאַש און געדערט:

— איך האָב די ערע אונטערטעניגליך צו בעטן... באַגראָבט מיך. איך האָב אַ פּאַספּאָרט, אָט!

דאָס שפּיל אין ליבּע

שוין צוויי שעה, ווי ער גייט מיט איר שפּאַצירן גאַס־איין גאַס־אויס, און פילט זיך גליקליך נעבן איר.

ניט גליקליך, נאָר כּמעט גליקליך. עס רוכט זיך אים, אַז אָט, אָט, נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט געשען עפּעס וויכטיגס, ווי אַ נס, און דאָס לעצטע רינע ווענטל, וואָס שטייט צווישן האַרץ און האַרץ, וועט פאַרשוואונדן ווערן. עס וועט שלאָגן די ליכטיגע שעה, אויף וועלכער ער האָט אַזוי לאַנג געוואַרט, אַזוי לאַנג גע־האָפט, אַזוי לאַנג געבּיינקט.

איין מאָמענט נאָר, און אַלץ, אַלץ וועט זיין גאָר אַנדערש, ווי געווען. אָנשטאָט קליינליכע, נידעריגע געדאַנקען, אָנשטאָט נאַרישע ספקות און האַלבּליכקייטן, אָנשטאָט אָרימע צעבּראָכענע געפילן, אָהן נוצן, אָהן שיינקייט, אָהן קראַפט, — וועט איין איינציג געפיל באַוועלטיגן זיין האַרץ, און איין איינציגער שיינער, קלאָרער געדאַנק וועט זיך צעגיסן אין אים, ווי אַ העלע ליכטיג־קייט, וואָס דערקוויקט און דערפרישט און וועקט צו לעבּן און מוט: דער געדאַנק, אַז אָט דאָס שטאָלצע פרישע באַשעפעניש איז פאַראייניגט מיט אים, איינס מיט אים.

נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט מער ניט זיין קיין „ער“, וואָס בּיינקט נאָך איר און גייט איר נאָך, ווי אַ שאָטן, און „זי“, וואָס דערנעהענטערט זיך אויף איין טריט און דערווייטערט זיך אויף צוויי, וואָס שטויסט אים אָפּ און לאַשטשעט אים ווידער צוריק, נאָר איין גאַנצקייט וועט זיין, אַ האַרמאָניע פון צוויי הערצער־ליבּע!

אויף די גאַסן איז שטיל; די קראָמען זיינען שוין געשלאָסן. א שיין פון דער לבנה גיסט זיך צוזאַמען מיט דער ליכט פון די

לאַמטערנעס אין איין באַזונדערער העלקייט, מיט וועלכער עס צייכענען זיך אויס די וומער־נעבכט אין אַ גרויסער שטאָט. די לבנה, אַ העלע און אַ גאַנצע, קוקט אַרויס פון דאַן און פון דאָרט: פון דאַך אַראָפּ, פון אונטערן קוימען, פון אַ ווינקל גאַס, זי באַהאַלט זיך און באַווייזט זיך ווידער, בשעת זיי גייען. די נאַכט־וועכטער גייען פאַרביי, קלאַפּנדיק מיט די שטעקנס. פון צייט צו צייט הערט מען, ווי ערגעץ אין טויער קלינגט אַ גלאָק; איינ־צעלנע מענשן גייען פאַראיבער; אַ שכורער גייט דורך, וואַקלענדיק זיך; אַ דראָזשקע קלאַפּט מיט די רעדער אויפן האַרטן ברוק און פליהט פאַרביי. אָט איז די קירכע מיט איר הויכן שפּיץ; איבער אים לויערט אַ בלייך וואָלקענדל אַזוי רוהיג און שטיל, אַז ס׳דוכט זיך, עס האָט פאַרגעסן רירן זיך פון אָרט, און רוהט און שווייגט און טיקט זיך אין איינענעם נחת. און אָט שיידן זיך די גאַסן: איינע, די, אויף וועלכע זיי גייען איצט, איז אַ לאַנגע און אַ ברייטע; די אַנדערע, וואו מאַניע וואוינט — אַ קרום און שמאָל געסל. בענדער האָט זיך אָפּגעשטעלט און געזאָגט:

— מיר ווילט זיך איצט ניט אַריינגיין אין דעם שמאָלן געסל, — עס איז לאַנגווייליג. קומט, מאַניע; מיר וועלן נאָך אַביסל שפּאַצירן.

— ניין, בענדער, ס׳איז שפּעט.

און דאָך האָט זי זיך ניט גערירט פון אָרט. זי האָט אַרויס־גענומען פון בלוזע אַ ווינערל זעהן, ווי שפּעט ס׳איז. בענדער האָט עס גענומען פון איר און האָט עס געהאַלטן אַ ווייַלע מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן. דאָס קליינע שוואַרצע ווינערל איז אים פאָרגעקומען, ווי אַ טייל פון מאַניען, און האַלטן עס אין דער האַנט האָט אים פאַרשאַפט פאַרגעניגן, האָט גערייצט זיין פאַר־ליבט האַרץ.

— אַ פירטל אויף איינס — האָט ער געזאָגט נאָך אַ ווייַלע שווייגן.

זי איז געשטאַנען אַביסל פאַרטראַכט, דערנאָך האָט זי זיך אומגעקערט צו אים מיט ענערגישער באַוועגונג, האָט צוריק איינגעשטעקט דאָס ווינערל אין דער בלוזע און האָט געזאָגט:

— גוט, לאָמיר נאָך גיין. סיי ווי סיי שלאָפט מען שוין דאָרט. וואו אַהין?

— אַלץ איינס.

און ווידער זיינען זיי דורך פּלעצער און גאַסן; ווידער באַהאַלט זיך די לבנה און באַווייזט זיך צוריק; ווידער אַ דראָזשקע, אַ שכּורער... און דאָס לאַנגווייליגע געשפּרעך וועגן זאַכן, וואָס אינטערעסירן אים גאָר ניט, וועגן טעאַטער, וועגן באַקאַנטע א. אַז. וו. — דער געשפּרעך ציהט זיך אָהן אַ סוף. דאָס גליק קומט נישט — בענדער האָט שוין ווידער אָנגעהויבן צו בּונטעווען קעגן זיך אַליין.

דער אַלטער געדאַנק, וואָס ער האָט היינט כּמעט געהאַט ווי דערשטיקט אין זיך, האָט ווידער גענומען ענבערן אין קאָפּ נאָך שטאַרקער. צווישן אונז — האָט ער געטראַכט — איז קיין ליבע, קיין האַרמאָניע, איז גאָרנישט ניטאָ, נאָר פּשוט: אַן אָפּמאַך. זי, אַ קלוגע מיידל, וואָס וויל לעבן, וויל טון מיט מיר, מיט אַ יונגעמאַן, וואָס פאַרדינט געלט, אַ גוטן שדוך פאַר זיך... און איך בין אַ נאַר, אַ יינגל, פאַרשטיי קיינמאָל ניט, וואָס טוט זיך אַרום מיר.

ער האָט געשוויגן און זיך פאַרטראַכט. און דאָס שטילשווייגן פון דעם דאָזיגן מענטשן, וואָס זי האָט אַלץ ניט געקאָנט באַגרייפן, האָט זי געדרייצט און באַליידיגט. זי איז געגאַנגען האַרט נעבן אים, האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין, נאָר ער האָט געשוויגן, געשוויגן מיט אַ פאַרביסענער איינגעשפּאַרטקייט, און נאָר אין זיין אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ, אין זיינע פעסט געשלאָסענע ליפּן, האָט זי דערקענט, אַז ער איז פאַרטראַכט. אַ שטאַרקער פאַרלאַנג האָט זי פּלוצלינג באַוועלטיגט צו וויסן, וואָס ער טראַכט, צו געפינען דעם שליסל צו זיין האַרץ:

— וואָס שווייגט איר, בענדער? — האָט זי געפרעגט.

— מיר איז אַזוי אויך גוט, מאַניע — האָט ער געענטפערט, טראַכטנדיג דערביי, אַז ער זאָגט ליגן — מיר ווילט זיך ניט ריידן, פילאָזאָפירן, נאָר גיין נעבן אייך און זיין גליקליך.

— וואָס פאַר אַ שרעקליכער עגאָאיסט איר זייט! שטענדיג טראַכט איר נאָר וועגן זיך, און וועגן אַנדערע טראַכט איר קיינמאָל ניט.

— דאָס איז וואָר — האָט בענדער געענטפערט קורץ.

דער ראַזיגער ענטפער, וואָס זי האָט אָפט מאָל געהערט פון בענדערן, האָט זי שטענדיג געבייזערט און באַליידיגט. עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער וואָלט באַהאַלטן זיין אינערליכעס פון איר. זי האָט געענטפערט בייז:

— שטענדיג ענטפערט איר אַזוי: „דאָס איז וואָר, דאָס איז וואָר"; דאָס ווייס איך אָהן אייך. איך וויל וויסן: פאַרוואָס איז דאָס ניט וואָר. איר האַלט מיך אַפילו ניט פייהיג צו פאַרשטיין אייך? וואָס!

— איר האָט רעכט, מאַניע.

דער געשפרעך איז אָפּגעהאַקט געוואָרן, און זי האָט געוואָלט ניין אַהיים. בענדער האָט זי מער ניט אָפּגעהאַלטן. ער האָט זי באַגלייט ביז פאַר איר טויער, און באַם געזעגענען האָט ער צוגעפּרעסט איר האַנט צו זיינע ליפּן און האָט זי געקושט.

צו וואָס ער האָט דאָס געטאָן, האָט ער ניט פאַרשטאַנען, און ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז דער קוש איז געווען אַ נאַרישע צופעליגע טאַט, ווי אַלע זיינע טאַטן, ווי אַלע זיינע געדאַנקען און ספקות.

אַמאָל איז ער געזעסן הארט נעבן מאַניען אויף דער סאָפע באַ איר אין שטוב. ערשט פאַר עטליכע מינוט איז מאַניע געווען לוסטיג־לעבעדיג, פול באַוועגונג, פול געלעכטער. זי האָט זיך געזעצט און צוריק אויפגעשטאַנען, האָט געדרעהט און געזיצלט זיך, און יעדער גליד אירער, יעדער צוג פון איר געזיכט האָט ווי גערופן: „איך בין אַ פרייער פויגל, פול לעבן, פריש און גליקליך". איצט איז זי פאַרשוויגן געוואָרן און זיך ווי אונטערגעגעבן. אירע האָר זיינען ניט געווען אין אָרדענונג, זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אירע אַקסלען, באַדעקט אירע אויערן און האָבן ציטערנדיג געשפּילט אויף אירע באַקן, אויף אירע אויגן. איר קליין שוואַרצליך געזיכט האָט ווי איינגעזאַפּט אין זיך די שיינקייט; עפּעס אַן ערנסטקייט איז איצט געלעגן אויסגעגאָסן אויף דעם פנים. אירע אויגן זיינען ווי טיפער געוואָרן, אַ לייכטער שאָטן פון שמערץ און ביינקשאַפט האָט זיי באַדעקט. זי איז געווען אָנגעטאָן אין אַ

לייכטער בּלוזע... ער האָט געגלעט אירע האָר, געקושט אירע בּאַקן, אירע אויגן, איר שטערן, און זי האָט גערעדט ווייך און בּעטנדיק:

— צו וואָס ראָס בּ ע נ ד ע ר? ניט שיין פאַר אייך... הערט אויף!

נאָר דאָס זיינען געווען אומזיסטע ווערטער, אָהן בּאַדייטונג, וואָס האָבּן געקלונגען, ווי אַ שוואַך ווייט ווידער־קול פון עפּעס אַ ווייטעניש, וואָס ער איז שוין לאַנג דורכגעגאַנגען און וואָס ער האָט שוין פאַרגעסן. זי האָט איצט אים געהערט, געווען אין זיין מאַכט: ער האָט צוגעבּוינן איר קאָפּ צו זיך, אירע אַקסלען האָבּן געציטערט אונטער זיין אומאַרעמענדיגער האַנט, און אירע פלינקע רירעוודיגע הענט זיינען איצט געלעגן אָהן ענערגיע, אָהן מאַכט, ווילנלויז; אירע ליפּן נאָר האָבּן ניט אויפגעהערט צו בּעטן:

— לאָזט אָפּ, בּ ע נ ד ע ר... בּאַ גאָט... וואָס טוט איר!

בּ ע נ ד ע ר האָט זיך געבּייזערט:

— שווייג! איך וויל ניט, רו זאָלסט איצט ריידן!

און ער האָט זיך דערשראָקן פאַר זיין אייגענער שטימע. דאָס איז ניט געווען קיין שטימע פון אַ פאַרליבּטן, נאָר עפּעס אַ געשריי פאַר אַ גרויסן ווייטאָג. דער מאָמענט איז נענוג געזען, אַז ער זאָל זיך אויסניכטערן און זאָל ווידער קלאָר טראַכטן זיינע אַלטע פּיינליכע געדאַנקען. ער האָט געקוקט מיט רחמנות אויף דעם שיינעם בּאַשעפעניש, וואָס איז געזעסן נעבּן אים דער־שראָקן, ווילנלויז און געפּייניגט.

— רו ליבּסט מיך ניט, מ אַ נ י ע! זאָג די וואָרהייט...

— איך וויים ניט, בּ ע נ ד ע ר; איך אַכט אייך זעהר, זעהר.

— און דיר איז ניט אַנגענעם, אַז איך קוש דיך? קאָנסט ניט לייַדן?

אַ קליינער שמייכל האָט זיך בּאַוויזן אויף אירע ליפּן. זי האָט זיך ווידער אָנגעהויבּן צו פילן פריי, שטאָלץ און טראָציג. זי איז צוגעגאַנגען צו דעם קליינעם שפּיגעלע, וואָס איז געשטאַנען אויפן טיש, האָט פאַרפלאָכטן אירע האָר און געזאָגט:

— וואָס פאַר אַ נאַרישקייטן איר רעדט היינט! אַלץ ווילט איר ווּיסן. גריבּלען און גריבּלען אָהן אויפהער...

„איך האָב זי אַרויסגעלאָזט פון מײַן מאַכט, און זי, אַ באַ־פרײַטע, האָט ווידער גענומען בײַסן, קראַצן ווי אַ קאַץ״ — האָט ב ע נ ד ע ר געטראַכט.

— ניין, מ אַ נ י ע — האָט ער געזאָגט — איך ליב ניט קיין אומקלאָרקייטן, איך קאָן דאָס מער ניט איבערטראָגן. דו פּײַניגסט מיך, דו האָסט מײַן רוה נערוויבט, איך בין צערײַצט, אויפגערעגט טאָג ווי נאַכט. זאָג, איך בעט דיך: בין איך דיר צווידער? קאָנסט דו מײַנע קושן ניט לײַדן?

זי האָט אַ ווײַלע געשוויגן, האָט געמאַכט אַן ערנסטע פאַר־טרויערטע מינע און געזאָגט:

— מען דאַרף דאָך ניט זײַן לײַכטזיניג און מען קאָן זיך דאָך ניט לאָזן קושן פון יעדן!

— און איך בין „יעדער״?

זי האָט ווידער געשמייכלט, צופרידן פון זיך און פון איר טאָן, און האָט געענטפערט:

— איך אַכט אײַך זעהר, זעהר.

און ווי אים איבערצובעטן, האָט זי זיך געזעצט נעבן אים אויף דער סאָפע. ער האָט גענומען איר האַנט אין זײַנע. זי האָט ניט געשטערט און האָט געוואַרט צו זעהן, וואָס פון דעם וועט אַרויס.

— זאָג, מ אַ נ י ע — האָט ער זאַנפט געפרעגט — קאָן מען קושן אַ מענשן, וועלכן מען אַכטעט?

— און צו וואָס פרעגט איר דאָס?

— איך וויל, דו זאָלסט מיך קושן.

— נו, לאָזט אָפּ, ב ע נ ד ע ר, איך בעט אײַך...

— ניין, איך לאָז דיך הײַנט ניט אָפּ — האָט ער געזאָגט מיט צוריקגעהאַלטענער אויפרעגונג — איך מוז וויסן, איך מוז זיך איבערצײַגן, מ אַ נ י ע...

— זײַט איר הײַנט אַ מאָדנער מענש, ב ע נ ד ע ר! הערט אויף, איך בעט אײַך...

נאָר ער האָט זי מער ניט געלאָזט רײַדן, ער האָט אַרומ־גענומען איר קאָפּ מיט זײַנע בײדע הענט און האָט אים צוגע־פרעסט צו זײַן קאָפּ:

— איך לאָז דיך ניט אָפּ, מאַניע, ביז דו וועסט ענטפערן. איך מוז וויסן, מאַניע, דו מוזט ענטפערן: יאָ צי ניט; איצט, די מינוט!

אירע ליפּן האָבן קוים באַרירט זיין שטערן, און ער האָט געפילט אַ לייכטן ציטער פון די ליפּן, — אַ קורצן, איילנדיגן קוש.

באַלד דערנאָך האָט זי זיך געזעצט אויף אַ בענקל באַליידיגט און מיד. ער האָט נאָר באַמערקט איין בליק פון אירע אויגן: דער בליק האָט אויסגעדריקט כּעס און אַ שטילן שמערץ פון אַ געפּייניגטער.

ער האָט זי געקושט אויפן שטערן און איז אַרויסגעגאַנגען פריי, אויפגערעגט, מיט אַ צערודערט געמיט.

בּאַ בענדערן אין צימער איז געזעסן מאַניע און נאָך עטליכע באַקאַנטע. מען האָט פיל גערעדט, פיל געלאַכט און פיל גערויכערט. מאַניע, וואָס האָט געשפּילט די ערשטע פידל אין דער קאָמפּאַניע, האָט געלאַכט און איז לוסטיג געווען נאָך מער, ווי געוויינליך, בענדערן איז דערווידער געווען איר לאַכן, אירע באַוועגונגען; אַלץ, וואָס זי האָט געטאָן, איז געווען געמיינט קעגן אים, אויסגערעכנט אים צו ערגערן. ער איז געזעסן באַם טיש, אַריינגעקוקט אין אַ בוך, שטיל און פריי. זי האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן זיין אויסערליכע רוהע און האָט זיך אַלע ווילע געווענדט צו אים דאָ מיט אַ וויץ, דאָ מיט אַ פראַגע, ער האָט קורץ געענטפערט און האָט זיך ניט גערירט פון אָרט. אין דער לעצטער צייט האָט מאַניע אָנגעהויבן צו פילן, אַז בענדער רוקט זיך פון איר אָפּ, און דעם געדאַנק האָט זי גלייכגילטיג ניט געקאָנט פאַרטראָגן.

פּלוצלינג נאָר איז איר איינגעפאַלן צו גיין אַהיים, און זי האָט גערופן מיט איר קלינגענדיגער שטימע:

— ווער באַגלייט מיך היינט אַהיים? שנעל!

דער ערשטער האָט זיך אָפּגערופן מאירזאָן, דאָס איז געווען די דריטע פּערזאָן, וואָס איז געשטאַנען צווישן זיי. ער איז געווען יונג, שיין, געזונט און זעהר פויל. געלעבט האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט געבאָרגט באַ באַקאַנטע, און איז דעריבער

נעװען זעהר װײך, און אויף זײן פּנים איז שטענדיג געלעגן אַן אויסדרוק, װי ער װאָלט זיך אַנטשולדיגן און בעטן, מען זאָל אים מוחל זײן. מײדלאַך האָבן אים ליב געהאַט, אויסער מ אַ נ י ע, װאָס האָט צו אים ניט געפילט קײן גרויסע סימפּאַטיע, און נאָר כּדי צערײצן ב ע נ ד ע ר ן, האָט זי זיך צו אים טײלמאָל גוט פאַרהאַלטן. איצט האָט זי ניט געװאָלט, ער זאָל זי באַגלײטן, און האָט געזאָגט:

— נו, ליגט אײך, מאַירזאָן, װײטער אויף דער סאָפע. איר זײט מיר שוין רערעסן געװאָרן. מײנע הערן, װער װיל מיך באַגלײטן?

ב ע נ ד ע ר איז געזעסן און ניט גערירט זיך פון אָרט. ער איז געװען פול אָנגעלאָרן מיט כּעס. אַלע אירע רײד האָבן אים געערגערט. „קײן אײן ערליך װאָרט, קײן אײנציג װאָרט אָהן אַ זײטיגן מײן רעדט זי ניט“! האָט ער געטראַכט. אַלץ אין איר האָט אים אויסגעזעהן געפעלשט, נידעריג, ניט װירדיג. ער האָט זי איצט טיף געהאַסט און געפילט אַ באַדערפעניש זיך נוקם צו זײן אָן איר.

נאָר פּלוצלינג איז זי צוגעגאַנגען צו אים, אַרויפגעלעגט איר האַנט אויף זײן אַקסל ענערגיש און געזאָגט:

— ב ע נ ד ע ר, באַגלײט מיך אַהײם.

און די קלײנע באַרירונג פון איר האַנט האָט געמאַכט אַ איבערקערעניש אין זײנע געפילן. מיט אײנמאָל איז דער גאַנצער האַס פאַרשװאונדן, ער האָט נאָר געשפּירט יענע צערײצטקײט פון זײן גאַנצן װעזן, װאָס אַ באַרירונג פון איר האָט שטענדיג אַרײנגעבראַכט אין אים. די צערײצטקײט, װאָס ער האָט אין דער לעצטער צײט לאַנג ניט געפילט, װאָס האָט אים געפעלט, װאָס די בײנקשאַפט נאָך איר האָט אים געקװעלט. נאָך אַ װײלע האָט ער זיך געראַנגלט מיט דער רעה, גײן אָרער ניט, נאָר נאָך אײן װײכער בליק פון אירע אויגן האָט איבערגעװאויגן די שאָל. ער האָט זיך אויפגעהויבן פון אָרט, אָנגעטאָן דעם אויבערמאַנטל און איז געגאַנגען מיט איר.

— װי פאַרבלענדט איך בין געװען, מ אַ נ י ע — האָט ב ע נ ד ע ר געזאָגט, גײענדיג מיט איר אויף דער גאַס — אָט שוין

עטליכע חדשים, ווי מיר רוכט זיך אַלץ, אַז איך שטיי נעבן דער שוועל פון מיין גליק. און יערן טאָג האָב איך געהאָפט, אַז איך וועל ווערן אַ נייער מענש, ווי איבערגעבאָרן; אַז אַלץ אין מיר וועט זיך באַרוהיגן, אַז מיין צעריסענע צעהאַקטע זעלע וועט פריי אויפעטעמען; אַז איר, איר וועט מיר געבן דאָס גרויסע גליק, פון וועלכן איך האָב נאָר געהערט אַנדערע ריידן, און וואָס איך אַליין האָב קיין איינציגע מינוט אין מיין לעבן ניט געפילט. אין אייך האָב איך געהאָפט צו געפינען די דערלייזונג פון דעם גאַנצן פאַרווירטן לעבן, פון די אַלע מענשן, טאַטן, גערבאַנקען און געפילן, וואָס זיינען מיר דערעסן געוואָרן ביז צום דערשטיקן. וואָס פאַר אַ טעות איך האָב געהאַט! אָנשטאָט גליק האָט איר מיר געגעבן שטענדיגע ליידן, האָס...

מאַניע האָט אים איבערגעהאַקט:

— אייך, בענדער, דאַרף מען נאָר געבן און געבן. איר שטייט שטענדיג מיט אָפענע הענט און וואַרט, מען זאָל אייך געבן. און שטענדיג קלאָגט איר אייך און שטענדיג בלייבט איר נערעכט. פאַרוואָס נעמט איר ניט דאָס גליק, אויב איר ווילט עס. גליק דאַרף מען נעמען, דאַרף מען נאָכיאָגן, ניט שטיין ווי אַ בן־יחיד און וואַרטן, ביז מען וועט געבן. פאַרוואָס זאָל מען אייך געבן? מיט וואָס האָט איר דאָס פאַרדינט?

זי האָט אים איבערראַשט מיט איר ענערגישן ענטפער. ער האָט אויף אַזעלכע רייד ניט געוואַרט און האָט געענטפערט מיט אַ נעקינסטלטער רוהינקייט:

— ווי עס זעהט אויס, האָבן מיר זיך ביידע שוין גענוג פיינט. אפשר וועלן מיר מאַכן אַ סוף, מאַניע?

— דאָס הייסט?

— מיר וועלן זיך שיידן, ווי פריינט אָדער פיינט?

מאַניע האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין און האָט געענטפערט שמייכלענדיג:

— נו, דאָס רעדט איר דאָך נאָר אַזוי; שיידן זיך וועט איר אייך ניט, איך וויל דאָס ניט.

— נאָר איך וויל, מאַניע.

— איר ווילט ניט, בענדער; ניט וואָר?

— גלויבט, מאַניע, איך װיל. איך האָב קיין כּח מער.
אַז זיי זיינען צונעקומען צו איר טיר, האָט זי געזאָגט:
— נו, ניט די האַנט, בּ ע נ ד ע ר, אַז איר װילט... אָך, װאָס פאַר אַ קאַלטע האַנט איר האָט! — זי האָט לענגער געהאַלטן זיין האַנט אין אירער, זי האָט זיך אַביסל צוגעבויגן צו אים, װי זי װאָלט געװאָלט נעהענטער מאַכן איר פרישן יונגטליכן קערפּער צו אים. ער האָט דעם רייץ ניט געקאָנט װידערשטיין, האָט זי אַרומגענומען, זי העפטיג געקושט, און זי איז אַװעק מיט אַ פּרעטענזיע:
— װאָס איז מיט אייך, בּ ע נ ד ע ר? דאָס איז גראָב!
אַ גאַנצע נאַכט דערנאָך איז בּ ע נ ד ע ר ניט געשלאָפן, אירע לעצטע װערטער זיינען אים ניט אַרויס פון זין, און דרייענדיג זיך פון איין זייט אויף דער צװייטער, האָט ער זיך געפרעגט און איבערגעפרעגט: צו װאָס, צו װאָס איז דאָס געשען?

צו מאָרגנס האָט בּ ע נ ד ע ר געקויפט בּילעטן אויף אַ קאָנצערט און האָט מ אַ נ י ע ן געשריבן, אַז װייל ער װעט ערשט שפּעט פריי װערן פון זיין אַרבּעט, דאַרף זי זאָל זי װאַרטן בּאַ זיך אויף אים. און װי נאָר ער װעט קומען, װעלן זיי צוזאַמען פאָרן. ער האָט אַביסל פאַרשפּעטיגט, האָט זעהר געאײלט און אַריינקומענדיג צו איר אין צימער, האָט ער געטראָפן מ א י ר־ ז אָ נ ע ן זיצן.
„די אַלטע פּאָליטיק הויבּט זיך אָן״ — האָט ער געטראַכט.
— איר פאָרט אויך אויפן קאָנצערט? — האָט ער געפרעגט מ א י ר ז אָ נ ע ן.
— אַ שאלה דאָס איז! איר האָט דען אַ בּאַגריף װאָס פאַר אַ זאַכן היינט װערן געשפּילט! איר װייסט, מ אַ נ י ע, איך װאָלט ניט געגעסן און געטרונקען, אַבּי צו הערן מוזיק. צװיי גוטע זאַכן, זאָג איך, זיינען פאַראַן אויף דער װעלט: צו ליגן אויף דער סאָפע און צו הערן מוזיק, און אויסער דעם איז אַלץ גאָר־ נישט, גאָרנישט. ניט װאָר?
— אָרינינעל — האָט מ אַ נ י ע געענטפערט — און איר, װי מיינט, בּ ע נ ד ע ר?

— איך מיין גאָרנישט; לאָמיר גיין.

זיי זיינען איינגעשטיגן אין טראַמוויי. מאַניע, אַריינגייענדיג אין וואַגאָן, האָט זיך גערעצט נעבן מאירזאָנען, ווייטער פון בענדערן. די גאַנצע צייט האָט זי זיך עפּעס געסורעט מיט מאירזאָנען, אין מיטן האָט זי זיך הויך צעלאַכט און בענדערן ווי גאָר ניט באַמערקט. ער איז געזעסן ווי אויף גליהענדיגע קוילן. אים האָט זיך געוואָלט אַראָפּשפּרינגען פון טראַמוויי און גיין, און ער וואָלט דאָס געטאָן, ווען ער וואָלט זיך ניט שעמען פאַר מאירזאָנען. באַם אַריינגאַנג צום קאָנצערט, האָט זיך מאַניע געווענדעט צו אים:

— וויפיל בילעטן האָט איר געקויפט, בענדער?

— צוויי.

— און פאַר מאירזאָנען? איר האָט פאַרגעסן, אָדער וואָס? מען דאַרף קויפן נאָך איין בילעט.

קעגן זיין ווילן האָט בענדער געמוזט קויפן נאָך אַ בילעט, כאָטש ער האָט גוט געוואוסט, אַז מאירזאָנען האָט זי עקסטרע מיטגענומען, כּדי אים צו ערגערן און צו שטערן זיין רוה.

„ווי מאָרגע דאָס קומט אויס"! — האָט ער געטראַכט מיט פאַרביסנקייט — „זי צווינגט מיך, אַז איך אַליין זאָל העלפן מיך פּייניגן"!

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין אָפּענעם גאָרטן, האָט דער אָרקעסטער שוין געשפּילט. קוים האָט מאירזאָן דערהערט עטליכע טאַקטן, האָט ער זיך שוין אַנטציקט:

— ווי שיין, ווי גרויסאַרטיג! קיין דערהויבענערע זאַך, זאָג איך, איז ניט פאַראַן אויף דער וועלט, ווי מוזיק. הערט! הערט! שרעקליך!

דאָס האָט נאָך מער אויפגערעגט בענדערן, און אויך דאָ, אין גאָרטן, איז מאַניע געזעסן אויף דער זייט פון מאירזאָנען. אַלץ איז געווען עקסטרע געמיינט קעגן אים. ער האָט זיך געפילט באַליידיגט, געקוועלט. און די מוזיק האָט אים גערירט ביז טרערן. די טענער זיינען אַריינגערונגען אין זיין פאַרביטערט האַרץ, האָבן אים געלאַשטשעט און געטרייסט און איבערגעבעטן. עס איז געווען אַ מאָמענט, ווען ער האָט פאַרגעסן

מאַניען און מאירזאָנען און די גאַנצע װעלט און האָט נאָר געדרײנקט זײן אײנציג גרויס אומגליק, אַז ער איז אײנזאַם און עלנט, און קײן מענש און קײן זאַך עקסיסטירט ניט אויף דער װעלט, װאָס ער זאָל דערויף קאָנען זאָגן: „אָט דאָס האָב איך ליב, אָט דאָס האָב איך מיר אויסגעװײלט, אָט דאָס געהערט מיר“. טײלמאָל װידער איז אין זײן האַרצן אַנטשטאַנען אַ שרעקליכער האַס צו דער דאָזיגער אומבאַרעמהערציגער, אומגערעכטער מאַניע, און ער האָט געפילט, אַז ער דאַרף זיך נוקם זײן אָן איר, אַרײנלאָזן איר אַ קויל אין דער ברוסט און טויטן זי אויפן אָרט. און װידער אַ מאָמענט האָט זיך זײן גײסט באַרוהיגט, און דער געדאַנק װעגן טויט האָט זיך אָפּגערופן פון אַ װינקל מח.

„װי אַ הונט, װי אַ הונט װעל איך שטאַרבן!“, האָט זײן האַרץ געװײנט צוזאַמען מיטן אָרקעסטער, און די אויגן זײנע זײנען פול געװאָרן מיט טרערן.

עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער טײל, ער האָט געעפנט די אויגן און געזעהן, אַז מאירזאָן מיט מאַניען הויבן זיך אויף און גײען זיך איבערשפּאַצירן.

ער האָט זיך אויך אויפגעהויבן און געגאַנגען אַהײם, ניט געזעגענדיג זיך מיט זײ.

צו מאָרגנס איז בענדער געגאַנגען אויף דער גאַס. ער האָט זיך געפילט מיד און מאַט. אַ גאַנצע נאַכט איז ער נישט געשלאָפן, אין געשעפט אַרײן איז ער ניט געגאַנגען און האָט זיך אַרומגעשלעפּט אויף די גאַסן אָהן ציל. פּלוצלינג האָט ער דערזעהן פאַר זיך מאַניען, װאָס האָט זיך דערנעהענטערט מיט גיכע טריט:

— װאו זײט איר נעכטן אַהינגעקומען? — האָט זי געפרעגט, דערלאַנגענדיג אים די האַנט.

נאָר ער האָט איר ניט געגעבן זײן האַנט; ער איז געבליבן שטײן אויפן אָרט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן בליק. זי איז בלײך געװאָרן און האָט פּאַמעליך אָפּגעטראָטן פון אים.

בענדער האָט איר נאָכגעקוקט, ביז זי איז אַרײן אין אַן אַנדערער גאַס, און ער איז װײטער געגאַנגען זײן װעג.

בריון

יעקב בענדער, אַ יונגערמאַן פֿון אַ יאָר דרייסיג, אַ הויך־געוואַקסענער מיט אַ מאָגער, בלאַס פּנים, מיט פיל קנייטשן אויפֿן שטערן און מיט אַ געגאָלטער באָרד, האָט געשפּאַנט איבער זיין צימער אַרויף און אַראָפּ, פֿאַרטיפֿט אין געדאַנקען. אויפֿן טיש איז געלעגן אַ בריוו, וואָס ער האָט ערשט דערהאַלטן פֿון ר ח ל ע ן, פֿון דעמזעלבן מיידל, וואָס ער האָט צוויי יאָר נאָכאַנאַנד נישט געלאָזט פֿון אויג. איצט האָבן אַלע זיינע געדאַנקען געפֿלאַטערט אַרום איר. יעדעס מאָל, ווען ער איז פֿאַרביינגעגאַנגען פֿאַרן טיש, האָט זיין בליק זיך ווי אומגערן אָנגעשלאָגן אָן דעם בריוו.

קלאָר זיינען איצט זיינע געדאַנקען נישט געווען; ער האָט נאָר געטראָגן איין געפֿיל אין האַרצן, אַ געפֿיל פֿון צופֿרידנקייט און פֿון זיג. און איז געווען נישט ווי געוויינליך אויפֿגעמונטערט. אין אַזאַ אַרט צושטאַנד האָט ער געקאָנט שפּאַנען איבערן צימער דריי, פֿיר שעה, איבערגעבן זיך אין רשות פֿון לייכטע, פֿלאַטער־דיגע געדאַנקען, און פֿילן דערביי אַ דערלייכטערונג, ווי עמיצער וואָלט אים שטיל גלעטן די האָר און איינרוימען: „דו ביסט אַן ערנסטער, אָרנטליכער מענש, בענדער: נישט אומזיסט...“

אין זיין צעשפּילטער פֿאַנטאַזיע האָבן זיך אַלע ווילע אָנגערופֿן פֿון דאָס ניי די ווערטער, וואָס ר ח ל האָט געלאָזט פֿאַלן אין איר בריוו ווי אומגערן: „נאָך דעם אַלעם מוז איך מודה זיין, אַז איך קען אייך ניט: האָט איר מיך ליב?“ און יעדעס מאָל, ווען די ווערטער האָבן זיך אָפּגעשפּיגלט אין זיין געדעכטעניש, האָט אַ צופֿרידענער שמייכל געשפּילט אויף זיינע ליפּן, און ער האָט זיך דערמאָנט, וואָס ר ח ל האָט אים אַמאָל געזאָגט, אַז זיין

געלעכטער איז עפּעס אַ מאָרנער, אַז אַפילו ווען ער לאַכט, בלייבט זיין פּנים ערנסט און טרויעריג, ווי געוויינליך. ראַמאָלסט, ווען זי האָט אים דאָס געזאָגט, האָט ער עס זיך גענומען צום האַרצן און עס האָט אים געערגערט: איצט פאַרקערט, האָט דער גערעאַנק נאָר אַרויסגערופן צופרידנקייט און שטאָלץ, ווי אַלע איבעריגע גערעאַנקען, וואָס האָבן זיך געטראָגן אין זיין קאָפּ.

אַ סקריפּ פון דער טיר, וואָס מען האָט געעפנט, האָט איבערגעריסן דעם פאָדעם פון זיינע גערעאַנקען, אין צימער איז אַריינגעקומען די דינסט, אַ יונגע שיינע קריסטין, און איז געבליבן שטיין, ווי געוויינליך, בײַ דער טיר, אַשטייגער, ווי זי וואָלט מורא האָבן נעהענטער צוצוגיין צו אים.

— דער „פּאַן“ וועט טרינקען טיי? — האָט זי געפרעגט.

ב ע נ ד ע ר האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ אויף יאָ, האָט געשמייכלט און געזאָגט:

— איך וועל טרינקען.

די דינסט האָט אויסגעזעהן איצט גאָר באַזונדערס שיין. דאָס גרינגע ליכט פון דער לאָמפּ, וואָס האָט באַרעקט איר פּנים און איר ברוסט, האָט צוגעגעבן עפּעס אַ באַזונדערן רייץ צו איר איינפאַכער שיינקייט. זי איז, ווי געוויינליך, געשטאַנען אַ ווײַלע בײַ דער טיר און נישט גערירט זיך פון אָרט. דער גאַנצער ב ע נ ד ע ר, זיין בליק, וואָס זי האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן, זיינע קורצע אָפּגעהאַקטע ענטפערן און זיינע נערוועזע, גיכע באַוועגונגען — זיינען איר מאָרגנע פאָרגעקומען און האָבן באַליידיגט איר ווײַבליכעס זעלבסט־געפיל. זי איז געוויינט געווען צו יונגעלייט, וואָס זיינען איר נאָכגעלאָפן, וואָס האָבן זי געקושט און אַרומגענומען, און וואָס זי האָט אָפּגעשטופּט און געזירלט. ב ע נ ד ע ר אָבער האָט מיט איר פיל ניט גערערט. ניט געקושט זי, אַפילו זי ניט איינמאָל אָנגערירט. און דאָך, יעדעס מאָל, ווען ער איז צו איר נעהענטער צוגעגאַנגען איין טריט, האָט זי זיך דערשראָקן און איז בלאַס געוואָרן. איר האָט זיך געדוכט, אַז אָט פאַלט ער אָן אויף איר...

ב ע נ ד ע ר, וואָס האָט זיך איצט געפילט אויפגעמונטערט און פרייליך, האָט זיך געווענדט צו איר מיט אַ שמייכל.

— צי האָט מאַריאַשאַ אַ חתן? —

— אַ חתן? פון וואַנען זאָל איך האָבן אַ חתן? איך דאַרף ניט קיין חתן.

— נאָר... און בענדער האָט געפילט, אַז די צונג באַוועגט זיך אים ניט פריי, און וואָלט שוין צופרירן געווען, די רינסט זאָל אַרויסגיין פון צימער, זי אָבער איז ווייטער געשטאַנען און געזאָגט מיט אַ געלעכטער:

— איך האָב געהאַט אַ חתן. פאַר צוויי יאָר האָב איך געהאַט אַ חתן, כ׳וואָלט געהאַט פיל געלט, וואָלט איך געהאַט אַ חתן...

— נו, זאָל מאַריאַשאַ ברענגען טיי.

די רינסט איז אַרויסגעגאַנגען, באַלד איז זי צוריקגעקומען און געבראַכט טיי, נאָך אַמאָל איז זי געבליבן שטיין אַ ווײַלע בײַ דער טיר און האָט געקוקט אויף בענדערס קאַרק, וועלכער איז געזעסן בײַם טיש אײַנגעבויגן, ווי פאַרזונקען אין געדאַנקען. ער האָט עקסטרע ניט אויסגערדרייט זיך און האָט נאָר געפילט איר נאָהענטקייט, וואָס איז איצט אים געווען צו לאַסט. צום סוף איז זי אַרויס פון צימער; בענדער האָט זיך אויפגעהויבן פון אָרט. גענומען שפּאַנען אַרויף און אַראָפּ און איבערלייגן זיך אין קאָפּ אַ בריוו צו רחלען.

„איך האָב קיינמאָל נישט געזאָגט קיין ליגן און וועל ניט זאָגן!“ — האָט ער געטראַכט מיט שטאָלץ אויפגערעגטערהייט. „איך וועל פּרובירן צו געבן איר מיין האַרץ נאַקעט אַזוי, ווי עס איז; איך וויל זיין פאַר איר, וואָס איך בין“. ער האָט זיך צוריק־געזעצט, איבערגעווישט מיט דער האַנט דעם שטערן, אַ ווײַלע געגלאָצט אויפן שפּיץ פעדער, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, און האָט גענומען שרייבן:

„טייערע רחל!

„אָט ערשט איצט האָב איך ערהאַלטן אייער בריוו, וואָס האָט מיין האַרץ דערפילט מיט צופרידנקייט און פרייד. און איך אייל זיך באַלד אייך צו ענטפערן, ניט אַכטנדיג, וואָס איך דאַרף געבן אַן ענטפער אויף אַזאַ שווערער און ערנסטער פראַגע, ווי די, וואָס איר האָט מיר פאָרגעלעגט. איך וויל איין מאָל ריידן,

ווי מיט מיין איינן האַרץ, דערקלערן אייך, טייערע, און אויך מיר אַליין קלאָר מאַכן מיינע געפילן.

„איך האָב אייך שוין געשריבן, אַז די לעצטע צייט, זינט איך האָב באַקומען אַ שטעלע און פיר אַן אַנשטענדיק, רעגולער לעבן, פיל איך מיך זעהר שלעכט און אומצופרידן, מיינע נערוון זיינען נאָך מער אויפגערעגט. מיינע אַלטע באַקאַנטע דער־ווייטערן זיך פון מיר איינער נאָכן אַנדערן, גלייך איך וואָלט באַגאַנגען אַ שווערע זינד, און, דעם אמת זאָגנדיק, פיל איך זיך אַליין אויך זינדיק... פאַרוואָס? — איך ווייס ניט. פיליכט דער־ריבער, ווייל איך בין געוויינט שוין עטליכע יאָר צו וואוינען אין אַן איינג, שמוציג צימערל, ניט צו דערעסן און ניט צו דערשלאָפן, טיילמאָל צו הונגערן, מיט איין וואָרט: ווייל איך האָב מיך צו־זאַמענגעלעבט מיט דער נויט. יעדער אָנפאַנג איז שווער. איך וועל צוגעוויינט ווערן און דאַמאָלסט וועל איך לעבן, ווי אַלע מענשן אַרום מיר, זאָל זיין, וואָס ס׳וויל! מ׳קאָן מיך רופן „בורזשואַ“, „אַ מענש פון דער מענגע“; איין זאַך וועל איך ניט לאָזן צונעמען באַ מיר, איין זאַך נאָר ווייס איך זיכער: איך האָב קיין ליגן ניט געזאָגט, איך האָב קיינמאָל ניט געוואָלט קיין ליגן זאָגן. און דאָך גלויבט מיר, טייערע, אַז פון יינגלווייז אָן ביז איצט האָט זיך נאָך ניט געטראָפן, איך זאָל ריידן מיט אַ מענשן אַ לענגערע צייט, און איך זאָל דערביי ניט האָבן דאָס אומ־אַנגענעמע, עקלדיגע געפיל: אַז איך באַהאַלט עפּעס אין מיר, אַז איך מאַך זיך שענער און בעסער, אַז איך בין ניט, וואָס איך בין. נאָר מיט אייך, טייערע, האָב איך פאַרבראַכט פיל שטונדן, ניט צו האָבן דערביי דאָס עקלדיגע זינדיגע געפיל. און אויך איצט שרייב איך אייך, און מיין האַרץ פילט זיך פריי און האָר דערביי.

„איך האָט נעוואונדערט מיין אויפפירן זיך די גאַנצע צייט, ווען איר זייט דאָ געווען, קיין איינציג קלאָר וואָרט האָב איך אייך ניט געזאָגט: קיין איינמאָל ניט גערדיקט מיט ליבע אייער האַנט, דאָס האָט אייך געווים באַליידיגט. איך פאַרשטיי דאָס, נאָר וואָס האָב איך געקאָנט טון? איר דאַרפט ווים, אַז פון מיין גאַנצן זוכן, פון מיינע אַלע שטרעבונגען, פון אַלעם דעם, וואָס האָט

געגעבן, ווי מען זאָגט, אַן אינהאַלט מיין לעבן, אַז פון די גאַנצע צען פאַרוואָגלטע יאָרן איז מיר גאָרנישט געבליבן, וואָס איך זאָל דערויף זאָגן: „אָט דאָס וויל איך און דאָס איז מיר ליב“, און נאָר איר, טייערע, זייט מיר געבליבן. פיל, זעהר פיל האָב איך געטראַכט וועגן אייך. צי האָב איך געקאָנט אויסקלייבן אַ וואָרט פון ווערטער־בוך און אייך זאָגן? האָב איך געקאָנט ליגן זאָגן פאַר דעם איינציגן באַשעפעניש, מיט וועמען איך האָב מיך געפילט פאַרבונדן? ניין! דאָס האָב איך ניט געקאָנט טון. איר זייט מיר צו טייער, און פילן זיך זינדיג קעגן אייך האָב איך ניט געוואָלט.

„צי איך ליב אייך? — יאָ, געוויס.

„איך דערמאָן זיך איין אָוונט אין אייער צימער, איר האָט פיל געלאַכט און זייט געווען זעהר שיין. אייערע האָר און אייער גאַנצער צאַרטער פרישער קערפּער האָבן געלאַכט. אייערע שוואַרצע אויגן האָבן געפינקלט און געשפּראָצט מיט נחת און לוסט, און יענץ שטריינג דורכדרינגענדער פייערל, וואָס האָט מיך צוריק געשטויסן יעדעס מאָל, ווען איך האָב מיך געוואָלט דערנעהענטערן צו אייך — יענץ פייערל האָט מער ניט געפינקלט אין אייערע אויגן. איר זייט געווען אינגאַנצן לוסט און געלעכטער. און איך געדיינק, אַז יעדעס מאָל, ווען איר האָט הויך זיך צעלאַכט, האָב איך געפילט, ווי אַ וואַסער־פאַל וואָלט אָנקלאַפּן אויף מיינע געהירן. איך בין מיד געווען און האָב מיך געלעגט אויף דער סאָפע. איר זייט צוגעגאַנגען, אָנגענומען מיך פאַר דער האַנט און מיך געצויגן. דוכט זיך, איר האָט געזאָגט: „זעהט נאָר, ווי ער האָט זיך צעלעגט“! און דאַמאָלס — דער מאָמענט שטייט לעבעדיג אין מיין געדעכטעניש — איז ווי אַ מעכטיגער שטראָם דורך מיין גאַנצן קערפּער. איך האָב געוואָלט אייך אַרומנעמען, פאַלן אויף אייער האַלז און וויינען. איך האָב אָבער דאָס ניט געקאָנט טון אין אָנוועזנהייט פון אַנדערע. און אַז איר האָט אייך אָפּגערוקט פון מיר, האָט מיין גאַנצער קערפּער געציטערט, ווי אין אַ פיבער; אַ גרויסע מידקייט האָט מיך באַ־וועלטיגט, דער קאָפּ איז געווען לער, און נאָר דעם שטראָם האָב איך דאָרט געפילט, ווי ער וואָלט אויף אייביג פאַרגליווערט געוואָרן

אין מיר... און יענע נאַכט, אַז איך בין אַהיים געקומען אין מיין צימער, האָב איך געפילט, אַז איך בין ניט מער עלנט און איינזאַם— און דאָס האָט מיך געפרייט. נאָר דאָס געפיל איז דורך, האָט זיך נאָר אָפּגעשטעלט אין מיין גערעכטעניש, און פיל־פיל מאָל האָב איך אייך געוואָלט עפּעס זאָגן און האָב ניט געקאָנט.

„איר געדיינקט געוויס דעם פאָרינן שבועות, ווען מיר זיינען געגאַנגען שפּאַצירן אונטער דער שטאָט. מיר האָבן די קאָמפּאַניע געלאָזט אונטער זיך און געגאַנגען אין צווייען פאָראויס. אין מיטן וועג זייט איר אַרויפגעגאַנגען אויף אַ קליין בערגל און זייט אַזוי געשטאַנען. זעהר שיין זייט איר דעמאָלס געווען. יונג, פריש, פול לעבן זייט איר געשטאַנען, ווי אַ בוים אין בליהען. איך דערמאָן זיך אייער פנים, אייערע האָר און די לעצטע שטראַלן פון דער זון, וועלכע האָבן געשפּילט אויף אייך, אייערע אויגן, וואָס האָבן געבליקט מיט אַזוי פיל ווייכקייט און בייִנקשאַפט העט ווייט, דאָרט אַהין, וואו ס'איז געשטאַנען אַ קליין הייזל און האָט איינגאַנצן געפינקלט, באַגאָסן מיט ליכט. איך דערמאָן מיך אָן דעם בליק, וואָס איר האָט געוואָרפן אויף מיר, און ווי איר זייט פלוצלינג אַראָפּגעשפּרונגען פון בערגל מיט אויסגעשפּרייטע אָרעמס... דעמאָלט האָב איך געוואָלט צולויפן און אייך אַריינגעמען צווישן מיינע אָרעמס. נאָר איך האָב פאַרשפּעטיגט. די קאָמפּאַניע איז אָנגעקומען.

„שטענדיג האָט מיר עפּעס געשטערט, שטענדיג איז דאָס געפיל אָפּגעשטאָרבן אין האַרצן, איידער נאָך ס'איז אַרויס אויף דער ליכטיגער וועלט.

„אַז איר זייט געפאָרן פון דאַנען, און איך האָב אייך באַלייט, האָב איך די גאַנצע צייט געטראַכט אייך עפּעס צו זאָגן — און האָב געשוויגן. איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגן. עטליכע מינוט, איידער דער צוג האָט גערירט, האָב איך שוין געפילט, אַז אַלץ בלייבט באַם אַלטן. און מיט שרעק האָב איך געוואַרט אויף דעם מאָמענט, ווען דו וועסט פאַרשווינדן און פאַר מיינע אויגן וועט בלייבן דער לעדער רוים. איך האָב געמיינט, אַז עפּעס וועט געשען: איך וועל וויינען, לאַכן, שרייען... און איך בין צוריקגעקומען אַהיים מיט אַ וויסט האַרץ.

„איך ווייס ניט, וואָס מיט מיר איז. מיר הויבט אָן צו שווינדלען אין קאָפּ. איך הער מענשן ריידן וועגן ליבע, האַס, קנאה און פאַרשיידענע אַנדערע זאַכן. טייל מאָל דוכט זיך מיר, אַז זיי פּלוידערן נאָר, אַז זיי זיינען ניט וואָרהאַפטיג, אַז אין אמתן איז אויף דער וועלט נישטאָ נישט קיין ליבע, נישט קיין האַס, נישט קיין קנאה און דערגלייכן. עס זיינען פאַראַן נאָר טויזנטער פאַרשיידענע פאַרבייגייענדיגע געפילן, נישט ענליכע איינס צום צווייטן; דער מענש אַליין ענדערט זיך פון מינוט צו מינוט... און ווען איך טראַכט אַזוי, ווערט מיר לייכטער אויפן האַרצן. דעמאָלט געפין איך אין זיך דאָס העכער זיין איבער אַנדערע, דאָס געפיל פון שטאָלץ, וואָס קלעפּט אָן מיר פון מיינע יאָרן. דעמאָלט זאָג איך מיר: איך קאָן ניט לעבן, ווייל איך בין קלוג, ווייל איך האָב אָפענע אויגן. זעלטן אָבער פּאַסירט דאָס מיט מיר. געוויינליך טראַכט איך: טאָמער? ווער ווייס? פיליכט איז יאָ מיין האַרץ אַזוי פאַרדאָרבן, פיליכט נאָר מיין לעבן איז אַזוי צעבראָכלט, פיליכט זיינען שולדיג דאָ נאָר די צען פאַרוואָגלטע יאָרן אָהן פריינט און פאַמיליע, אָהן הויז און אָהן אַ וויבליך ווען?

„איך שרייב אייך דאָס אַלץ, אום איר זאָלט וויסן מיין זעלך־צושטאַנד, אום איר זאָלט פאַרשטיין, פאַרוואָס איך האָב געשוויגן און ניט אַרויסגערעדט די עטליכע ווערטער, וואָס האָבן אייך געקאָנט פאַרבינדן מיט מיר. איך האָב געשוויגן, ווייל איך האָב ניט געוואוסט, ווייל איך האָב ניט געוואָלט ריידן קיין ליגן.

„וואָלט איך שוין געהאַט אַמאָל אין מיין לעבן ליב געהאַט, וואָלט איך פאַרגלייכט מיינע איצטיגע געפילן מיט די יעניגע, און וואָלט געוואוסט. נאָר איך האָב קיינמאָל ניט געליבט, ניט אַמאָל אַרומגענומען, ניט אַמאָל געקושט אַ פרוי“...

בענדער האָט פּלוצלינג אויפגעהערט צו שרייבן, און משונהדיג פאַרקרימט זיין פּנים: געעפנט דאָס מויל, און פון זיין געזיכט איז געוואָרן איין קנויל פון קנייטשן. אין זיין קאָפּ איז געוואָרן אַ מישמאַש, וואָס פלעגט יעדעס מאָל פּאַסירן מיט אים, ווען ער האָט זיך דערמאָנט אַ מיאוסע געשיכטע פאַר דריי יאָר מיט אַן אַנדער מיידל אין אַן אַנדער שטאָט, וואָס ער איז זיך מיט איר באַגאַנגען אַזוי ווי מיט רחלען; און איינמאָל, ווען זיי זיינען

געבליבן אַליין, האָט ער זי פּלוצלינג אַרומגענומען, און זי האָט אים אָפּגעשטויסן און געשריען: „אומפאַרשעמטער!"... עטליכע סעקונדעס זיינען פאַרביי ביז בענדערן איז קלאָר געוואָרן אין קאָפּ און ער האָט אויפגעצייכנט אויף אַ שטיקל פּאַפּיר דריי מאָל: „אומפאַרשעמטער, אומפאַרשעמטער, אומפאַרשעמטער". ווידער איז ער זיך עטליכע מאָל איבערגעגאַנגען איבערן צימער און האָט ווייטער געשריבן:

„איין זאַך נאָר ווייס איך זיכער: אַז פון קינדהייט אָן, בּאַ דער גרעסטער אויפרעגונג, ווען איך האָב גערעדט מיט דער שטאַרקער בּאַגייסטערונג פאַר צוהערער, ווען איך האָב געלאַכט און געטרייסלט זיך פאַר געלעכטער — שטענדיג איז איין געדאַנק געלעגן בּאַהאַלטן אין אַ ווינקל פון מיין מח: „ווען דו וואָלסט געוואָלט, בּ ע נ ד ע ר, וואָלסט דו געקאָנט זיין רוהיג". די שטימע האָב איך שטענדיג געהערט אַרויסריידן פון מיין אינערליכן חעזן.

„אַזוי, מיין ליבע, איך בּאַלעסטיג אייך אומזיסט מיטן לעזן מיין בּריוו, און איר פאַרצייט מיר. איך מוז דאָך זיין, וואָס איך בּין, כאָטש פאַר איין לעבעדיג בּאַשעפעניש: פאַר אייך, טייערע. בּאַגער איך אייך? — אָ! ווי לייכט מיר איז צו ענטפערן אויף אַזאַ פראַגע: יאָ, יאָ און יאָ! נאָך מער, טייערע, איך פיל, אַז אויסער אייך האָב איך גאָרניט, אַז לעבן אָהן אייך איז מיר כּמעט אוממעגליך. איך האָב קיין פריינט, קיין נאָהענטן ניט, קיין חבר, קיין פאַרטרויט האַרץ. די בּאַקאַנטע דערווייטערן זיך פון מיר, ניטאָ מער, וואָס ס׳זאָל מיך פאַרבּינדן מיט זיי. איך בּין איינזאַם, פול ווידערווילן און עקל...

„ס׳וועט אייך גוט זיין בּאַ מיר, טייערע. איך וועל אייך ליב האָבּן, אַ, ווי איך וועל אייך ליב האָבּן! איך שטעל מיר פאָר: מיר וועלן זיצן צוזאַמען בּאַם מיטאָג, איך וועל אויפשטיין צופרידן און גינסטיג און וועל קושן אייער שטערן, אייער שיינעם שטערן, טייערע. איר ווייסט ניט, ווי טיף איך קאָן ליב האָבּן. קיין שלעכט האַרץ האָב איך דאָך נאָך אַלעם ניט געהאַט"...

די טיר איז געעפנט געוואָרן, און די דינסט איז אַריינגעקומען צו נעמען די גלאָז. בּ ע נ ד ע ר האָט אַוועקגעלעגט די

פֿערד. די רינסט האָט אים אָנגערירט מיט איר אַקסל, צוגעמענרינג די נלאָז, און ער האָט אויף איר געגלאָצט שטום, זינלויז.

— וואָס קוקט דער פֿאַן אַזוי? — האָט זי געפֿרעגט.

— אַזוי — אַ קורצער שמייכל האָט פֿאַרקרימט זיינע ליפּן, און ער האָט זיך אויפֿגעהויבן פֿון אָרט.

די רינסט איז אַרויס פֿון צימער.

בּענדער איז געבליבן אַליין און געקוקט אויפֿן בריוו, אויף די בּיינעלאַך פֿון בּיירע־זייטן־בּאַשריבענעם פּאַפּיר, און האָט געגעניצט. ער האָט שוין געפֿילט, אַז דעם בריוו וועט ער ניט אַוועקשיקן; אַז זיין איצטיגע אויפֿרעגונג איז ניט מער, ווי אַלע זיינע אויפֿרעגונגען: אַ נאַרישע קינדערשע געוויינהייט, די נייגונג זיינע צו פֿילאָזאָפֿירן און גריבלען, וואָס האָט פֿאַרגיפֿטעט זיין לעבן, זינט ער געדיינקט זיך. „וואָס איך האָב דאָ געשריבן רוחלען" — האָט ער געטראַכט — „האָב איך געקאָנט שרייבן יעדער ניט־העסליכער פֿרויענצימער, אַפֿילו דער רינסט האָב איך דאָס געקאָנט זאָגן". די בּיגעלאַך פּאַפּיר זיינען געלעגן צעוואָרפֿן אויפֿן טיש, און ער האָט מורא געהאַט דורכצולעזן זיי פֿון אָנהויב ביז צום סוף. ווידער האָט ער געפֿילט, ווי די שווערע מאַטערדיגע געדאַנקען בּאַפֿאַלן אים, און אום לויז צו ווערן פֿון זיי, האָט ער זיך געזעצט אויפֿן בעט, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און גענומען אונטערבּרומען אַ רוסיש לידל. און בּרומענדיג, האָט זיין האַרץ זיך געטראָגן מיט בּיינקשאַפֿט צו יענעם חייבליכן וועזן, וואָס שיפֿט זיך צוזאַמען מיט איר געליבטן אָוונט־צייט איבערן טייך, וועגן וועלכער דאָס ליד האָט דערציילט. די געפֿילן פֿון פֿולן לעבן, פֿון לוסט און בּאַגערן, פֿון געזונטקייט און קראַפֿט, וואָס דאָס ליד איז געווען פֿול מיט זיי, האָבן אים פֿאַרשכּורט. אין זיין פֿאַנטאַזיע האָט ער געזעהן דאָס שיפֿל, דעם אויפֿגעבלאָזענעם זעגל, די גלאַטקייט פֿון וואַסער, דעם אָוונט־ווינט; ער האָט געפֿילט דעם שטאַרקן געזונטן קערפּער, אַ רויט שפּראָצנדיג פּנים... נאָר פּלוצלינג, נישט צו וויסן פֿון וואַנען, איז געקומען עפּעס אַ געדאַנק אים אין קאָפּ אַריין און האָט אים אויסגעניכטערט.

„איך װײס ניט, װאָס אַרום מיר טוט זיך! אַ נאַר בּין איך!" — האָט ער זיך געזידלט, שפּאַנענדיג בּײַז איבּערן צימער — „װאָס װיל איך רען? װאָס איז מײַן פאַרלאַנג? װאָס פילאָזאָפיר איך? לעבּן װיל איך, איך בּין מיד! זי װיל מיט מיר חתונה האָבּן. און װאָס איז דאָס קרימען זיך? װאָס?! צי האָבּ איך ניט דאָס רעכט צו נעמען אַ װײַבּ? פאַר װעמען שרעק איך מיך? פאַר װעמען? פאַר װאָס?"

„לינן, ליגן, ליגן"! — האָט ער אַרױסגערעדט בּײַז, אַז ער האָט זיך דערמאָנט אָן די װערטער פון בּריװ: „איך קאָן ניט לעבּן". — „ליגן! איך קאָן יאָ, איך קאָן"!

דער געראַנק, אַז ער איז אין אמתן ניט פײַהיג צו לעבּן, װי אַנדערע, אַז זײַן געלעכטער איז אָן אַרט זיפץ, װי ר ח ל האָט אים אַמאָל געזאָגט, — דער געראַנק האָט איצט געדריקט זײַן האַרץ. ער האָט געבּיסן זײַן אונטערשטע ליפּ פאַר צאָרן, און מיט אַ װילדן האַס איז ער צוגעגאַנגען צום טיש און גענומען שרײַבּן נאָך אַן אַנדער בּריװ צו ר ח ל ע ן:

„מײַן לעבּן, מײַן זעלע!

„איך לײען און לײען דײַן בּריװ און גלױבּ אַלײן ניט אָן מײַן גליק. אָט איז דײַן בּריװ פאַר מײַנע אױגן, דער בּריװ געשריבּן מיט דײַן אײגענער האַנט. מיט דײַן קלײנער שײנער װײסער האַנט. אָ! װי װאָלט איך װעלן, דו זאָלסט זעהן, װאָס אין מײַן האַרצן קומט איצט פאָר! דו, דו אַלײן רעדסט דאָך צו מיר. איך לײען יעדעס װאָרט, יעדן אות — און כ׳װאונדער זיך און פרעג: צי בּין איך טאַקע גליקליך? צי געהערסט דו מיר, ר ח ל? און איך ליבּ דיך, װי איך ליבּ דיך! װײל דאָך נאָר פאַר פיל ליבּע, װײל מײַן האַרץ איז געװען פול איבּער די בּרעגעס, האָבּ איך ניט געקאָנט רײדן. איך האָבּ ניט געקאָנט, איך האָבּ ניט געװאָלט װאָכעריג מאַכן מיט װערטער די הײליגקײט פון מײַן ליבּע. מיר זײַנען דאָך גליקליך! אָט די מינוט האָבּ איך דערהאַלטן דײַן בּריװ און קאָן ניט צוריקהאַלטן מײַנע געפילן. איך קוש דיך און ליבּ דיך אױף אײבּיג, אומענדליך, מײַן לעבּן און מײַן זעלע! דײַנער, דײַנער, דײַנער בּין איך! שטעל דיר פאָר: נאָך צען יאָר פאַרװאָגלט זײַן, אָהן פונק ליבּע, אָהן פונק לעבּן, בּין איך פלוצלינג געװאָרן

גליקליך, דער גליקליכסטער אויף דער וועלט, ווייל דו געהערסט מיר, מיין ליבע, טייערע. איך קוש דיך און פרעס דיך צו מיין האַרצן. מאָרגן וועל איך דיר שרייבן אַן אויספירליכן בריוו און וועל אַלץ גענוי אַרומשרייבן. מיין גליק האָט מיך שכּור געמאַכט. איך ווייז, פאַרגיס טרערן פון גליק. דיין"...

„איך קאָן יאָ!" איז דורך אַ געדאַנק בּאַ בּענדערן אין קאָפּ, אַז ער האָט נעענדיגט לייענען דעם בּריוו — און מיט אַ געפיל פון אַ זיגער האָט ער זיך אָנגעלענט אויפן שטול און געקוקט גראַד פאַר זיך. אין עק טיש ראָרט, אין אַ זייט, איז געלעגן דער ערשטער בּריוו, און שטום, אָהן ווערטער, אַזוי ווי דער פאַריאָגטער, בּאַליידיגטער אמת, האָט ער געוואונקען פון ראָרט און געפאָדערט, וואָס אים געהערט: דעם זאַפט פון לעבּן, בּלוט און דעם מאַרך פון די בּיינער.

— נו? — האָט ער זיך געפרעגט.

צי זאָל ער אַוועקשיקן דעם צווייטן בּריוו? ער האָט אים נאָך אַמאָל דורכגעלעזן און זיך פאָרגעשטעלט, ווי רחל וועט דעם בּריוו לייענען, ווי זי וועט זיך וואונדערן צו הערן אַזעלכע רייד פון אים, ווי שווער איר וועט אויסקומען צוצופאַסן דעם טאָן פון דעם בּריוו צו זיינע בּאַוועגונגען, צו די צוגן פון זיין געזיכט, צו זיינע געוויינליכע רייד...

אַ ווײַלע נאָך איז ער געזעסן שטום, מיד און מאַט. דער קאָפּ איז געווען לער אָהן איין איינציגן געדאַנק.

— וואָס טוט מען? — האָט ער זיך ווידער געפרעגט.

און ער האָט געפונען אַ נייע קאָמבּינאַציע. ער האָט צונגע־רוקט דאָס פלעשל מיט קליי, האָט צוזאַמענגעקלעפּט בּיידע בּריוו און האָט אויפגעשריבּן מיט אַ רויטער בּליישטיפט איבּער בּיידע בּריוו: „קלויבּ אויס!".

„אַ גוטער אויסוועג" — האָט ער געטראַכט, און מוראָ האָבּנ־דיג, ער זאָל ווידער ניט חרטה האָבּן, האָט ער גיך אַריינגע־לעגט בּיידע בּריוו אין אַ קאָנווערט און איז אַרויסגעגאַנגען. אין דרויסן האָט געשיינט, אין דער גאַנצער לופט האָבּן זיך גע־קייקלט גרויסע, ווייסע שטיקער שניי. מען האָט שוין גענומען

Еврейская
библиотека имени
Д-ра Я. А. Эйгеса
№

פֿאַרמאַכן די געװעלבער. בענדער איז געלאָפֿן ניך צו דער עק גאַס, צום פּאָסט־קאַסטן. ער האָט שױן געהאַט אױפֿגעהױבן דאָס רעקל, גרײט אַרײַנצוװאַרפֿן דעם בריװ. און פּלוצלינג האָט ער זיך צוריקגעהאַלטן. אין זײַן פֿאַנטאַזיע האָט ער שױן געהערט דעם קלאַפּ פֿון רעקל, װען ס׳פֿאַלט צוריק, און האָט זיך דערשראָקן פֿאַר דעם געדאַנק, אַז ער קאָן אָפּטון אַ זאַך, װעלכע מען קאָן מער ניט פֿאַרריכטן.

„דאָס איז נאָך מער לעכערליך!“ — האָט ער גערערט צו זיך און אים האָט געװאונדערט, װי אַזױ האָט ער גאָר ניט געטראַכט דערפֿון, אַז שיקן די צװײ בריװ צוזאַמען, דאָס איז נאָך ערגער, נאָך שענדליכער, נאָך מער לעכערליך און עקלדיג. עפּעס אַ מײדל איז פֿאַרבײגעגאַנגען און האָט אים באַרירט מיט איר קערפּער, און ער האָט זיך דערמאָנט, װאָס ער האָט געשריבן װעגן דעם שטאַרקן שטראָם, װאָס איז דורך זײַן קערפּער, װען ר ח ל האָט אים אָנגענומען פֿאַר דער האַנט... דער בריװ, װאָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, איז שױן דורכגעװײקט געװאָרן פֿון צעגאַנגענעם שנײ. אים איז געװאָרן קאַלט, די פֿיס האָבן אָנגעהױבן צו פֿרירן — אײלנדיג האָט ער פֿאַרגעסן אָנצו־טון די קאַלאָשן — ער האָט אַרױסגעלאָזט דאָס רעקל פֿון דער האַנט, צעריסן די בריװ, און די שטיקלאַך האָט דער װינט צע־טראָגן אױף אַלע זײַטן.

„איך דאַרף ניט, איך דאַרף גאָר ניט, איך דאַרף גאָר ניט!“ — האָט ער געבורמעט, גײענדיג צוריק אַהײם מיט גיכע טריט אײַנגעבױגן.

נאָך אַ לאַנגע צײַט האָט בענדער געשפּאַנט איבער זײַן צימער. געדאַנקען, װי בלײַ שװער, האָבן זיך געשלעפּט אין זײַן קאָפּ. ער האָט שױן ניט געטראַכט מער װעגן רחלען און האָט געמאַכט אַ רעכענונג פֿון זײַן לעבן. און אַלע זאַכן, װאָס זײַנען פֿאַרבײַ אין זײַן קאָפּ, אַלע זײַנע טאַטן און געדאַנקען, די גאַנצע צען פֿאַרװאָגלטע יאָר האָבן אױסגעזען, װי אײן לאַנגע קײט פֿון גרײַזלערײַען, פֿון פֿילאָזאָפֿירן און קרומערײַען, װי עפּעס אַן אומנאַטירליכע זאַך, װאָס דערװעקט נאָר עקל און אױסלאַכן.

ער האָט געוואָלט פאַרטרייבֿן די געראַנקען פון זיין קאָפּ, נאָר זיי האָבֿן זיך ווי צוגעקלאַמערט צו זיין מוח, זיינען אַוועקגעלאָפן און צוריקגעקומען און זיך אָנגעזועצט ווי אַ מעגגע פליגן, וואָס לאָזן זיך ניט פאַריאָגן. דאָס צימער איז געווען פול מיט רויך פון פּאַפּיראָסן. פון דרויסן האָבֿן אַריינגעקוקט די ווייסע דעכער. דער זייגער האָט געקלונגען צוויי: „מאָרגן פריה דאַרף מען גיין אין קאַנטאָר“.

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן צימער, אויפגעהויבֿן דעם קאָפּ, אַראָפּגעלאָזט בּיידע הענט גלייך צו די פיס און האָט אַרויסגערערט קלאָר און דייטליך, וואָרט בּאַ וואָרט, ווי אַ שילער, וואָס זאָגט פאָר זיין לעצקיע:

— און — אויבֿ — איך — וויל, קאָן — איך — זיין — רוהיג,

— איננאַנצן רוהיג...

דער שאָטן זיינער, וואָס איז געלעגן אויף דער ערד, האָט אים אַלץ נאָכגעטאָן, נאָר ער האָט געשוויגן.

אויף איין קוואַרטיר

Sur. 1043.

I.

עס איז שוין געװען נאָך האַלבער נאַכט, און בּיידע שכנים, װאָס זיינען געלעגן אין אייזערנעם בּעט, זיינען נאָך נישט געשלאָפֿן. אין איינגען צימער, װאָס האָט זיך געפֿונען אויפֿן פֿירטן שטאָק, איז געװען פֿינסטער און רושיג. דאָס פֿענסטער איז געװען אָפֿן, און אויפֿן שטיק הימל, װאָס מען האָט געזעהן פֿון צימער, איז נישט געװען די לבנה. איר שיין נאָר, אָנשלאָגנדיג זיך אין די דעכער, איז צוריקגעפֿאַלן אין צימער שיטער און שװאַך; אין דער לופֿט האָט זיך אַלץ נאָך געפֿילט דער הייסער טאָג און אַ ריח פֿון דורכגעבּרענטע דעכער. אין אַ דערבּייאינן צימער, בּאַ דער בּעל־הבּיתטע, האָט ערשט נישט לאַנג אויפֿגעהערט צו װיינען דאָס קינד, און איצט האָט זיך געלאָזט הערן אַ געקלאַפּ פֿון די דראָזשקעס. דאָס געקלאַפּ האָט אַ רגע נישט אויפֿגעהערט: עס האָט זיך אָנגעהויבּן אין אַ װייטער גאַס, זיך דערנעהענטערט, שטאַרקער און גערײַכטער געװאָרן און קוים האָט עס זיך אָנגעהויבּן צו פֿאַרלירן, האָט זיך אַ נײַ געקלאַפּ דערהערט, זיך דערנעהענטערט, דורכגעפֿאָרן, און דאָס גאַנצע גרויסע הויז האָט מיטגעציטערט.

אין בּעטל איז געװען איינג; דאָס בּעטגעװאַנט שוין לאַנג נישט איבּערגעצויגן, און בּיידע, פֿ ײ נ ע ר און ג ו ט מ אַ ן, האָבּן זיך בּאַמיהט איינער דעם אַנדערן בּאַקװעמער צו מאַכן. זיי האָבּן זיך עטליכע מאָל געקערט פֿון א י י ן זייט אויף דער אַנדערער, איבּערגעלעגט די קישן, נאָר מיט די הענט איז שװער געװען דורכצוקומען, װייל, האַלטנדיג זיי אויפֿן קישן, האָבּן זיי זיך געטראָפֿן און האָבּן זיך אָפּגערוקט, װי אָפּגעבּריהט. בּיידע האָבּן געשװיצט. און פֿילנדיג דעם חברס גוף, האָבּן זיי זיך דערמאָנט

אָן דעם איינענעם פלײשיגן און שװיציגן גוף, װאָס װערט נעבווירן אומריין, װאַקסט און צעפּאַלט...

געלעגן זײנען זײ שטיל און האָבּן געטראַכט. פײנערס גע־ראַנקען, ענליכע צו זײנע בּאַװעגונגען אין לעבּן, זײנען געגאַנגען שנעל און האָבּן זיך אײלנדיג פאַרקניפּט. גוטמאַנס געראַנקען האָבּן זיך געשלעפּט פּאַמעליך און שװער, װי אַ װאָגן אין זאַמד.

פײנער האָט זיך אַנידערגעזעצט, פאַררוקט די קישן און געזאָגט:

— רושנע.

גוטמאַן האָט נישט געענטפערט. ער האָט געקוקט אויף זײן חברס האַלבּן גוף און אים האָט זיך געװאָלט, אַז פײנער זאָל זיך שוין גיכער צוריקלײגן. פײנער האָט װידער געפילט, װי אין זײן האַרצן װאַקסט די שנאה צו דעם שװײגנדיגן, רוהיגן מענשן, װאָס איז אַ סך עלנטער און פאַרלאָזטער פאַר אים, טראַכט און רערט װײניג... ער האָט זיך צוריקגעלעגט און איבּערגעװישט מיט בּײדע הענט דאָס פּנים.

אין צימער איז טונקעלער געװאָרן. דאָס איז אוראי די לבנה אַרונטער אונטער אַ װאָלקן. פײנער האָט זיך נאָך עטליכע מאָל איבּערגעקערט אויפן געלעגער און האָט געטראַכט װעגן גוטמאַנען: די גאַנצע פיר װאָכן, װאָס ער װאױנט מיט אים צוזאַמען, האָט ער נישט בּאַמערקט, אַז דער מענש זאָל פון עפּעס נתפּעל װערן, אַז ער זאָל עפּעס װעלן... ער מישט זיך קײנמאָל נישט אַריין אין שמועס, װען מען קומט זיך צוזאַמען און מען שפּאַרט זיך היציג. און קוקנדיג אויף זײן פּנים רעמאָלס, רוכט זיך, אַז דער מענש בּאַהאַלט עפּעס פון אַלע, אַז ער האָט עפּעס צו זאָגן און װיל נישט...

אין דרויסן האָט אַ זײגער אָנגעהויבּן צו שלאָגן. בּײדע האָבּן געהאָרכט און געצײלט. עס האָט געשלאָגן צװײ. און בּײדע האָבּן געטראַכט דערפון, אַז בּאַלד װעט אין פענסטער אַלץ אָנ־הויבּן בּלײכער צו װערן, די פויגלען װעלן אָנהויבּן צו שרײען, און דערנאָך װעלן זײ אַנטשלאָפן װערן.

און אַז אין דרויסן איז װידער העל געװאָרן, איז שוין שװער געװען צו דערקענען, צי דאָס איז דער װידערשיין פון דער לבנה, װאָס שלאָגט זיך אָפּ אָן די דעכער, אָדער עס הויבּט שוין אָן צו טאָגן.

פײנער האָט זיך אויסגעדרײט מיטן פּנים צו גוטמאַנען, און אין דער טונקלקייט האָט ער דערפילט גוטמאַנס רוהיגן, מעלאַנכאָלישן בליק אויף זיך. און ווי יעדעס מאָל, דערפילנדיג דעם בליק, האָט זיך די פײנטשאַפט באַהאַלטן עפּעס אין אַ ווינקל אין האַרצן, און ער האָט געשפּירט, אַז גוטמאַן איז זײן חבר, אַן עלנטער, ווי ער אַלײן, און נאָך מער.

— זאָגט, גוטמאַן, איר טראַכט עפּעס?

גוטמאַן האָט נישט באַלד געענטפערט, און פײנער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז אויף זײן חברס ליפּן שפּילט איצט דער דינער־רינער שמײכל, וואָס באַלײדיגט אים יעדעס מאָל אַזוי טיף. ער האָט זיך שוין געהאַלטן אין מיטן אויסרײען זיך. גוטמאַן האָט געערדט שטיל:

— עס האָט געשלאָגן צוויי.

— יאָ, עס האָט געשלאָגן צוויי. איך קאָן נישט שלאָפן; איר אויך נישט?

— ניין.

עטליכע מינוט האָבן זיי ביידע געשוויגן. פײנער האָט זיך אָנגערופן:

— זאָגט, גוטמאַן, ווענן וואָס האָט איר געטראַכט ביז אַהער? ס'איז אומעטיג...

גוטמאַן האָט איבערגעפרעגט פויל:

— איך?

— איר דערמאָנט אייך און דערציילט.

גוטמאַן האָט געשוויגן.

— פאַרוואָס שווייגט איר?

אין פײנערס קול האָט זיך געהערט זײן אויפרעגונג, ער אַליין האָט עס דערשפּירט און האָט זיך פאַרשעמט.

— איך האָב געטראַכט... נו, גאָרנישט.

— דערמאָנט אייך.

— איך בין געגאַנגען היינט פאַרנאַכט אויף דער רוזיקע גאַס, איר ווייסט, אין עק שטאָט (גוטמאַנס גלייך, רוהיג קול, די רוסישע ווערטער, וואָס זיינען אַרוים פון זיין מויל, ענליכע איינס צום אַנדערן, ווי אויסגעגאָסענע פון אַ פאָרם, האָבן אין דער

טונקלקייט געמאַכט אַן איינדרוק, ווי דער טיקטאַק פֿון אַ זייגער), דאָרט וואוינען אָרימע מענטשן. פֿאַר אַ טיר פֿון אַ געוועלבּ איז געשטאַנען אַ ייִנגל, אָנגעלענט אויף דער וואַנט, און האָט געוויינט. דערנאָך האָט ער געקוקט אויפֿן הימל און איז שטיל געוואָרן. פּלוצלינג האָט ער זיך דערמאָנט און האָט אָנגעהויבּן צו וויינען נאָך העכער...

— נו... האָט פֿיינער געפֿרעגט, אַז זיין חבר האָט אָפּגעהאַקט.

— גאָרנישט, איך האָבּ נאָר געטראַכט.

גוטמאַן האָט זיך אויסגעדרייט צו דער וואַנט, פֿיינער איז געלעגן מיטן פּנים צום פֿענסטער און האָט געקוקט אויף אַ גרין, ציטעריג שטערנדל, וואָס אַ פֿוילער וואָלקן האָט ערשט געהאַט אַרויסגעלאָזט פֿון זיך. ער האָט נישט געוואָלט טראַכטן וועגן גוטמאַנען און האָט אָנגעהויבּן זיך פֿאָרצושטעלן דאָס ייִנגל און די געגנט, וואָס איז נישט ווייט פֿון אידישן בּית־עלמין. דאָרט איז גוטמאַן אַחראי געגאַנגען שפּאַצירן. פֿיינער האָט זיך איצט דערמאָנט, אַז ווען זיי זיינען אַמאָל צוזאַמען אַרויסגעגאַנגען פֿון בּית־עלמין, האָבּן זיי גערעדט וועגן דעם איינדרוק, וואָס אַ בּית־עלמין מאַכט; גוטמאַן האָט דעמאָלט געזאָגט:

— עס קומט עפּעס מאָרנע אויס, דאָ שטייט אַן אָסטראָג נעבּן בּית־עלמין...

און בּיי פֿיינערן האָבּן איצט די ווערטער בּאַקומען אַ בּאַהאַלטענע בּאַדייטונג, און ער האָט זיך אויסגעדרייט, געקוקט אויף זיין חברס קאַרק לאַנג, בּיז די אויגן זיינען מיד געוואָרן און האָבּן זיך פֿאַרמאַכט.

אין דרויסן האָט זיך אָנגערופֿן אַ פֿויגל, און אין עטליכע מינוט אַרום האָט זיך אַרייַנגעטראָגן אַ געשריי, אין וועלכן מען האָט נישט געקאָנט אונטערשיידן אַן איינציג קול. עס האָט זיך געקאָנט דוכטן, אַז אין דרויסן שרייט אַלץ: די נאַכט, וואָס גייט אַוועק, אָדער דער טאָג, וואָס קומט אָן. געדאַנקען אין קאָפּ זיינען געוואָרן שיטערער, לייכטער... און ער איז איינגעשלאָפֿן.

גוטמאַן איז נאָך נישט געשלאָפֿן. ער האָט געקוקט אויף איין פּונקט אויף דער וואַנט, וואָס איז אַלץ קלאָרער און דייטליכער געוואָרן, דאָס איז געווען אַ מיטל אַנטשלאָפֿן צו ווערן. די

פויגלען האָבן שוין געהאַט אויפגעהערט צו שרייען, אויפן הויף האָט מען געעפנט דעם טויער, דער סטרוזש האָט געקערט, און עס האָט זיך געהערט דאָס רייבן פון בעזעם אויפן האַרטן ברוק. אין דער אַנדערער שטוב האָט דאָס קינד געוויינט, לאַנג געוויינט, ביז די מוטער האָט דערהערט... ער האָט זיך אומגע־דרייט, פיינער איז געלעגן מיט פעסט צוגעמאַכטע ליפן, אויפן שטערן זיינעם האָט זיך אַ קנייטש געצויגן, דאָס פנים זיינס איז געווען בלייך, פול מיט קנייטשן, דער אָטעם שווער און טיף. דאָס ברודיגע העמד אויף די אַקסלען האָט זיך געהויבן, אינגאַנצן האָט ער אויסגעזעהן שוואַך, אומבאַהאָלפן... אויפן דאַך האָבן זיך שוין אָפגעשפיגלט די ערשטע שטראַלן, — באַלד וועט די זון אַהינקומען אין צימער...

ער האָט זיך אויסגעדרייט צו דער וואַנט און גענומען קוקן אויף איין פונקט.

II.

זיי זיינען ביידע געווען אָרים, פאַרלאָזט און עלנט, אָפגעריסן פון דער גרויסער וועלט. זייערע באַקאַנטע זיינען געווען אָרים, פאַרלאָזט און עלנט, ווי זיי. פיינער האָט געהאַט אַ באַשעפ־טיגונג אין אַ דרוקעריי אויף עטליכע רובל אַ מאָנאַט, גוטמאַן האָט געהאַלטן אין זוכן. נאָר עס איז שווער געווען צו גלויבן, אַז דער מענש זאָל אַמאָל עפעס געפינען. דערווייל איז ער אַרומ־געגאַנגען אויף די גרויסע רוישנדיגע גאַסן פאַמעליך, מיט אַן אַראָפגעלאָזטן בליק, און די מענשן, וואָס האָבן זיך געאיילט, האָבן אים אויסגעמידן, ווי אַ סלופ פון טעלעפאָן. טיילמאָל האָט ער זיך אָפגעשטעלט, דורכגעלעזן אַ שילד מיט כונה און ווייטער געגאַנגען, ביז ער איז מיד געוואָרן און האָט זיך אַהיים געשלעפט. אין דערהיים האָט ער זיך געלעגט אויפן בעטל און האָט געטראַכט.

פאַרנאַכט, ווען דער הימל איז געווען פאַרוואָלקנט, פלעגט ער זיך זעצן באַם פענסטער און אַרויסקוקן. אַרום האָבן זיך נאָר געזעהן דעכער און קוימענס. די וואָלקנס זיינען געהאַנגען אַזוי נידעריג, אַז ס'האָט זיך געדוכט, אָט, אָט פאַלן זיי אַראָפ.

די פינסטערניש איז צונעפאַלן, אַ הויכער שפּיץ פון אַ קירכע האָט זיך שוין אין דערוייטנס פאַרלוירן אין דער טונקלקייט. אַלץ אַרום האָט באַקומען אײַין אויסזעהן און אויסדרוק, אַ טרויעריגן און אַ שווערן, וואָס האָט געצויגן באַם האַרצן. ער איז געזעסן רוהיג אָנגעלענט מיט איין האַנט אויפן פענסטער און זײַנע קורצזיכטיגע אויגן האָבן זיך טיף איינגעקוקט אין דער טונקלקייט, וואָס האָט צונעפליסט פון אַלע זייטן, אַ קליין שטערנדל האָט געציטערט און האָט זיך פאַרלוירן. די אויגן זיינע זיינען מיד געוואָרן, און ער האָט זיך אויפגעשטעלט, געריבן די הענט איינע אין דער אַנדערער און האָט געצויגן:

— אַזוי, יאַ־יאָ.

מיט. וואָס אינטערעסירט זיך דער מענש, מיט וואָס לעבט ער, האָט פיינער נישט געוואוסט, און דאָס נישט וויסן האָט אים געמאַכט אומרוהיג, געטריבן דעם מוח צו טראַכטן און געוועקט דאָס געוויסן.

אַמאָל איז פיינער אַהיים געקומען פאַרנאַכט. אין דרויסן האָט געקאַפּעט אַ רעגן, און ער האָט גערעכנט צו טרעפן זיין חבר זיצן באַם פענסטער. גוטמאַן איז געזעסן באַם טישל, פאַר אים איז געלעגן אַ פאָטאָגראַפיש בילד. דערהערנדיג דאָס עפענען פון דער טיר, האָט ער זיך אומגעקערט, זיי האָבן זיך באַגריסט, און גוטמאַן האָט זיך ווידער גענומען איינקוקן אין דעם בילד מיט עפּעס אַ כּונה און באַאָבאַכטונג, וואָס פיינער האָט נאָך ביז אַהער נישט באַמערקט באַ אים. פיינער האָט זיך געדרייט אַרויף און אַראָפּ איבערן צימער און האָט, פאָראיבערגייענדיג, יעדעס מאָל אַ בליק געוואָרפן אויפן בילד. דאָס איז געווען אַ בילד פון אַ פרויענצימער, קענטיג, אַ מיידל. דאָס פּנים איז געווען אַ שיינס, די ליניען גלייך און האַרמאָניש, נאָר אָהן עפּעס אַ באַזונדערן אויסדרוק. די אויגן האָט ער פון ווייטן נישט געקאָנט באַטראַכטן גענוי, נאָר, קענטיג, האָבן זיי אויך געקוקט רוהיג און זיכער. דאָס איינציגע, וואָס האָט אויף זיך אויפמערקזאַם געמאַכט, איז געווען די פאַרקעמונג פון די האָר, זיי זיינען געווען פאַרקעמט אין דער הייך אַזוי, אַז דער גאַנצער הויכער, שיינער שטערן זאָל זיך זעהן.

— קוקט, פיינער... האָט זיך גוטמאַן אָנגערופן אין אַ ווײלע אַרום. און האָט אים דערלאַנגט דאָס בילד זעהר פאָרזיכטיג, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, יענער זאָל עס אים נישט צוכאַפּן.

— יאָ, אַ שיין מיידל...

— אַ מיידל... האָט גוטמאַן איבערגעחזרט, — קוקט, איר זעהט? קוקט גוט.

— איך זעה, אַ שיין מיידל, כאָטש קיין אויסדרוק אויפן פּנים איז נישט פאַראַן.

אויף גוטמאַנס ליפּן האָט געשפּילט דער דינער שמייכל, און ער האָט געקוקט פיינערן גלייך אין די אויגן אַריין מיט איראָניע:

— איר פאַרשטייט נישט, — האָט ער געזאָגט, און אין טאָן זיינעם איז געווען אַ זיכערקייט און שטאָלץ, — איר האָט שוין אַמאָל געטראָפן אַזאַ בליק? פאַרשטייט איר, דאָס איז אַ בליק, נו...

פיינער האָט נישט געוואָלט מער ענטפערן, זעהענדיג, אַז זיין חבר איז אַזוי ערנסט און פאַראינטערעסירט. עפּעס אין האַרצן איז ער צופרידן געווען צו זעהן, וואָס זיין חבר אַנטציקט זיך און איז נאַריש כאָטש אַמאָל. דערצו, אַז ער האָט זיך מער איינגעקוקט אין בילד, האָבן די אויגן באַקומען אַלץ מער אויס־דרוק, זיי זיינען אַלץ לעבעדיגער געוואָרן, און די ליפּן, האָט זיך אים איצט געדוכט, וואָלטן זיך אָט, אָט באַוועגט צו ריידן עפּעס רוהיגס, גוטס און פרישס.

— דאָס איז אייערס אַ משפּחה? — האָט ער געפרעגט נייגע־ריג, — איך האָב עס ביז אַהער בּאַ אייך נישט געזעהן.

גוטמאַן האָט אים ווידער אויסגעמאָסטן מיט אַ בליק, אויף זיינע ליפּן האָט זיך באַוויזן דער דינער שמייכל, און ער האָט נאָרנישט געענטפערט.

ער איז געזעסן און אַלץ איינגעקוקט זיך. און אַז ס'האָט אין צימער אָנגעהויבן טונקל צו ווערן, איז ער צוגעגאַנגען צום פענסטער און געדרייט דאָס בילד פאַר די אויגן.

און אַריינלייגנדיג דאָס בילד אין בוזעם־קעשענע און עס פאָרזיכטיג פאַרפאַקנדיג, האָט ער געזאָגט:

— דאָ איז דאָ, פאַרשטייט איר, אַזעלכעס... יאָ, איר פאַר־שטייט נישט.

מען האָט אָנגעצונדן אַ ליכט און עס צוגעטריפט צו איינעם פון די שטיקער חלב, וואָס האָבן זיך געפונען אַ סך אויפן טיש.

פיינער האָט זיך געלעגט אויפן בעטל און געקוקט אויף זיין חבר, וואָס האָט זיך איצט געדרייט איבערן צימער מיט פּאַמעליכע שווערע טריט און האָט געטראַכט. איינגאַנצן איז ער עפּעס היינט מאָדנע אויסגעקומען. עפּעס האָט זיך פיינערן געדוכט, אַז ער האָט זיין פּנים ביז אַהער נאָך נישט אַזוי געזעהן, אַזוי ווייך, אַזוי עלנט און אַזוי ליבליך. „ער איז פאַרליבט", האָט ער געטראַכט, און עפּעס אַ נייַ געפיל האָט זיך אין זיין האַרצן דער־וועקט צו גוטמאַנען, אַ שטילס, אַ ווייכס און זעהר אַ גוטס, וואָס ער פלעגט אָפט פילן, אַ פאַרליבט פּאָר־פאָלק אָדער ליבע קינדער זעהענדיג.

— זעצט אייך, גוטמאַן — האָט ער צוגערופן זיין חבר, אָנ־ווייזנדיג מיט דער האַנט.

— צו וואָס?

— זעצט אייך, מיר וועלן ריידן.

גוטמאַן האָט זיך געזעצט.

— וואָס? — האָט ער געפרעגט און האָט זיך געוואָלט באַלד אויפהויבן פון אָרט.

— זיצט, ווייזט דאָס — האָט אים פיינער אָפּגעהאַלטן.

— מען ברויך נישט — האָט גוטמאַן געענטפערט מיט שטאָלץ — איר זעהט דאָ גאָרנישט.

— נו, איך האָב מיך טועה געווען, איך האָב נישט גוט געקוקט.

גוטמאַן האָט אים דערלאַנגט דאָס בילד, און פיינער, ווילנדיג ווייזן זיין חבר, אַז ער אינטערעסירט זיך זעהר, האָט זיך אַנידערגעזעצט, צוגעבויגן זיך צום ליכט און לאַנג געקוקט.

— יאָ־אָ! — האָט ער זיך באַמיהט נאָכצומאַכן זיין חברס טאָן, — יאָ־אָ.

— זעהט איר! — האָט גוטמאַן געענטפערט און האָט זיך דערפרייט, ער האָט נאָך אַמאָל לאַנג באַטראַכט די קאַרטע, אַריינגעלעגט זי און איז געזעסן שטיל.

פיינער איז אַראָפּגעלאָפן מיט אַ טשייניק און האָט געבראַכט טיי און זעמל. עפּעס איז דאָס צימער, ווי ברייטער געוואָרן,ביידע האָבן זיך געפילט הייטערער און ליבליכער און האָבן גערערט ווענן רעס, אַז מאָרגן וועלן זיי גיין אין טעאַטער אַריין, אַז מאָרגן וועט פיינער באַקומען דריי רובל.

נאָכן עסן האָט זיך פיינער אויפגעשטעלט און געזאָגט צו גוטמאַנען מיט אַ געלעכטער:

— איר זייט אַזאַ שווערער...

— איך?

— איר — האָט פיינער געשמייכלט — לאָזט, וועל איך אייך פּרובן אויפהויבן.

— ע...

— נו, שטעלט אייך אויף! — האָט פיינער קאָמאַנדירט.

גוטמאַן האָט זיך פויל אַנידערגעשטעלט, עפּעס מאָרנע נאַריש לאַכנדיג.

פיינער האָט אים אַרומגענומען מיט ביידע הענט, אויפגעהויבן און אַראָפּגעלאָזט מיט איספּעט, מיד ווערנדיג. אויפן טיש איז דאָס ליכט אומגעפאַלן, די גלעזער האָבן געקלונגען, און אין צימער איז פינסטער געוואָרן. גוטמאַן האָט שוין געוואָלט צוגיין אָנצינדן דאָס ליכט, נאָר פיינער, פילנדיג עפּעס, ווי אַ שכּרות אין קאָפּ, האָט אים איינגעהאַלטן.

— מען ברויך נישט! — האָט ער געזאָגט — לאָז זיין אַזוי. נו, הויבט איר מיך איצט אויף.

— נו... צו וואָס? — האָט זיך גוטמאַן געבעטן.

— מיר וועלן זיין אויף „דו“. נו, הויב דו מיך אויף?

גוטמאַן האָט אַרומגעוויקלט זיינע הענט אַרום פיינערן, ער האָט אים הויך אויפגעהויבן און רוהיג, פּאַמעליך אַראָפּגעלאָזט.

אין דרויסן איז די לבנה פונקט אַרויס פון אונטערן דאַך. אין צימער האָט זיך געלעגט איר שיין, און ביידע האָבן זיך פאַרשעמט.

III.

דער זומער איז געווען אַ הייסער. עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָט זיך קיין וואָלקן נישט געוויזן. די פּאַסן הימל איבער די גאַסן האָבן אויסגעזעהן שטויביג, אָהן שום פאַרב און אויסדרוק. די גאַס האָט אַלץ גערוישט. מענשן, דערשוויצטע, פאַרהאָרעוועטע האָבן געאײַלט און געלאָפן, און קוקנדיג אויף זייערע פּנימער, וואָס האָבן אויסגעדריקט נאָר ליידן, מידקייט און פאַרביסנקייט, וואָס האָבן זיך ווי געבעטן רוה, — איז עפּעס אויסגעקומען מאָרנע, אַז אָט די פאַרהאָרעוועטע מענשן מאַכן אָן דאָס גערויש און געקלאַפּעריי. קיין פריש פּנים, קיין פרייע, לעבעדיגע באַ־וועגונג איז אויף דער גאַס נישט געווען צו זעהן. און פיינער, אַרומשלעפּנדיג זיך פאַרנאַכט אויף די גאַסן דערשוויצט און פאַרמאַטערט, האָט זיך געפילט אַליין געטריבן און געיאָגט, ווי די גאַנצע גרויסע מאַסע. באַטראַכטנדיג זיין לעבן ביז אַהער, דאָס אַלץ, וואָס ער האָט געטאָן און גערעדט, האָט ער זיך געפילט פאַר אַ דריידל, וואָס איז געלאָזט געוואָרן, און דרייט זיך נאָר אָהן ווילן דערצו. אין דער צוקונפט זיינער האָט ער מורא געהאַט צו קוקן, עס איז דערביי אויף אים אָנגעפאַלן אַן אומעט, און ער האָט די געדאַנקען דערשטיקט. נאָר אַז די נאַכט איז צוגעפאַלן, און ער איז מיד געוואָרן און האָט זיך אַהיים געשלעפּט אין צימער, איז אים שווער געווען די געדאַנקען צו דערשטיקן. ער פלעגט שטיין עטליכע מינוט אונטער דער טיר, האַלטנדיג די קליאַמקע אין דער האַנט, און האָט געוואַרט. און אין בעט ליגנדיג, האָבן די שווערע געדאַנקען צוגעפליסט אין זיין מח אַריין, ווי געפּרעסט וואַסער, פון אַלע זייטן. „אַ צעבראָכן אייזערן בעט, וואָס האַלט זיך קוים", האָט ער געטראַכט, „פיר ווענט, וואָס שטיקן, — אָט דאָס איז דאָס לעבן מיינס, דאָס איז אַלץ, אַלץ"...

מיט גוטמאַנען האָט ער ווייניג נאָר גערעדט. ווען זיי זיינען געווען צוזאַמען, האָט זיך געפילט, אַז חוץ זיי צוויי געפינט זיך נאָך אַ דריטע פּערזאָן, אַ פריש, יונג און גליקליך לעבעדיג באַשעפעניש. און ריידן האָט זיך פיינערן געוואָלט נאָר וועגן איר.

אָנהויבּן האָט ער נישט געוואָלט. ער האָט זיך פאָרגעוואָרפּן, אַז ער איז מקנא זיין חבר, אַז ער איז אַ שלעכטער, פאַרבּיסענער מענש, וואָס האָט פיינט אַ גליקליכן נאָר דערפאַר, וואָס ער איז גליקליך. גוטמאַן האָט אויך ווייניג גערערט. ער האָט אַלץ גע־חזרט, אַז ער דאַרף קריגן אַ בּריוו און אַוועק פון וואַרשע. דער פּאַס איז אים אויסגעגאַנגען, די קאַמאַשן זיינען געווען צעריסן... און בּאַ דעם אַלעם איז ער געווען רוהיג, שטענדיג גלייך און צופרידן, ווי נאָר מענשן, וואָס ליבּן...

— דו בּיסט אַ גליקליכער מענש, — האָט אַמאָל אין דערפריה פיינער געזאָגט צו זיין חבר, — דו בּיסט רוהיג, בּרויכסט נישט צו גיין אין דער דרוקעריי, האָבּן צו טון מיט די קאָרעקטן, האָפּסט און ליבּסט...

ער האָט זיך פּלוצלינג אָפּגעשטעלט, אַרויסרייידנדיג, וואָס ער האָט נישט געוואָלט זאָגן...

— מיר טוט דער קאָפּ ווי... האָט ער פאַרריכט, און איז בּייז געווען אויף זיך, צו וואָס ער זאָגט ליגן.

גוטמאַן איז נאָך געלעגן אין בּעט. אין די האָר זיינען געווען אַ סך פעדערן; די שיין פון דער זון איז אים געלעגן אויף אַ האַלבּ פּנים, נאָר ער האָט דאָס נישט בּאַמערקט. ער האָט געבּיסן די אונטערשטע ליפּ און האָט עפּעס געטראַכט.

— קיין בּריוו איז נישטאָ, — האָט ער געענטפערט נישט צו דער זאַך.

— דו ווילסט טאַקע אַוועק פון וואַרשע? וואַרשע געפעלט דיר נישט?

— ניין, דאָ איז אינטערעסאַנט, נאָר דאָ איז עפּעס אַלץ פרעמד...

— איך פאַרשטיי דיך נישט קלאָר, די מענשן געפעלן דיר נישט?

גוטמאַן האָט אָנגעקוקט זיין חבר מיט אַ איראָנישן בּליק, ער האָט אַ ווײַלע געטראַכט און געזאָגט:

— איך וועל היינט אַוודאי בּאַקומען אַ בּריוו.

גוטמאַן האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען זיך אָנטון. פײַנער האָט געבראַכט זעמל און טיי. ער איז צוריקגעקומען מיט אַ יונגנמאַן. דאָס איז געווען אַ באַקאַנטער מיט זעהר אַ בלייך פּנים און מיט אַ קליין שוואַרץ בערדל, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי צונעקלעפּט. אַריינקומענדיג, האָבן זיי געטראָפן גוטמאַנען זיצן באַם טיש; ער האָט געהאַלטן די קאַרטע פאַר די אויגן און האָט געקוקט.

דער באַקאַנטער האָט נישט געוואָלט עסן. ער איז געגאַנגען אַרויף און אַראָפּ איבער דער שטוב, האַלטנדיג דאָס שטעקעלע אין דער האַנט. ער האָט געטיימ דערמיט פאַר זיך און האָט געדערט בײַז, קוקנדיג אויף דער ערד:

— דאָס איז אַ שאַנד! אַריינצוטרעטן אין אַ בורזשואַזישן מיניסטעריום! (אין פראַנקרייך זיינען דעמאָלס אַריין אין נייעם מיניסטעריום צוויי סאָציאַליסטן). דאָס איז אַ שאַנד! אַ שאַנד!

נאָר פּלוצלינג איז ער צוגעגאַנגען צו גוטמאַנען, געגעבן אים אַ קלאַפּ אויפן אַקסל און געזאָגט, קוקנדיג אויף דער קאַרטע:

— אַ נו! וויזט אייערע! וואָס? ספּוי!

ער האָט אויסגעשפּיגן.

גוטמאַן האָט געקוקט אויף דעם פלעק, וואָס דער שפּיי האָט געמאַכט אויף דער פּאָדלאָגע, דערנאָך אויף פײַנערן און האָט גאָרנישט געענטפערט.

אַלע האָבן זיך שלעכט געפילט. דער באַקאַנטער האָט זיך באַלד געזעגנט. „פּונדעסטוועגן האָב איך צו אייך קיין צייט נישט", האָט ער געזאָגט און איז אַרויסגעגאַנגען. פײַנערן האָט זיך געדוכט, אַז גוטמאַן איז אויף אים בייז, וואָס ער האָט דער־ציילט אַנדערע וועגן זיין ליבע... ער האָט זיך געפילט זעהר זינדיג און זעהר נאַריש. אין גוטמאַנס בליק האָט ער געלעזן: „אַ מאוסער מענש ביסט דו! אַ נאַרישער פּלוידערער!" פאַר־ענטפערן האָט ער זיך נישט געקאָנט. ער האָט געלאָזן שטיין אַ האַלבע גלאָז טיי ניט אויסגעטרונקען און איז אַרויסגעגאַנגען. און אַראָפּגייענדיג פון די שטיגן, האָט ער זיך געפילט אַרויסגע־יאָגט פון זיין איינן צימער דורך גוטמאַנען, און ער האָט נישט

פֿאַרשטאַנען, צו װאָס ער האָט צו טון מיט דעם מענטשן, װאָס װיל ער אײגנטליך פֿון אים...

„איך פֿאַרשטײ נישט, איך פֿאַרשטײ גאָרנישט!“ —— האָט ער געחזרט פֿאַר זיך. און קוקנדיק אויף די גרויסע מויערן, אויף די מענטשן אין דער גאַס, האָט זיך אים געדוכט, אַז ער האָט קײנמאָל גאָרנישט פֿאַרשטאַנען, אַז אַלץ, װאָס ער האָט געהערט און געטאָן, זינט ער געדענקט, איז נאָר דעריבער, װײַל עפּעס אַנדערש טון און רײדן איז נישט געװען װאָס, אַז בײַ אים אין קאָפּ איז קײנמאָל קײן געדאַנק נישט געװען...

ער איז געגאַנגען איבער דער גאַס געשװינד, נישט װיסנדיק װאו אַהין. ער האָט זיך עטליכע מאָל אָנגעהאַקט אָן מענטשן. און יעדעס מאָל האָט זיך יענער אָפּגעשטעלט און אים אָנגעקוקט עפּעס מיט אַ פֿראַגע:

„דול ביסט דו?“

און פּלוצלינג װי עפּעס אַ פֿרעמדע קראַפֿט זאָל אים אָפּהאַלטן, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און געזאָגט צו זיך:

„לאָז קלערן!“

דער שטאָט־זײגער פֿון דער הויכער קירכע האָט געשלאָגן. פֿאַרן בילד האָט געקנים עפּעס אַ פֿרויענצימער און האָט געבעטן. אויפֿן ראָג פֿון אַ נאָהענטער גאַס איז געשטאַנען אַ פּאָליציאַנט און האָט געקוקט אויף אים.

ער האָט געװאָלט אײן מאָל קלערן װי געהעריג, װיסן װאו דער געדאַנק הויבט זיך אָן און לאָזט זיך אויס, נאָר שטײענדיק אויף דער גאַס עטליכע סעקונדעס, האָט ער נישט געװאוסט, פֿון װאָס ער האָט אײגנטליך צו טראַכטן, און ער האָט גענומען גײן װײַטער מיט פּאַמעליכע טריט.

עס איז געװען קעגן צען. אין דער דרוקערײ האָט זיך אים נישט געגלוסט צו גײן, דאָרט האָבן אויף אים געװאַרט קאָרעקטן, װאָס ער װאָלט איצט נישט געקאָנט לעזן, ער איז דורכגעגאַנגען עטליכע גאַסן און האָט זיך דערמאָנט, אַז פֿאַר עטליכע טעג האָט ער דאָ באַגעגנט זײַנעם אַ באַקאַנטן פֿון עטליכע יאָר צוריק. דער באַקאַנטער, װאָס האָט זיך אַמאָל אינטע־רעסירט מיט אַלעם, מיט װאָס פֿײַנער האָט זיך אינטערעסירט,

האָט פּאַר צווײ יאָרן חתונה געהאַט; ער האַנדלט הײנט מיט פּלעצער און וואַנט אויף אַ זומער־וואוינונג, נישט ווײט פון וואַרשע. יעדעס מאָל, ווען זײ באַגעגענען זיך אויף דער גאַס, שמײכלט דער באַקאַנטער, פרעגט, פאַרוואָס ער קומט נישט אַמאָל אַרײַן צו אים און שלעפּט פײנערן שטענדיג מיט מיט זיך אַ האַלבע גאַס, טײלמאָל עטליכע גאַסן, און יעדעס מאָל פילט זיך פײנער באַלײדיגט מיט יענעמס שמײכל און מיט זײַן אײגענער שוואַכקײט, וואָס ער לאָזט זיך פון יענעם שלעפּן... באַם לעצטן באַגעגענען האָט דער באַקאַנטער געבעטן, ער זאָל אַרויפ־קומען צו אים אויף דער זומער־וואוינונג אַמאָל, ווען ער וועט האָבן צײט.

— קומט אין דערפריה — האָט ער געזאָגט, אַז זײ האָבן זיך געזעגנט — און אויף דערנאַכט וועט איר קאָנען זײן צוריק.

„און אין דער אמתן“, האָט פײנער געטראַכט, „איך בין שוין לאַנג נישט געווען הינטער דער שטאָט“.

ער האָט זיך געלאָזט גײן מיט גיכע טריט צום באַנהויף. און גײענדיג, איז באַ אים געווען אַזאַ געפיל, ווי עמיצער יאָגט אים, און דער „עמיצער“ איז נישט געווען קײן אַנדערער, ווי גוטמאַן...

„וואָס וויל ער פון מיר?“ — אים איז געוואָרן אַ רחמנות אויף זיך אַלײן, און אים האָט זיך געוואָלט װײנען.

אויף די פעלדער, וואָס האָבן זיך געצויגן ווײט און ברײט, איז געווען אַ סך גרינס און ליכט. ער האָט אַרויסגעבויגן דעם קאָפּ פון וואַגאָן, און די אויגן זײנע האָבן זיך געפרײט, קוקנדיג אָהן שום שטערונג, אין עק האָריזאָנט האָט זיך געזעהן אַ וואַלד, וואָס האָט אויסגעזעהן, ווי אַ שוואַרצער פּאַס, איבער דעם פּאַס האָט זיך געצויגן אַ גאַנצע מחנה גרויסע און קלײנע וואָלקנס, וואָס האָבן באַגלײט דעם גײענדיגן צוג שטיל, רוהיג און ערנסט. בשעת דאָס אַלץ, וואָס איז געווען נאָהענט, האָט זיך געאײלט און איז אָפּגעשפּרונגען אין דער אַנדערער זײט אומגערודיג, האָט דאָרט אין עק האָריזאָנט אַלץ אויסגעזעהן רוהיג, שטיל

און זיכער. דער לאָקאָמאָטיוו האָט אַ סך געפּייפט און געשטערט. דער צוג האָט זיך אַלע ווײַלע געשטעלט, און אַז ער איז צוגע־קומען צו דער לעצטער סטאַנציע, האָט זיך פּיינערן נישט גע־גלוסט אַראָפּצוגיין; אים האָט זיך געוואָלט לאַנג נאָך שטיין בײַם פענסטער און אַרויסשטעקן דעם קאָפּ.

אַרויסגייענדיג פון וואַגאָן, איז ער ווידער געוואָרן אומרוהיג; ער האָט זיך בּאַראַרפט נאָכצופרעגן, וואו עס וואוינט זיין בּאַ־קאַנטער און אַריינגיין צו אים, בּאַקענען זיך מיט זיין ווייב, ריידן און אפשר עסן דאָרט... און דאָס אַלץ איז אים שווער געווען. דער צוג איז שוין אַוועקגעגאַנגען, און ער איז אַלץ נאָך גע־שטאַנען בּאַ דער סטאַנציע און האָט געטראַכט. די עטליכע פּאַסאַזשירן, וואָס האָבן אַרויסגעשטיגן מיט אים צוזאַמען, האָבן זיך געקושט מיט די, וואָס האָבן געוואַרט אויף זיי. עפּעס אַ קליין יינגל האָט געהאַלטן אַן עלטערן מאַנס האַנט, קענטיג, אַ פאָטערס, אין זיינער און האָט זי געקושט. דער פאָטער האָט זיך געאיילט און איז גיך געגאַנגען, האַלטנדיג אין דער צווייטער האַנט אַ רייזע־קעסטל, דאָס קינד איז נאָכגעלאָפן און האָט זיין האַנט נישט געוואָלט אַרויסלאָזן... בּאַלד זיינען אַלע מענשן פאַרשוואונדן געוואָרן, בּאַהאַלטנדיג זיך, ווי די פויגלען, ערגעץ צווישן די בּוימער. און פּיינער האָט פאַר זיך קיינעם שוין מער נישט געזעהן, חוץ דעם וועכטער, וואָס איז געשטאַנען מיט דעם טרומייט אין דער האַנט, געקוקט אויף דער ליניע און האָט עפּעס געטראַכט.

ער איז אַריין אין אַן אַלייע, צווישן צוויי שורות ווילעס. פון בּיידע זייטן האָבן זיך געזעהן מענשן. ערגעץ האָט מען אַ פאָרהיינגל אַוועקגערוקט, און פּיינער איז געגאַנגען גיך, פּילנדיג זיך בּאַגלייט פון בּיידע זייטן מיט פרעגנדיגע בּליקן: „ווער איז דער? וואָס טוט ער דאָ? וואו וואוינט ער‟? אויף די אַלע פראַגן האָט ער אַליין נישט געהאַט קיין ענטפער... און אַז ער איז דורך די ווילעס, און אים האָט קיינער נישט אָפּגעשטעלט, איז אים געוואָרן לייכטער, און ער האָט אויפגעהויבּן די אויגן...

ער איז אַרויס אויף אַ פּלאַץ, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט וועלדלאַך, קענטיג, איז דאָס געווען אַ

פּאַרלאָזט אָרט, וואו קיינער איז נישט געגאַנגען. די ערד איז געווען זאַמדיג, ערטערווייז נאָר באַדעקט מיט גראָז, און עטליכע קליינע, זעהר נידעריגע בוימלאַך האָבן זיך ווי געמאַטערט צו ציהען פייכטיגקייט פון דעם זאַמד. זיי האָבן אויסגעזעהן טרויעריג און עלנט. פון וואַלד אַרויס האָט זיך געהערט אַ גערויש פון צווייגן און אַ געשריי פון קראָען... דאָ איז געווען שטיל. פיינער האָט זיך געפילט פריי פון מענשליכע בליקן און פון זיך אַליין... די זון האָט געברענט, דער הימל איז געווען ריין, בלוי און טיף. פיינער האָט שוין לאַנג, לאַנג אַזאַ הימל נישט געזעהן. ער איז גאָר לאַנג דאָ אַרומגעגאַנגען, און אין מח באַ אים האָט זיך קיין געדאַנק נישט גערירט. דער קאָפּ האָט אָנגעהויבן שווער צו ווערן, און די שלייפן האָט געהאַקט: איינס, צוויי, דריי... די היץ האָט אַלץ געקוועלט, און אים איז שווער געוואָרן צו שלעפּן די פיס...

ער איז איינגעשלאָפן אין וואַלד אויף דער ערד. אַז ער האָט געעפנט די אויגן, איז זיין בליק געפאַלן אויף די שטיקער הימל, וואָס האָבן זיך געזעהן צווישן די צווייגן. עס האָט זיך געשלעפּט אַ וואָלקן פּאַמעליך און פויל. פון דערווייטנס האָט דער וואַלד גערוישט, און עטליכע פויגלען האָבן געפּישטשעט... אינגאַנצן איז ער געווען דורכגענומען מיט עפּעס אַ פוילקייט; ער האָט געפילט אונטער זיך די ערד און דאָס קלאַפּן פון זיין האַרצן אויף איר, און אים האָט זיך נישט געוואָלט קיין ריר געבן מיט אַן אבר. ער איז געלעגן און האָט אַרויסגערופן אין זיין מח ערינערונגען פון היינטיגן טאָג, און אַלץ האָט אויסגעזעהן, ווי אַ חלום אַזוי, אַז ס'האָט זיך אים געוואָלט ווייטער נאָך חלומען... נאָר די אויערן זיינע האָבן דערהערט נאָהענטע מענשליכע שטימען, אַ געלעכטער און אַ געלויף, און ער האָט זיך ראַש אויפגעשטעלט אויף די פיס. נישט ווייט פון אים, צווישן די ביימער, זיינען געלאָפן עטליכע יונגע מיידלאַך און גימנאַזיסטן און האָבן הויך געלאַכט. ער האָט זיך געאיילט אַרויסצוגיין פון וואַלד און האָט אַלץ נאָך נישט קלאָר געדיינקט, ווען און ווי אַזוי ער איז דאָ אַריינגעקומען. עפּעס האָט זיך אים געדוכט, אַז עמיצער האָט

אים געחעקט, געפּרענגט עפּעס בּאַ אים, ווען ער איז געשלאָפן, נאָר ער איז געווען מיד און האָט זיך געפּוילט צו עפענען די אויגן.

די זון איז שוין געווען נידעריג. צום צוג איז נאָך געבּליבּן אַן ערך פון צוויי שעה, און ער איז אַראָפּגעגאַנגען צו דער ליניע, אַריין אין דער שאָפּע, וואָס האָט גערינט פאַר אַ בּאַנהויף. ער האָט זיך געזעצט אויף אַ בּאַנק, פאַרלענגט די הענט און האָט געקוקט אין דער חייט.

נעבּן אים איז געשטאַנען דער זעלבּער חעכטער, וואָס פריהער, און אין דער זעלבּער פּאָזע, ער האָט געקוקט אויף דער ליניע און האָט געמאַכט אַן איינדרוק, חי אַ דראַנג פון אַ חיאָרסט. פיינערן האָט זיך איצט קלאָרער פאַרגעשטעלט, חי ער האָט דורכגעלעבּט דעם היינטיגן טאָג, חי ער איז אַנטלאָפן פון זיין איינן צימער, חי ער איז אַרוים דאָ אַהער, אין אַ חילדער פרעמדער נעגנט, חאו ער איז אַן איבּעריגער און קאָן נאָר שטערן אַנדערע... און אַ שחער געפיל האָט זיך חידער געלעגט אויף זיין האַרצן. ער האָט געקוקט אויפן חאַלד, חאו ס'האָבּן זיך בּאַהאַלטן אַ סך חילעס, און האָט געטראַכט, אַז דאָס אַלץ, וואָס לעבּט און איז צופרידן, בּאַהאַלט זיך און פאַרבּאָרגט זיין גליק פון שלעכטע אויגן, אַז חען עמיצער חאָלט אים, פיינערן, אריינגעלאָזט אין זיין צימער, חאָס בּאַהאַלט זיך דאָרט ערגעץ אין חאַלד, חאָלט ער מיט זיך אַריינגעבּראַכט אומגליק, פאַרדאָרבּנקייט, קנאָה און שנאה. ער האָט זיך דערמאָנט אָן גוטמאַנען, אויך ער איז אַ גליקליכער, און ער בּאַהאַלט זיין גליק, חי ער קאָן עס בּאַהאַלטן! נאָר ער איינער שלעפּט זיך אַרום מיט אַן אָפן האַרץ פאַר אַלע, חי אַ שיינק, און איז יעדן צו לאַסט...

„אָך, נאָט!“ — האָט ער אָפּגעזיפצט.

פון צחישן די בּוימער האָט זיך אַרויסגערוקט אַ שוואַרצע פיגור. אַ פרויענצימער, אַ שלאַנקע, אין שחאַרצן געקליירט האָט זיך דערנעהענטערט. אַז זי איז צוגעקומען צו דער ליניע, האָט זי איבּערגעחישט מיט דער האַנט די האָר און אַרויפגערוקט זיי פון איבּערן שטערן. געגאַנגען איז זי פּאַמעליך, די טריט און די בּאַחעגונגען זיינען געחען זיכער און שיין, און אַז פיינער האָט איר בּליק בּאַגעגנט, האָט זי די אויגן אַראָפּגעלאָזט. דער בּליק

האָט אים געטראָפן צאַרט און לייכט, נאָר געהאַלטן האָט ער זיך אויף זיין פּנים מיט עפּעס אַ זיכערקייט: זי האָט געקוקט, ווייל זי האָט געוואָלט קוקן, און אַזוי לאַנג, ווי זי האָט געבּרויכט. דאָס פּנים איז געווען זעהר שיין; און אין דער פּאַרקעמונג פון די האָר, אין דעם שטערן, מיט וואָס זי האָט, קענטיג, שטאָלצירט איז געווען אַזעלכעס, וואָס האָט געלעכערט אין מח בּאַ פיינערן און האָט דאָרט געזוכט בּאַשייד.

עס זיינען אָנגעקומען נאָך מענשן, מערסטנטיילס יונגע לייט און יונגע מיידלאַך, לייכט און פריי געקליידעטע. קליידער האָבּן גערוישט, קליינע שטיינדלאַך האָבּן זיך געוואָרפן אונטער די פיס, אַלע פּנימער האָבּן געשמייכלט, צוגעגרייט זיך צו שמייכלען און זיך אָפּגערוהט פון שמייכלען. פיינער, האָבּנדיג שוין אַ בּילעט בּאַ זיך, האָט זיך געדרייט צווישן אַלע, עטליכע מאָל בּאַרירט אַ קלייד און איז צופרידן געווען, וואָס ער געפינט זיך צווישן אַזוי פיל מענשן און איז פריי, אינגאַנצן פריי, טוט, וואָס אַלע טוען, האָט אַ בּילעט, ווי אַלע... נאָר יערעס מאָל, אַז ער איז פאַרבּייגעגאַנגען פאַר דעם מיידל אין שוואַרצן, האָט זיך אין מח אָנגערופן עפּעס אומרוהיגס און אין זיין האַרצן איז געווען אַזאַ געפיל, ווי בּאַלד וועט עפּעס געשען, עפּעס זעהר וויכטיגס...

אויף דער זייט, וואוהין דער צוג האָט געדאַרפט אַוועקצוגיין, איז ערשט די זון אונטערגעגאַנגען. מען וואָלט געקאָנט מיינען, אַז עפּעס אַ ריזנהאַנט דרייט דאָרט בּאַ אַ רעדל אונטערן הימל און בּייט דאָרט די רעקאָראַציע פּאַמעליך, כּדי קיינעם נישט איבּערצושרעקן. מען האָט אָנגעצונדן די לאַמטערנעס.

דאָס מיידל האָט זיך אויפגעהויבּן פון אָרט און איז אָפּגעגאַנגען עטליכע טריט. פיינער האָט זיך פּלוצלינג אָפּגעשטעלט אויפן אָרט. ער האָט זי דערקענט.

„דאָס איז זי! זי! זי, זי... גוטמאַנס!“

פון דערווייטנס האָט דער לאָקאָמאָטיוו געפייפט און געוועקט. עמיצער האָט אים אַ שטויס געגעבּן. פון וואַלד האָט אַרויס־געקוקט די לבנה. און אויף מערב זייט איז געווען אַזוי שטיל און רוהיג, אַז ס'האָט זיך געוואָלט דאָרט אַהין אַוועקפירן זיך מיט אַלע שלעכטע געדאַנקען...

IV.

אַז פיינער איז געקומען קיין וואַרשע, איז שוין געווען נאַכט. ער איז געווען מיד און צעבראָכן. דער קאָפּ האָט אים ווי געטאָן. און אַלץ איז אים געווען ווי צעשרויפט און האָט זיך נישט געפונען אויפן ריכטיגן אָרט. אַ גאַנצן וועג האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט די געראַנקען וועגן גוטמאַנען און זיין געליבטער, וואָס ער האָט געזעהן. אים האָט זיך אַלץ פאָרגעשטעלט, אַז זי, די שיינע, די רוהיגע און גליקליכע שטרעקט אויס אירע צוויי אָרעמס און נעמט אַרום גוטמאַנען, קושט אים... און גוטמאַן, צופרידן מיט זיך, מיט אַ גלויבן, אַז ער האָט דאָס פאַרדינט, שמייכלט און קושט זי פאַמעליך. ער האָט אויפן וועג אַ סך מאָל איבערגעווישט מיט די הענט דאָס פּנים און האָט זיך געמאַטערט צו פאַרטרייבן די געראַנקען, נאָר דאָס בילד איז אַלץ ווידער פאָרגעקומען אין זיין מח, און אַ סך מאָל איז פאַרשוואונדן די גרענעץ צווישן אים און גוטמאַנען, און אָנשטאָט גוטמאַנען האָט געקאָנט זיין ער, פיינער... ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אַמאָל, נייענדיג פאַרנאַכט אויף דער גאַס, האָט ער געקלערט, אַז גוטמאַן וועט חתונה האָבן, בּאַ אים וועט זיין אַ שיין, ציכטיג הויז, און ער, פיינער, וועט אין דעם הויז זיין אַ געליבטער גאַסט... און ער האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער איז דאַמאָלס אַזוי צופרידן געווען, טראַכטנדיג אַזוי, און פאַרוואָס אים איז איצט אַזוי נישט גוט.

ער איז נישט גלייך געגאַנגען אַהיים. ער האָט נישט געוואָלט טרעפן גוטמאַנען וואַכנדיג, ווייל ער וואָלט נישט געוואוסט, ווי צו ריידן מיט אים, און ער האָט זיך אַרומגעשלעפּט אין די גאַסן. אויפן הימל איז געהאַנגען די לבנה, זי איז געווען ציטעריג און בּלאַס, ווי דערשראָקן. דער געטומל אין די גאַסן איז נאָך נישט איינגאַנצן געשטילט געווען און בּאַ יערן ראָג האָט אים אַ פּאָליציאַנט נאָכגעקוקט.

ער איז מיד געוואָרן, אים האָט זיך געוואָלט ליגן און ער האָט זיך ווידער געפילט אַרויסגעיאָגט פון זיין איינגן צימער.

עס איז שוין געווען נאָך צוויי, ווען ער איז אַהיים געקומען. פיינער האָט זיך דורכגעגנבעט דורך דעם פאָרערשטן צימער, ווי אַ גנב, און איז אַריין אין זיינעם. ער האָט קיין ליכט נישט אָנגעצונדן, ער האָט זיך אויסגעטאָן און געלעגט, און געדוכט האָט זיך אים, אַז גוטמאַן הערט און איז וואַך, נאָר ער מאַכט זיך שלאָפנדיג. ער האָט זיך אָוועקגעדרייט פון אים מיטן פּנים, האָט צוגעמאַכט די אויגן און האָט איינגעדרימלט.

אין דרימל האָט ער געהערט, עמיצער איז אַריינגעקומען שטיל. ער האָט זיך אַנידערגעזעצט באַם טישל און האָט געקלאַפּט פּאַמעליך מיט דער פויסט אויפן טיש עפּעס מיט אַ זיכערקייט און שטומקייט: איינס, צוויי, דריי, פיר... ער האָט זיך נאָך יעדן קלאַפּ אָפּגערוקט, ווי ער וואָלט געוואַרט אויף אַן ענטפער... פיינער האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס וועקט מען אים, ער זאָל אויפשטיין, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפגעריסן פון שלאָף...

— ווער איז דאָ? — האָט ער אויסגעשריען.

גוטמאַן האָט זיך גערירט און זיך נישט אָנגערופן. פון דערוועיטנס האָבן די לאָקאָמאָטיוון געפייפט, געפירט צווישן זיך אַ געשפּרעך. אין דרויסן איז ליכטיג געווען.

— גוטמאַן, דאָ איז קיינער נישט געווען?

גוטמאַן האָט זיך ווידער גערירט און האָט נישט געענטפערט. פיינער האָט פאַרביסן די ליפּן און געקוקט אויף גוטמאַנס צעשויבערטע האָר, אויף זיין פּנים, און אים האָט זיך ווידער פאָרגעשטעלט, אַז אָט דעם ברודיגן גוף נעמען אַרום צוויי ווייכע, פרישע אָרעמס... און אַ ווילדע שנאה האָט ער געפילט צו דעם מענשן, וואָס איז אַזוי פול מיט זיין גליק, אַז ער וויל נישט ענטפערן אויף פרעמדע ליידן.

— מאוסער מענש, — האָט ער געבורמט און האָט זיך אויסגעדרייט.

אַז ער האָט זיך אין דערפריה אויפגעכאַפּט פון שלאָף, האָט ער געזוכט אין בעט, צי גוטמאַן איז דאָ. ער האָט געדרייגקט, אַז באַנאַכט איז עפּעס געשען, און אַז ער האָט געעפנט די אויגן און האָט קיינעם נישט געזעהן אין צימער, האָט ער זיך

דערמאָנט, אַז ער האָט גוטמאַנען גראָב באַליידיגט, אַז יענער האָט זיך אַוודאי אָנגעטאָן פאַרטאָג און איז אַרויס פון צימער.

„וואָס טוט זיך דאָס מיט מיר?“ — האָט ער געברומט און אַריינגעשטעקט דאָס פּנים אין קישן, — „וואָס טוט זיך מיט מיר?!“

ער האָט זיך געברויכט צו איילן אין דרוקעריי. געאַרבעט האָט ער מיט אַ מין פאַרביסנקייט, שנעל אָהן אויפהער, דריי האָט ער געענדיגט די אַרבעט און איז אַרויס אויפזוכן גוטמאַנען.

ער האָט אים געטראָפן זיצן אין די אַלייען אויף אַ באַנק, אָנגעלענט מיט דעם קאָפּ אויף דער האַנט און האָט נאָכגעקוקט אַ וועלאָסיפּעד.

— וואָס טוסט דו דאָ? — האָט פיינער גערעדט און האָט זיך געפילט אויפגערעגט, — איך זוך דיך.

גוטמאַן האָט זיך אויפגעשטעלט פון אָרט, אָנגעקוקט פיינערן זיכער, ווייל ער האָט געוואָלט קוקן. פיינער האָט זיך ווידער דערמאָנט אין די בליקן פון מיידל נעכטן פאַרנאַכט.

— איך בין דאָ געזעסן, — האָט ער געענטפערט נאָך אַ קורצער פּויזע און האָט זיך צוריקגעזעצט אויף דער באַנק. פיינער האָט זיך אויך געזעצט.

— זאָג, — האָט פיינער אָנגעהויבן, און ער האָט געפילט, אַז זיין שטימע ציטערט, — דו ביסט בייז אויף מיר, איך בין ניט שולדיג, ווייסט די נערוון מיינע זיינען צערודערט.

— דו רעדסט, ווי אַ קינד, פיינער, — גוטמאַן האָט אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין מיט איראָניע. — איך שטער דיר. איך באַקום קיין בריוו נישט, איך מוז היינט פאָרן.

— דו וועסט היינט נישט פאָרן. דו האָסט דאָך קיין געלט נישט. אויף דער אַנדערער וואָך וועל איך האָבן אַביסל געלט.

— איך וועל מיך לייגן אונטער דער באַנק... יאָ, איך האָב אַ פּאַספּאָרט, מיר וועט מען גאָרנישט טון! — האָט ער געענדיגט מיט ענערגיע, ווילנדיג זיך אַליין איבערציינגן, אַז ער וועט אַזוי טון.

פיינער האָט פאַרקרימט די ליפּן, ווי אויף אַ שמייכל. אינ־גאַנצן איז ער געווען פאַרוואונדערט און האָט נישט געוואוסט, וואָס ס'טוט זיך. גוטמאַן וויל אַוועקפאָרן — און דאָס מיידל? — און ער אַליין וואָס וויל?

Sw. 1043

— דו װעסט נישט פֿאָרן, גוטמאַן. איך בעט דיך. איך בין נישט שולדיג, גלויב...

גוטמאַן האָט אים איבערגעהאַקט:

— װאו ביסט דו נעכטן געװען?

— יאָ. איך האָב דיר פֿאַרגעסן צו דערצײלן. איך בין געבעטן געװען אין װ. אויף זומער־װאוינונג. דאָרט װאוינט מײנער אַ באַקאַנטער, דאָרט איז שײן, זעהר שײן, מיר װעלן אַמאָל אַהין פֿאָרן. יאָ?

פֿײנערן האָט זיך געדוכט, אַז די װערטער האָבן גוטמאַנען אויפֿגערעגט, אים איז אַװדאי נישט אַנגענעם געװען, אַז ער זאָל זײן מיט אים צוזאַמען דאָרט, װאו זי איז.

— לאָמיר פֿאָרן, — האָט גוטמאַן געזאָגט — איך האָב שוין לאַנג נישט געזעהן קײן פֿעלד, נאָר צו דײן באַקאַנטן װעל איך נישט אַרײנגײן.

אין װאַגאָן זײנען זײ געזעסן אײנער קעגן אַנדערן. צוערשט האָט זיך פֿײנער געשטעלט בײַם פֿענסטער און גענומען אַרויסקוקן, אַלץ איז געװען, װי נעכטן, און ער האָט נישט געװאוסט, װאו עס האָט זיך אַהין געטאָן דער נעכטיגער נחת פֿון האַרץ, װען ער האָט אַרויסגעקוקט. ער האָט אָפּגעטרעטן דאָס פֿענסטער גוטמאַנען, װאָס האָט לאַנג אַרויסגעקוקט און געזאָגט:

— פּונקט אַזוי, װי בײַ אונז, די אײגענע הײזלאַך און די זעלבע פּויערים.

פֿײנער איז געװאָרן אומגערולדיג, דער צוג האָט זיך געשלעפּט נאָר צו פּאַמעליך, דער װאַגאָן איז געװען פֿול מיט רויך. אויסגעקרימטע פּאַרביסענע, נערװעזע פּנימער האָבן זיך נאָר געזעהן, װאָס האָבן אים דערמאָנט זײן אײגן פּנים.

— מיר זײנען געקומען, — האָט פֿײנער געזאָגט צו גוטמאַנען, װאָס איז אַלץ געשטאַנען בײַם פֿענסטער און האָט אָנגערירט זײן אַקסל. קומט, גוטמאַן.

זײ האָבן זיך אָנגעקוקט שטום מיט פֿראַגן אין די בליקן.

זײ זײנען אַרויס פֿון װאַגאָן, און פֿײנערן האָט זיך געדוכט, אַז גוטמאַנען איז די געגנט באַקאַנט. ער האָט זיך נאָרנישט

געפרעגט און גענומען גיין צו דעם זעלבן אָרט, פון וואַנען דאָס מיידל איז נעכטן אַרויסגעגאַנגען.

— וואוהין גייסט דו? — האָט פיינער געפרעגט, — דאָ ווינען ווילעס.

— מען טאָר דאָ נישט גיין? — האָט גוטמאַן איבערגעפרעגט, אומקוקנדיג זיך אין אַלע זייטן — דאָ איז גוט, ווייסט, מיך עקלט די גרויסע שטאָט.

פיינער האָט נישט געענטפערט, זיי זיינען געגאַנגען גלייך מיט דער ליניע, פיינער האָט זיך אַלץ אומגעקוקט צו דער סטאַנציע, גוטמאַן האָט געזאָגט:

— לאָמיר זיצן, — און האָט זיך אַנידערגעוואָרפן אויפן גראָז, אונטערגעלעגט די הענט אונטערן קאָפּ און געקוקט. פיינער האָט זיך געזעצט נעבן אים:

— ווייסט, וועמען איך האָב דאָ נעכטן געזעהן? — האָט ער געזאָגט. גוטמאַן האָט אויפגעהויבן די אויגן אויף אים און האָט זיי אַראָפּגעלאָזט. קענטיג, ס'האָט אים נישט אינטערעסירט, וואָס פיינער רעדט. ער האָט אַרויסגענומען פון דער בוזעם־קעשענע די קאַרטע און האָט גענומען קוקן.

— ווייז די קאַרטע אַ מינוט, — האָט פיינער געזאָגט.

גוטמאַן האָט זי אים דערלאַנגט און האָט פאַרביסן די אונ־טערשטע ליפּ. פיינער האָט גענומען די קאַרטע פאַר די אויגן. אַ פּאָר אויגן האָבן אויף אים געקוקט זיכער. די הענט האָבן זיך געהאַלטן אין באַוועגן. גוטמאַן האָט אויף אים געקוקט מיט באַאָבאַכטונג. פיינער האָט זיך ווידער געפילט צערודערט. „איך פאַרשטיי נישט, איך פאַרשטיי גאָרנישט!“ — איז אים דורך דורכן מח די נעכטיגע פראַזע. די קאַרטע איז אים אַרויסגעפאַלן פון דער האַנט, גוטמאַן האָט זי אויפגעהויבן, איינגעוויקלט אין פּאַפּיר און אַריינגעלעגט אין טאַש.

— קום! — האָט פיינער געזאָגט.

— צו וואָס גיין? — האָט גוטמאַן געענטפערט רוהיג.

עס איז געווען שטיל. די זון איז געשטאַנען איבערן וואַלד. אַ זשאַבע איז דורכגעשפּרונגען, גוטמאַן האָט זיך דערשראָקן און האָט אַ ציטער געגעבן.

פײַנער האָט זיך אָנגערופֿן:

— דו ווייסט, ווען איך האָב דאָ נעכטן געזעהן? טרעף! דו ווייסט... ער האָט אים שטרײַנג געקוקט אין די אויגן אַרײַן.

— ווען?

— זי — ער האָט אים אָנגעוויזן מיט דער האַנט אויף גוט־מאַנס בוזעם־קעשענע.

גוטמאַן האָט זיך געזעצט, פֿאַרשטעלט מיט דער האַנט די אויגן פֿאַר די שטראַלן און האָט געזאָגט מיט שפּאָט, שמייכלענדיג:

— דו זאָגסט אַ ליגן, דו קענסט זי נישט.

— איך קען זי! — האָט פּײַנער זיך געבייזערט.

— נו... האָט זיך גוטמאַן געבעטן, — זאָג נישט קיין ליגן. דו קענסט זי נישט.

— ווילסט? וועל איך זי דיר הײַנט ווײַזן.

— דו וועסט זי מיר ווײַזן?

— יאָ.

— ווײַז! — האָט גוטמאַן געענטפֿערט אַנטשלאָסן.

אַז זיי זײַנען צוגעקומען צו דער סטאַנציע, האָט בײַ פּײַנערן דאָס האַרץ געקלאַפּט. בײַ אים איז געווען אַ געפֿיל, ווי ער זאָל עמיצן פֿירן צו אַן אומגליק. ער האָט זי באַמערקט פֿון דער־ווײַטנס, זי איז געזעסן און געקוקט אויף זיי. גוטמאַן איז גע־גאַנגען שנעל, די טריט זײַנע זײַנען געווען גיכערע, ווי געוויינליך. פּײַנער האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן, ווען זיי זײַנען דורכגעגאַנגען די שאָפּע.

— האָסט געזעהן? — האָט ער געפֿרעגט גוטמאַנען.

— וואו?

— נו, דאָרט, — ער האָט אים געשטופּט בײַ דער האַנט...

זיי האָבן זיך געדרייט עטליכע מאָל אַרויף און אַראָפּ און האָבן נאָרנישט גערעדט צווישן זיך. פּײַנער האָט נאָרנישט פֿאַרשטאַנען, וואָס ס'טוט זיך. ער האָט געקוקט אויף מערב זײַט און אים האָט זיך דערמאָנט די גרויסע, רוישנדיגע שטאָט, וואָס ליגט אונטערן וואַלד. און אַז דער צוג איז צוגעקומען, האָט ער זיך דערפֿרייט און האָט געאײַלט צו נעמען בילעטן.

פיינער האָט זיך געשטעלט בײַם פענסטער און האָט עפּעס מוראָ געהאַט צו קוקן זיין חבר אין פּנים אַריין. גוטמאַן האָט געשוויגן. אין דרויסן איז די נאַכט צוגעפאַלן. וואָלקנס האָבן באַצויגן דעם הימל און אַ טראָפּ רעגן האָט אַ קאַפּ געגעבן אויפן פּנים. ער האָט דערפילט איבער זיין אָרעם אַ האַנט, וואָס האָט אַרויסגעוואָרפן צעריסענע שטיקלאַך טאָוול. איין שטיקל איז געפאַלן אויף פיינערס אַקסל, ער האָט עס באַטראַכט און האָט דערקענט אויף אים אַ באַקאַנטן אָרעם פון דעם מיידל. עטליכע פונקען זיינען דורכגעפלויגן.

ער האָט זיך אויסגעדרייט. גוטמאַן איז געזעסן מיט פאַר־לעגטע הענט און האָט געקוקט אויף דער ערד.

— דו האָסט צעריסן די קאַרטע? — האָט פיינער געפרעגט, פאַרקרימענדיג די ליפּן אויף אַ שמייכל — דו ביסט אַ מאָדנער מענש, פאַרוואָס האָסטו צעריסן?

גוטמאַן האָט געענטפערט שטיל:

— וואָס? אַ מיידל, ווי אַלע. — נאָך וואָס טויג זי מיר...

— נאָר פון וואַנען האָסטו די קאַרטע באַקומען? איך האָב געמיינט... פיינער האָט נישט געקאָנט ענדיגן... אין האַלז איז עפּעס צוגעקומען און האָט געשטיקט.

גוטמאַן האָט געשמייכלט, עפּעס מאָרנע פאַרצויגן די ליפּן און געזאָגט:

— דאָס האָב איך געפונען. איך בין געגאַנגען אויף דער גאַס, איז דאָס געלעגן.

— איך האָב מיך טועה געווען.

אויפן הימל זיינען די וואָלקנס געדיכטער געוואָרן, פיינער האָט אַרויסגעבויגן דעם קאָפּ אין דער פינסטערניש אַריין און האָט געוואָלט פאַרלירן זיך אין זיינע געדאַנקען. אין מח בײַ אים איז געווען שטיל, ווי אויף אַ בית־עלמין... נאָר פּלוצלינג איז אים געקומען אין קאָפּ אַריין דאָס יינגל, וואָס האָט געוויינט און גע־קוקט אויפן הימל, פון וועלכן גוטמאַן האָט אים אַמאָל באַנאַכט דערציילט, ער האָט זיך איצט אַזוי קלאָר פאָרגעשטעלט דאָס יינגל אין אַ צעריסענער קאַפּאָטע, ווי ער שטייט אָנגעלענט אויף דער וואַנט, און ער האָט זיך טיף פאַרטראַכט.

V.

אין איינגען צימער איז געווען פינסטער, אויף די שויבן איז געלעגן די שוואַרצע נאַכט. אויף די דעכער אַרום האָט געקלאַפּט דער רעגן. דער ווינט האָט געבלאָזן דורך אַ האַלב אויסגעהאַקטער שויב. בײַדע זיינען געלעגן שטיל, אָפּגערוקט איינער פון אַנדערן, און האָבן געשוויגן. גוטמאַן האָט געקוקט אויפן פענסטער און האָט זיך פאָרגעשטעלט, ווי איבערן הימל ציהט זיך איצט איין שווערע כמאַרע, וואָס האָט קיין אָנהויב און קיין סוף נישט. און ער האָט זיך דערמאָנט אַמאָל אַ ניסן־טאָג פון זיין קינדהייט, ווי ער איז געשטאַנען אויפן שולהויף און האָט געקוקט צום עק הימל, וואַרטנדיג אויפן לעצטן וואָלקן, וואָס וועט פון דאָרט אויפגיין. איצט האָט זיך אים געדוכט, אַז אַזעלכע שווערע כמאַרעס ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און ער ליגט זיך רוהיג, שטיל און מישט זיך נישט אַריין, ווי נישט אים וואָלט עס אָנגעגאַנגען. נאָר אין דער שווערער כמאַרע האָט עפּעס אויפגעבליצט אַ געדאַנק, און אין מח זיינעם איז ליכטיג געוואָרן. זיינע געדאַנקען האָט גוטמאַן ליב געהאַט, ער האָט זיי געקאָנט ציילן און האָט זיי זעלטן אַמאָל עמיצן געזאָגט. איצט אָבער האָט זיך אים געוואָלט ריידן.

— פיינער, דו שלאָפסט? — האָט ער געפרעגט נישט דרייסט.

— ניין, ווילסט עפּעס? — פיינער האָט זיך צו אים אויסגעדרייט מיטן פּנים.

— הער, וואָס וואָלט געווען, אַז מענשן וואָלטן נישט געהאַט קיין אויגן? דו האָסט עפּעס געלעגן וועגן דעם?

— איך האָב עפּעס געלעגן, — פיינערן האָבן די ריד געשראָקן.

— דו האָסט געלעגן? נו, שטעל דיר פאָר... מיר וואָלטן גאָר נישט געזעהן, קיין מענש וואָלט נישט געזעהן דעם צווייטן. עס וואָלט פינסטער געווען... וואָס וואָלט געווען, ווען מען וואָלט צופעליג געטראָפן אויף אַ פרעמדער האַנט? שטעל דיר פאָר...

— וואָס? — האָט פיינער געפרעגט דערשראָקן.

— מיט וואָס פאַר אַ פרייד וואָלט מען געדריקט די האַנט! מיט וואָס פאַר אַ פרייד! פאַרשטייסט?

— איך שרעק זיך, איך פאַרשטיי גאָר נישט. ווייסט, איך האָב דיר מקנא געווען... לאָז שלאָפן...

שווייג, שוועסטער!

פעליע פײנשטײן האָט שטענדיג געהאַלטן בײַ זיך אַ קלײן פלעשעלע ציאַניסטי קאַלי. יערע מינוט, װען נאָר זי זאָל דאָס װעלן, קאָן זי אויסטרינקען מיט אײן זופּ דעם שאַרפן גיפט, און אין עטליכע מינוט אַרום איז זי טויט. איר איז דאָס פאָרגעקומען אַזוי לײכט צו טון, װי, צום בײַשפּיל, לײגן זיך שלאָפן בײַנאַכט.

פאַר עטליכע יאָר, אין דער זעלבער צײַט, װען זי איז גע־װען דאָס לעצטע מאָל אַזוי שרעקליך גענאַרט און אַזוי טיף בײַ־לײדיגט, האָט זי פעסט באַשלאָסן, אַז — גענוג! זי קאָן מער נישט איבערטראָגן דאָס אײביגע מאַטערניש, זי מוז מיט אירע אײגענע הענט איבעררײַסן די קײט פון לײדן, װאָס ציהט זיך און װעט זיך אַזוי ציהען אָהן אַן אויפהער, װי לאַנג זי װעט לעבן. איר יוגנט האָט שוין דעמאָלט געהאַלטן אין אָפּבליהען; מיט יעדן טאָג איז געװאַקסן דאָס קלעמעניש אין האַרצן, די בײַנקשאַפט, װאָס האָט גענאָגט און גענאָגט און קײן מינוט נישט אויפגעהערט. מענשן זײַנען איר דעדעסן געװאָרן. די לעצטע גע־שיכטע האָט איר געעפנט די אויגן צו זעהן, װאָס אײגנטליך די אַלע מאַנספאַרשוינען פאַרלאַנגען פון איר. זי האָט זיך געפילט, װי אַן אומבאַהאָלפן באַשעפעניש אין װאַלד, אַרומגערינגלט פון יעגערס, װאָס װילן זי פאַנגען. און דאָס האַרץ האָט אַזוי גע־צװיגן און געבײַנקט צו זײַ, און דער געדאַנק האָט זײַ אַזוי פײַנט געהאַט!

זי איז געקומען בײַנאַכט אַהײם אין איר צימער, האָט אַרויס־גענומען פון טאַש דאָס קלײנע פלעשעלע, האָט עס געשטעלט אויף דער טאַבורעטקע נעבן טיש און האָט אָנגעשריבן אַ קורצן בריוו צו איר מוטער און איר ײנגערער שװעסטער. זי האָט זיך

אויסגעטאָן און אָנגעטאָן קלאָרע װעש. רערנאָך האָט זי איבער־געצויגן די קישנס מיט װײסע ציכלאַך, איבערגעטוישט דעם לײַלאַך, אַזוי אַז איר געלעגער האָט געבלאַנקט שפּאָגל־נײַס און ני. אין איין העמר האָט זי זיך געשטעלט פֿאַרן שפּיגל, האָט אויפֿגעפֿלאָכטן אירע שװאַרצע האָר — דאָס שענסטע, װאָס איר איז געבליבן — און האָט זיי געלאָזט אַראָפּפֿאַלן פֿרײַ איבער איר קאָפּ, און מיט שטילע רוהיגע טריט איז זי צוגעגאַנגען צום בעט און האָט זיך געלעגט. זי האָט זיך נישט געאײַלט. בכלל, האָט זי זיך גענומען אין זין אַרײַן צו שטאַרבן רוהיג און שיין, נישט אין אײַלעניש און כאַפּעניש, נישט אין אַן אויפֿגערעגטער מינוט. זי איז געװען שטאָלץ, האָט געהאַט אַ טיפֿע אַכטונג צו איר אײגענער פּערזאָן, און איר האָט נישט געקאָנט אײַנפֿאַלן קיין ספק, צי זי װעט האָבן מוט אויסצופֿירן איר באַשלוס.

זי האָט אויסגעצויגן איר שלאַנקען קערפּער אין בעט, גלײַך אַראָפּגעלאָזט די הענט איבער דער קאָלדרע, האָט צוגעמאַכט די אויגן און זיך פֿאַרטראַכט. זי האָט זיך פֿאָרגעשטעלט דעם נאָהענטן טויט, און ער האָט זי נישט געשראָקן. װעגן די עטליכע מינוט פֿון אויסטרינקען דעם גיפֿט ביז צום עק האָט זי אַפֿילו נישט געװאָלט טראַכטן. נאַרישקייטן! צװײ־דרײַ מינוט לײַדן, דאָס איז דאָך לעכערליך. און דערנאָך... דערנאָך האָט זי זיך פֿאָרגעשטעלט, װי איר קערפּער ליגט פֿאַרגליװערט אין בעט, די אויגן פֿאַרמאַכט, דאָס פּנים בלאָס; דאָס האַרץ שלאָגט נישט מער, דער מח איז אָנגעגאָסן מיט בלײַ און ערגעץ, ערגעץ איז נישטאָ מער קיין שפּור פֿון דעם שװערן קלעמעניש! איר איז אַפֿילו שוין איצט פֿרײַליך געװאָרן בײַ דעם געדאַנק, אַז איר האַרץ װעט זײַן פֿרײַ פֿון דעם געפֿיל, װאָס האָט עס געשטיקט טאָג און נאַכט, װי אַ שטיין. אויף איר טיף־פֿאַרטראַכטן פּנים מיט די פֿאַרמאַכטע אויגן איז דורכגעלאָפֿן עפּעס, װי אַ שמייכל.

זי האָט אויסגעלעגט אירע האָר אויפֿן קישן, האָט געעפֿנט די אויגן און האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו דער טאַבורעטקע. די ליכטיגקייט, דער טיש, די באַנק און די איבעריגע זאַכן פֿון צימער האָבן זיך אָנגעשלאָגן אין אירע אויגן אויף עפּעס אַ נײַעס, גאָר באַזונדערן אַרט. זי האָט געהאַט פֿאַרגעניגן פֿון דעם קוקן

אויף זיי, פּונקט זי וואָלט זיי אַט אַזוי נאָך קיינמאָל אין איר לעבֿן ניט געהאַט געזעהן. זיי אַלע, פון דער טאַבּורעטקע ביז צו די אויסגעשטריקטע זוימען פון העמד אויף איר ברוסט, ביז צו אירע אייגענע, רוהיג־ליגנדיגע, הענט — אַלין, אַלץ האָט אויסגעזעהן אַזוי אומבאַקאַנט און דאָך אַזוי באַקאַנט, אַזוי ניי און דאָך אַזוי אַלט. עפּעס אַ פאַרביגע ליכטיגקייט, וואָס האָט געשטאַמט פון איר אייגענעם וועזן, איז געלעגן אויסגעגאָסן אויף אַלץ און האָט געגעבן גאָר אַ נייעם קאָלאָריט דער וועלט אַרום, איר אַליין, אירע אַלע געדאַנקען און געפילן. אַלץ האָט זיך איצט אויסגעדוכט צו זיין שטיל, רוהיג און אַזוי געבענשט אין זיך.

„איצט שטאַרב איך“, האָט זי געטראַכט. און אויך דער געדאַנק, מיט וועלכן זי האָט זיך אַזוי לאַנג אַרומגעטראָגן, האָט איר איצט אויסגעזעהן ניי. אויך אין אים איז געלעגן באַהאַלטן עפּעס אַ געבענשטע רוהיגקייט, פון וועלכער זי האָט פריהער קיין אַנונג ניט געהאַט. זי האָט שוין גענומען דאָס פלעשעלע אין האַנט און עס צוגעטראָגן צו די ליפּן, אויפהויבנדיג דערביי אַביסל דעם קאָפּ פון קישן, און אין דעם זעלבן מאָמענט האָט אַ נייע אידייע אויפגעבליצט אין איר קאָפּ, אַ אידייע, וואָס האָט זיך געדוכט צו זיין טיף און אומערגרינדליך, ווי דער סוד פון טויט און לעבן, און אַלץ אַרומנעמענדיג אַזוי ווי זיי. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, האַלטנדיג דאָס פלעשעלע באַם מויל, אום צו טראַכטן דעם גרויסן געדאַנק. זי האָט פאַר אים נישט געהאַט קיין ווערטער, און דאָך איז ער געווען אַזוי פּראָסט און קלאָר. יענע וועלט פון קלעמעניש און ביינקשאַפט, פון ליידן און מאַטערניש האָט זי שוין געהאַט הינטער זיך, און איר איז אויפגעגאַנגען אַ נייע וועלט, וואו ליידן זיינען אוממעגליך, וואו קיין זאַך שרעקט מער נישט, וואו מען ביינקט נישט און מען פאַרלאַנגט גאָרנישט — אַ רוהיגע און אַ געבענשטע וועלט. איר האָט זיך געדוכט, אַז אַט איצט שטייט זי אויף דער גרענעץ פון טויט און לעבן, אויף דעם פּונקט, וואו זיי רירן אָן איינער אָן אַנדערן, און ווערן פאַרשלונגען איינער אין אַנדערן און זיינען איינס. זי האָט ווידער צוגעמאַכט די אויגן, צוריקלייגנדיג דעם קאָפּ אויפן קישן. פאַר אירע אויגן האָבן זיך געטראָגן אויפן שוואַרצן פאָן

פאַרשיירענע באַקאַנטע געזיכטער, ציטערנדיג ווי ליכט־פלעקן. עס האָט זיך אויסגעריסעוועט דאָס שמייכלדיג, ווייך, און דאָך אַזוי געהאַסט, פּנים פון דעם סטודענט, מיט וועמען איר לעצטע געשיכטע איז געווען פאַרקניפּט. זי האָט איצט נישט געפילט קיין פיינטשאַפט צו דעם פּנים, קיין האַס פון באַליידיגונג. דאָס פּנים איז געווען שטיל אין זיך, רוהיג אין זיך און געבענשט אין זיך, ווי דער גרויסער געדאַנק, ווי די גאַנצע וועלט. עס האָבן זיך פאַרבייגעטראָגן איר מוטער, איר שוועסטער, באַקאַנטע — אַלע האָבן געהאַט דעם זעלבן אויסדרוק.

„צי בין איך שוין געשטאָרבן?“ — האָט זי זיך געפרעגט. נאָר ניין, זי איז נישט טויט, דאָס פלעשעלע גיפט איז נאָך געווען אין איר האַנט, און זי האָט עס נאָך געהאַלטן פאַר אירע ליפּן. און אין דער מיסטישער העלקייט פון איר קאָפּ האָט זיך פּאַמעליך אויסגעריסעוועט אַ קלאָרער געדאַנק: „איך שטאַרב דאָך רוהיג, גליקליך און מיט פרייד!“ און באַלד דערויף האָט זיך צוגעשפּינט אַ נייער געדאַנק:

„אויב מען קאָן אַזוי רוהיג און גליקליך שטאַרבן, וואָס שרעק־ליכס איז ווידער פאַראַן אין לעבן? צו וואָס זיך איילן?“

די גאַנצע נאַכט איז זי דורכגעלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן, און אין איר קאָפּ האָבן זיך געטראָגן אומקלאָרע בילדער און געדאַנקען. אויף מאָרגן, ווען זי האָט זיך אויפגעהויבן און גע־עפנט די אויגן, איז נאָך געלעגן אויף אַלץ אַן אָפּגלאַנץ פון דעם נעכטיגן קאָלאָריט, אַלץ האָט נאָך אויסגעזעהן עפּעס ווי ניי, און אַליין האָט זי זיך געפילט ווי ניי־געבאָרן... אַ וואונדער איז געשען: איר האַרץ איז געווען פריי, קיין שפּור פון דעם קלעמעניש, קיין שאָטן פון דער בייִנקשאַפט איז דערין מער נישט געווען.

„צי האָב איך נישט געהאַט קיין מוט אויסצופירן?“ — האָט זי זיך דעם זעלבן טאָג געפרעגט: „נאָר, ניין! איך קאָן רוהיג שטאַרבן, וועט זיך נאָר אָנהויבן דאָס קלעמעניש אין האַרצן, וועל איך דאָס טון, און טון אָהן אַ ציטעריגער האַנט, איבער־

לייכטערהייט, מיט קלאָרע געראַנקען", און דאָס פּלעשעלע גיפט איז געבליבן בײַ איר גרייט אויף עס אויסצונוצן, ווען זי וועט באַשליסן.

זי איז געבליבן לעבן אויף דערוויל, פילנדיג זיך אויף דער שוועל פון טויט. יענע נאַכט האָט אַרויפגעלעגט אויף איר אַ באַזונדערן שטעמפּל. איר בליק, דער אויסדרוק פון איר פּנים, אירע מאַנירן, איר שטים אַפילו האָבן זיך געענדערט, און זי האָט פאַרשפּרייט אַרום זיך אַ טיפע, אומפאַרשטענדליכע ערנסט־קייט און וויכטיגקייט, אין איר געגנוואַרט איז מען געגאַנגען גע־לאַסן און גערעדט שטיל. האָט ווער געלאַכט, האָט ער זיך דער־שראָקן פאַר זיין אייגן קול. און ווען זי האָט צופעליג אַרויפגע־לעגט איר האַנט אויפן טיש, איר פיין־אויסגעשניטענע האַנט מיט די לאַנגע ווייסע פינגער, האָט מען געפילט אַ דרך־ארץ צו איר, און די בליקן זיינען געווען צו איר צוגעצויגן ווי מיט אַ מאַגנעטישער קראַפט. זי האָט ווייטער געגעבן לעקציעס, געפירט די ווירטשאַפט, גערעדט ווייניג און נאָר צו דער זאַך, נאָר אירע פראָסטע רייד ווענן פראָסטע, היימישע זאַכן האָבן געמאַכט אַ מאָדנעם איינ־דרוק, גלייך ווי אונטער זיי וואָלט זיך פאַרבאָרגן עפּעס אַ גרויסער סוד. זי איז געוואָרן אַ פרעמדע אין הויז. אי די קראַנקע מוטער, אי די שוועסטער האָבן מיט איר נישט גערעדט קיין איבעריגע רייד, און אַלע האָבן געוואוסט, אַז זי טראָגט אין האַרצן באַ־האַלטן פון אַלעמען איר גרויס אומגליק.

טעג זיינען פאַרגאַנגען נאָך טעג, זי האָט געלעבט אין איר נעפּל און האָט געשוויגן. די מוטער איז געשטאָרבן, די שוועסטער האָט געענדיגט די גימנאַזיע, זי אַליין איז געוואָרן עלטער, נאָר איר איז עס פאַרגעקומען, ווי קיין זאַך וואָלט זיך נישט ענדערן. אַלץ, וואָס ס'איז געשען, איז געשען אַזוי נאַטירליך און פאַר־שטענדליך, אַז אַנדערש האָט גאָרנישט געקאָנט זיין, גערוכט האָט זיך, אַז פון יענעם טאָג אָן איז אַלץ אין איר און אַרום איר פאַרגליווערט געוואָרן און רירט זיך נישט מער. איר יוגנט אַפילו וועלקט מער נישט, און זי בלייבט די זעלבע ווי פאַר אַ יאָר, ווי פאַר צוויי יאָר. זי האָט געלעבט אָהן פריידן און אָהן ליידן, טאָג־איין—טאָג־אויס, אין דער זעלבער גלייכגילטיגקייט, און טייל־

מאָל האָט אויסגעזעהן, אַז זי האָט פאַרלאָרן די פייהיגקייט אונטער־צושיידן צווישן לייד און פרייד, גליק און אומגליק. מיט דער צייט נאָר האָט זיך בּאַ איר אויסגעאַרבּעט אַ בּאַזונדערער געשמאַק; זי האָט נישט ליבּ געהאַט קיין פאַרבּיגע קליידער; אַליין האָט זי געטראָגן אָדער שוואַרץ, אָדער — אין דערהיים — ווייס; די בּלוזעס אירע האָט זי אַזוי קונציג צוגעשניטן און פאַרוואָרפן מיט פאַלבּן, אַז זיי האָבּן נישט געלאָזט אַרויסזעהן איר בּרוסט, און פון בּיכער האָט זי נישט געקאָנט ליידן אַלערליי ראָמאַנען און ליבּע־לידער, וואָס האָבּן אויף איר געמאַכט אַן אָפּשטויסנדיגן איינדרוק, גלייך ווי מען וואָלט בּאַרירן מיט אומפאַרשעמטע גראָבּע הענט אַ היילינגטום.

די יינגערע שוועסטער, אַ נ נ אַ, איז אויסגעוואַקסן שיין און געראָטן. זי פלעגט געפעלן, האָט זיך פאַרליבּט, און עס האָט זיך אָנגעהויבּן פאַר איר די זעלבּע אומרוהיגע צייט, וואָס פ ע ל י ע האָט אַזוי גוט געקענט. אַננאַ פלעגט אַהיים קומען בּאַנאַכט ראָ פריילין, ראָ טרויעריג, האָט פיל מאָל געוויינט. פעליע האָט אויף איר געקוקט מיט איר טרויעריג־גלייכגילטיגן בּליק און האָט גע־פילט, ווי דאָס יונגע פרישע לעבּן פון איר שוועסטער בּרעכט זיך, ווי אירס אַמאָל, נאָר זי האָט געשוויגן, געשוויגן, ווייל זי האָט איר נישט געהאַט וואָס צו זאָגן. זעלטן נאָר האָט געטראָפן, אַז זי האָט זיך געזעצט נעבּן דער שוועסטער, האָט געגלעט אירע האָר און האָט געפרעגט, ווי שפּעט ס'איז. די יינגערע שוועסטער האָט זיך צוגעטוליעט צו איר, האָט שטיל געוויינט, און איר יונגער קערפּער האָט געציטערט אונטער דער שוועסטערס האַנט. פעליע איז אויפגעשטאַנען צערודערט, דאָס האַרץ אירס איז אומרוהיג געוואָרן, עפּעס האָט אָנגעהויבּן צו נאָגן. און זי האָט זיך דערמאָנט אָן דעם קליינעם פלעשעלע.

„צי איז שוין געקומען די צייט?" — האָט זי זיך געפרעגט אין אַזאַ אויפגערעגטן מאָמענט. נאָר בּאַ דעם געדאַנק אַליין איז איר האַרץ געוואָרן צוריק רוהיג, אַלץ אַרום איר פאַרשטענדליך און נאַטירליך, און צייטנווייז איז פאַרשוואונדן די גרענעץ צווישן פרייד און לייד.

די איינוואוינער פון אַ זומער־וואוינונג, נעבּן אַמאַרלאַ, פאַר־זאַמלענדיג זיך פאַרנאַכט בּאַ דער סטאַנציע, האָבּן טאָג טעגליך געזעהן שפּאַצירן אַ פרויען־געשטאַלט, פון וועלכער מען האָט ניט געקאָנט אָפּרייסן די אויגן. זי איז געווען שלאַנק, בּלאַס אויפן פּנים און ניט מער יונג, נאָר האָט אויסגעזעהן צו האַלטן זיך שטאָלץ. געגאַנגען איז זי אַרויף און אַראָפּ פּאַמעליך, די הענט זיינען געווען אַראָפּגעלאָזן גלייך, די אַראָפּגעלאָזטע לעפּלאַך האָבּן זיך פון צייט צו צייט אויפגעהויבּן, און דעמאָלט האָבּן אַרויס־געקוקט פאַרטרוימטע, נאָר שאַרפע אויגן, וואָס האָבּן גערעדט אויף אַ שפּראַך, וועלכע קיינער האָט ניט פאַרשטאַנען. דאָס איז געווען פּעליע, זי האָט זיך געפילט אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן מיט נייגיריגע בּליקן, האָט געהערט, ווי מען מורמלט זיך עפּעס וועגן איר, און האָט געהאַט פאַרדראָס, וואָס זי האָט זיך געלאָזט איינרייד׳ן פון דער שוועסטער אַרויסצופאָרן אויף אַ זומערוואוינונג.

„צי וואָס, צו וואָס האָט דאָס געהערט?“ — האָט זי געטראַכט אויפגערעגט.

דאָס יונגע לעבּן, וואָס האָט געווימלט אַרום איר, דער שטענ־דיגער פלירט, דער פרייליכער געלעכטער, דאָס לויפן און זינגען, די אַלע יונגע קאָמפּאַניעס, מיט וועלכע אויך איר שוועסטער האָט פאַרבּראַכט — אַלץ דאָס איז איר געווען דערווידער, האָבּן זי געערגערט, און זי האָט זיך נאָך מער פאַרטיפט אין איר אייבּיגן געדאַנק וועגן טויט. און טראַכטנדיג אַזוי, האָט זי טיילמאָל גע־קוקט מיט שטאָלץ אַרום זיך, שטאָלץ מיט איר פאַרשלאָסן האַרץ, מיט אירע ליידן, וואָס זי האָט פאַר קיינעם, פאַר קיינעם ניט אַרויסגעזאָגט, שטאָלץ מיט איר מיידלשאַפט, וואָס איז פאַר־בּליבּן בּאַ איר, ווי אַ פאַרוועלקטע היילינגע בּלום. נאָר די לינדע אָוונטן, דער גערויטלטער הימל, דאָס פאַרבּן־שפּיל אויף מערב־זייט, די בּיסלעכווייז צופאַלנדיגע פינסטערקייט, — האָט זי ניט געקאָנט מער פאַרטראָגן. זיי האָבּן מאָרנע גערייצט דאָס האַרץ, געוועקט די אַלטע שוין פאַרגעסענע בּיינקשאַפט, און צוריק־גייענדיג אַהיים, האָט זי יעדעס מאָל געטראַכט וועגן דעם פּלעשעלע.

נאָך איינעם אַזאַ אָוונט איז זי געקומען אַהיים און האָט גע־טראָפן איר שוועסטער אַ פאַרוויינטע. זי איז געזעסן אויפן בעט, אָנגעשפּאַרט מיט די הענט אויף דער אָנלען פון בעט, און אַז פעליע איז אַריינגעקומען, האָט זי באַהאַלטן דעם קאָפּ צווישן די הענט. די ראָזיגע פּאָזע האָט פעליען דערמאָנט אָן אירע אייגענע דורכגעלעבטע יאָרן. אַמאָל, ווען זי פלעגט קומען אַהיים באַליידיגט, און דאָס האַרץ, האָט זיך געדוכט, קאָן מער ניט איבערטראָגן דאָס גרויסע ביטערע געפיל, דעמאָלט פלעגט זי אָט פּונקט אַזוי זיצן, וויינען און טראַכטן שעהן לאַנג.

„ווי זי כּוטשעט זיך איצט!" — האָט זי געטראַכט וועגן דער שוועסטער, און איר איז דאָס ערשטע מאָל איינגעפאַלן, אַז מען דאַרף זי טרייסטן. זי האָט זיך געזעצט נעבן איר און גענומען, ווי געוויינליך, גלעטן אירע האָר:

— וויין נישט, אַננאַ, וויין נישט...

די ייִנגערע שוועסטער האָט זיך נאָך מער פאַרכליפּעט, אירע אַקסלען האָבן געציטערט, און מיט אַמאָל האָט זי זיך אומגעקערט צו איר שוועסטער, האָט זיך צוגעטוליעט צו איר, באַהאַלטנדיג דעם קאָפּ אויף איר ברוסט.

— איך קאָן נישט מער, שוועסטער, איך קאָן נישט, איך וועל ליבער שטאַרבן, איך וויל נישט אַזאַ לעבן — האָט זי גע־זאָגט מיט אַ קאַפּריזנעם טאָן.

— איך פאַרשטיי, קינד, — האָט פעליע גערערט שטיל, איך פאַרשטיי אַלץ. איך האָב דאָס אַלץ דורכגעלעבט, לאַנג, שוין לאַנג, און דו זעהסט דאָך — איך לעב...

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן, דערשראָקן פון אירע אייגענע ווערטער, וואָס האָבן עפּעס אַזוי מאָדנע געקלונגען. און אַננאַ, וואָס האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט איר שוועסטער ריידן אין אַזאַ טאָן, האָט אויפגעהויבן ניינעריג דעם קאָפּ, און איר בליק האָט שטום געבעטן איר שוועסטער, זי זאָל ווייטער ריידן.

— דו האָסט קיין באַגריף נישט, שוועסטער, וואָס אַ מענש קאָן זיך אָנלייגן אויף דער וועלט, וואָס דאָס הייסט ליב האָבן און גענאַרט זיין און באַליידיגט. אַז איך האָב דאָס ערשטע מאָל ליב געהאַט, האָב איך געפילט אַזאַ גליק, אַז מיר האָט זיך

גערוכט, איך וועל עס נישט איבערטראָגן; און דאָס צווייטע מאָל איז שוין מיין גליק געווען געמישט מיט פאַרדראָס; דאָס דריטע מאָל — האָב איך געוויינט און געביינקט, געביינקט און געוויינט. און דאָס פערטע מאָל — איז געווען נאָך ערגער, אַלץ ערגער און ערגער.

זי האָט אָפּגעהאַקט, פילנדיג זיך באַליידיגט פון אירע אייגענע ווערטער, זי האָט אַרומגענומען די שוועסטער און האָט שטיל געבעטן:

— נו, דערצייל, דערצייל...

פעליע האָט געוואָלט דערציילן איר לעצטע געשיכטע, וועלכע האָט איר אויסגעזעהן אַזוי וויכטיג, אַזוי שרעקליך און גרויזאַם, נאָר זי האָט אָפּגעהאַקט באַ די ערשטע ווערטער:

— ניין, ניין... איך וועל נישט דערציילן. דו וועסט דאָס ניט פאַרשטיין.

נאָר אַננאַ איז צוגעשטאַנען צו איר און האָט געבעטן:

— דערצייל, איך בעט דיך, איך פאַרשטיי אַלצדינג, וויים דער טייוול, וואָס זיי טראַכטן וועגן אונז...

די ראָזינע ווערטער האָבן פעליען טיף באַליידיגט. זי האָט געוואָלט איבערצייגן די שוועסטער, אַז זי האָט אַ טעות, אַז איר אומגליק איז געווען גאָר אַנדערש און אַז ליב געהאַט האָט זי אויך גאָר אַנדערש, און האָט גענומען ווייטער דערציילן. נאָר וואָס מער זי האָט דערציילט, אַלץ אומבאַדייטנדיגער איז דאָס דער־ציילטע אַרויסגעקומען. ס'איז ענליך געווען, ווי איינער זינקט אין אַ בלאָטע, און וואָס מער ער וויל זיך אַרויסראַטעווען, אַלץ טיפער ווערט ער פאַרפאַלן.

— פאַרשטייסטו, דאָס איז געווען ניט אַזוי. מיר זיינען גע־גאַנגען שפּאַצירן, דערנאָך האָט ער מיך באַגלייט אַהיים. מיר זיינען געפאָרן אין אַ דראָזשקע, און פּלוצלינג האָט ער מיך אַרומגענומען און געקושט, איך האָב מיך שרעקליך דערשראָקן...

„דאָס איז נאַריש, באַנאַל“, האָט זי געטראַכט, „נישט דאָס וויל איך זאָגן“... און האָט דערציילט ווייטער.

איר האַרץ איז פּוסט געוואָרן, זי האָט זיך דערפילט דער־שלאָגן און צעבראָכן, פּלוצלינג האָט אַ ווילדער העפטיגער ווייטאָג

געפרעסט איר האַרץ. אירע אויגן, וואָס האָבן אַזוי לאַנג שוין נישט געקענט קיין טרערן, זיינען מיט אַמאָל פייכט געוואָרן, און זי האָט געוויינט פאַר דער שוועסטער, געוויינט לאַנג און ביטער, און די טרערן האָבן איר נישט לייכטער געמאַכט, נאָר האָבן זיך געלעגט, ווי שווערע שטיינער, אויף איר האַרצן.

אין דערפריה, ווען אַננאַ איז אויפגעשטאַנען, האָט זי געפונען די שוועסטער טויט, דאָס פלעשעלע איז געווען אויסגעטרונקען, און אויפן טיש איז געלעגן אַ צעטל, אין וועלכן עס זיינען געשטאַנען פאָלגנדיגע ווערטער:

„איך שטאַרב, שוועסטער. אייגנטליך, בין איך שוין לאַנג געשטאָרבן. בלייב געזונט. אויב דיר וועט אויסקומען צו ליידן אַזוי פיל, ווי מיר, דערצייל קיינעם נישט פון דיינע ליידן. היט זיי אין דיין האַרצן, זאָלן זיי זיין פאַרבאָרגן און הייליג, און שווייג, שוועסטער, שווייג!“...

אלול

I.

די צייט גייט אָהן אויפהער, און די טעג אַנטלויפן און פאַרשווינדן איינער נאָכן אַנדערן, איינער נאָכן אַנדערן... קוים האָט מען אויפגעהערט צו ציילן ספירה, מען האָט אָפּגעהאַלטן שבועות, האָבן זיך באַלד אָנגעהויבן די תעניתים: די דריי וואָכן, די ניין טעג; און איידער מען האָט זיך אומגעקוקט, און שוין הויבט זיך אָן אלול! די טעג ווערן אַלץ קירצער און קירצער, קאַלטע ווינטן בלאָזן, אַ טונקעלער נעפּל באַדעקט די ערד אין דערפריה און פאַרנאַכט, אַ ציטער גייט דורך דער נשמה בשעת דער שופר לאָזט זיך הערן; וואו דו גייסט און וואו דו שטייסט, הערט מען זיפצן, — עס דוכט זיך עפּעס, די גאַנצע וועלט האָט איין גרויסע שווערע זאָרג אויפן האַרצן און זיפצט און ציטערט...

דער דרייצען־יאָריגער שלמה גייט אַרום פאַרטראַכט, פאַרזאָרגט, פול שווערע געדאַנקען. זיין גרויסער קאָפּ ליגט אים קיינמאָל נישט גלייך אויף די אַקסלען: איצט גייט ער נאָך איינגעבויגענער, מיט פוילע טריט; די אויגן בלאָנדזשען, די קאַפּאָטע איז נישט צוגעקנעפּלט, דאָס היטל אויף אַ זייט — נישט ער ענטפערט גלייך, וואָס מען פרעגט אים, נישט ער רעדט, ווי אַ מענש...

אַלץ אָפטער הערט ער אין דערהיים די טענות און זידלערייען, צו וועלכע ער איז שוין לאַנג געוויינט:

— זעהט נאָר, ווי דאָס גייט! באַגעגנט אים זיין מוטער, ווען ער קומט אַהיים פון חדר: ער ווייסט דאָך פון זיינע הענט און פיס נישט צו זאָגן! נאָך דאָס האָט מיר צוגעפעלט צו מיינע צרות!..

שלמהן איז דער מאָנאָלאָג לאַנג שוין באַקאַנט, ער קען אים כּמעט אויסנווייניג, און ער פילט נאָר אַ פּוסטקייט און לאַנגווייליגקייט, בשעת ער הערט אים. ער גייט איבערן צימער, פון טיש צום קאָמאָד, נעמט אין האַנט פאַרשיידענע זאַכן, וועלכע זיינען אים אַזוי גוט באַקאַנט, ווי זיין מוטערס מאָנאָלאָג, ער באַטראַכט זיי פֿלומרשט פון דאָס ניי, אַבי נישט צו הערן דאָס ווידלעריי פון דער מאַמען. ער ווייסט שוין פאָראויס, אַז צום סוף וועט זי אויפהערן און וועט זיך אָנהויבן צו קלאָגן אויף איר קאָפּ־ווייטאָג.

דערנאָך קומט דער טאַטע אַהיים און הויבט אָן אויסצופרעגן שלמהן, וואו ער איז געווען היינט, וואו ער האָט געדאַוונט, מיט וועמען ער האָט געדאַוונט, מיט וועמען ער האָט גערעדט און מיט וועמען ער איז געגאַנגען. שלמה ענטפערט מיט ליגנס, איינער גרעסער פאַר דעם אַנדערן, און האָט עפּעס ווי אַ הנאָה דערפון, וואָס ער קאָן אַלע אַזוי פיין אָפּנאַרן. און אים — קיינער נישט. אהאָ, אים וועט מען בּאַ קיין ליגן נישט כאַפּן!

און דער חדר בּריינגט אים נאָר אַרויס פון געדולד. שלמה איז אַ יינגל מיט אַ גוטן קאָפּ. אַלע ווייסן, אַז ער איז אַן „עלוי“, און פונדעסטוועגן — עס זאָל עמיצער אַמאָל דאָס לויבן און זאָגן: „שלמה, דו בּיסט אַ גוט יינגל, אַ גוטער קאָפּ, קאָנסט וואויל לערנען“. פאַרקערט: אַלע האָבן נאָך צו אים טענות, אַז ער וויל נישט לערנען... דעם שעור פלעגט ער נאָך זונטאָג ווייסן, און דעריבער האָט ער די גאַנצע וואָך נישט געהאַט וואָס צו טון. זיצט ער און קוקט אויף די חבֿרים, וואָס רירן זיך אַזוי פּאַמעליך, אָדער — ווען די זון שיינט — באַטראַכט ער די העלע שיין, וואָס רוקט זיך פון איין גמרא צו דער אַנדערער, פון איין יינגל אויף דעם אַנדערן. נישט זעלטן גייט ער אַרויס אָהן צו פרעגן דעם רבּין. ער, דער רבּי, און אַלע זיינע חברים זיינען שוין צוגעווינט דערצו נאָך דעם, וואָס עס איז פאָרגעקומען אין אָנהויב זומער.

געבּליבן איז שלמה אין חדר נישט דערפאַר, ווייל ער דאַרף נאָך צו לערנען בּאַ דעם דאָזיגן רבּין — דאָס ווייסט ער גאַנץ גוט — נאָר ווייל דער רבּי האָט זיך אָנגעבעטן בּאַ זיין טאַטן,

ער זאָל אים לאָזן. צוליב שלמהן האָט ר׳ יחיאל, דער מלמד, באַקומען נייע תּלמידים. פאַר זיי דאָס האָט ער זיך געהאַלט גרויס מאַכן:

— איך קאָן אַרויסגיין, וויפיל מאָל איך וויל, האָט ער זיך באַרימט פאַר אַ ייִנגל.

— און דריי מאָל קאָנסטו אַרויסגיין? ע, דער רבי וועט דיך נישט לאָזן, האָט דאָס ייִנגל געענטפערט.

— איך קאָן, איך וועל דיר ווייזן.

— און פיר מאָל וועסטו נישט קאָנען!

— פינף מאָל, הייַנט גיי איך אַרויס פינף מאָל, וועסט זעהן! — האָט שלמה געענטפערט.

די אויגן זיינע האָבן געבלישטשעט, און אויף זיינע דיקע ליפּן האָט געשפּילט אַן אַרט איראָניע און אַנטשלאָסנקייט, וועלכע פלעגן זיך שטענדיג באַווייזן אויף זיינע ליפּן, בשעת ער פלעגט זיך עפּעס איינשפּאַרן.

דאָס איז געווען מאָנטאָג, בשעת מען האָט אָנגעהויבן אַ נייעם שעור, דער רבי איז געווען פאַרטון און פאַרטיפט, ער האָט געבלעטערט די גמרא, געשפּרונגען פון מהרש״א צו דער גמרא און צוריק צום מהרש״א. שלמה איז איין מאָל אַרויס־געגאַנגען פון באַנק. געשטעלט זיך פאַרן רבין מיט אַן אומ־שולדיגער מינע און געבעטן אַ ערלויבעניש אַרויסצוגיין. ער איז אַריין און אַרויס אַזוי דריי מאָל, און צום פערטן מאָל האָט זיך דער רבי אויפגעכאַפּט מיט כּעס און געשריען:

— וואָס לויפט ער עפּעס הייַנט ווי משוגע? קראַנק ביסטו אָדער עפּעס אַן אַנדער שוואַרץ יאָר!

— רבי, איך קען שוין דעם שעור, האָט שלמה געענטפערט. ער האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און געקראַצט זיך אין קאָפּ.

— בעל־גאוה דו איינער! — האָט דער רבי געשריען; גיי אויף דיין אָרט!

נאָר שלמה איז געווען פעסט באַ זיך. דאָס איז געווען איינע פון יענע מינוטן, ווען שלמהס יונגנט פלעגט זיך ווי באַפרייען פון אונטער עפּעס אַ שווערן דרוק; די מרה־שחורה זיינע איז

איינגאַנצן אָפּגעטרעטן, אַ גאַנצן שטראָם פריש לעבן פלעגט ער אין זיך פילן אין אַזעלכע מאָמענטן.

— איך קען דעם שעור אויסנוויינינג; אדרבה, זאָל דער רבי אויסהערן! — האָט ער געטענעט.

דער רבי האָט נאָכגעגעבן. און שלמה האָט אָנגעהויבן צו זאָגן דעם שעור מיט אַ געהויבענעם מוט, באַגייסטערט. ער האָט געמאַכט מיט די הענט. דער רבי האָט זיך איינגעהערט, די תלמידים האָבן פון אים נישט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג, אַפילו די רביצין האָט זיך באַוויזן אין טיר און האָט זיך צוגעהערט. אין מיטן אָבער האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער דאַרף נאָך איין מאָל אַרויסגיין און ער האָט איבערגעהאַקט און געזאָגט:

— איך וויל אַרויסגיין...

און איז אַרויסגעגאַנגען.

און פון יענער צייט האָט זיך אַ מאָרנע באַציהונג איינגע־שטעלט צווישן רבין און זיין תלמיד. דער רבי האָט אים געלאָזט טון, וואָס ער האָט געוואָלט, נאָר זיין בליק אויף שלמהן איז געווען פול באַהאַלטענער צאָרן. ווי דער רבי, אַזוי אויך שלמהס חברים האָבן אויף אים געקוקט, ווי אויף אַ באַהאַלטענעם שונא. קיינער פלעגט זיך מיט אים נישט חברן.

און אָט אין די לאַנגע שטונדן, וואָס האָבן זיך געצויגן אַזוי פויל און אומעטיג, ווי אַ הערבסט־נאַכט פאַר דעם, וואָס שטייט אויף דער וואַך, פלעגן אין מח פון דעם ייִנגל זיך טראָגן שווערע געדאַנקען, געדאַנקען, וואָס האָבן געדריקט און געפּרעסט זיין יונגע נשמה. ווייסן ווייסט ער און געדיינקט, אַז אויף דער וועלט איז ער באַשאַפן געוואָרן נאָר צו דינען דעם אויבערשטן: אַז די תורה, אָט די זעלבע תורה, וואָס ער וויל נישט לערנען, איז פול מיט סודות, רמזים און שמות הקדושים, און אַז ער, שלמה, גייט נישט בדרך־הישר...

און אָפט מאָל, ווען אַזעלכע געדאַנקען קוועלן אים גאָר צו שטאַרק, ווען ער דערמאָנט זיך אָן אַלע עברות, וואָס ער האָט געטאָן די לעצטע טעג, נאָכדעם ווי ער האָט דאָס לעצטע מאָל אויף זיך גענומען תשובה צו טון; ווען ער דערמאָנט זיך וועגן דעם גנבענען געלט באַם טאַטן אין שטוב; אָן זיינע ליגנס,

אַז נעכטן האָט ער קיין מנחה נישט געראַוונט — ראַן גייט ער אַרויס פון חדר, קלעטערט אַריבער דעם פּאַרקאַן, פּאַרקאַטשעט די קאַפּאָטע אָן אַ זייט און לאָזט זיך גאַלאָפּ איבער דער לאָנקע, וואָס ציהט זיך עט ביז צום טייך. די פלינקע פיסלאַך זיינע, די באַוועגונג פון קערפּער און דאָס לייכטע ווינטל, וואָס בלאָזט אין זיינע אויערן און גלעט זיינע באַקן; דאָס גראָז, די בוימלאַך, וואָס טאַנצן פאַר אים פאַרביי שנעל — דערמונטערן אים, שלאָגן אים אַרויס פון קאָפּ די שווערע געדאַנקען און זעצן ווי אַ נייע נשמה אין אים אַריין.

— הוראַ! — שרייט ער אויס און וואַרפט זיך אַנידער אויף דער ערד.

ער האָט אויך אַן איינציגן חבר צווישן די חדר־ייִנגלאַך — ר ו ר ל הייסט ער. דאָס איז אַ שוואַך, קריינקליך ייִנגל, שטענדיג איז ער פאַרקילט און הוסט, און דעריבער גייט ער שטענדיג פאַרבונדן דעם האַלז מיט אַ רויטער פאַטשיילע. די ראָזיגע פאַטשיילע מיט איר איין עק, וואָס קריכט שטענדיג אַרויס פון הינטערן קאָלנער, גיט דעם ייִנגל אַ חנעוודיג אויסזעהן, פונקט ווי די קריינקליכע רויטקייט, וואָס שפּילט אויף זיינע באַקן. ער האָט גרויסע בלויע אויגן, אונטער זיי שוואַרצע פּאַסן, בלאַסע ליפּן און מאָגערע הענטלאַך און פיסלאַך. ריידן רעדט ער מיט אַ ציטעריגער שטים, און עס דוכט זיך דערביי, אַז עס פּישטשעט אַ קראַנק פויגעלע.

— קום, מיר וועלן אַרויסגיין, רוימט שלמה איין זיין חבר אין מיטן לערנען.

— דער רבי וועט נישט לאָזן, — ענטפערט רורל.

— ער וועט לאָזן, גיי און פרעג, נאַר...

רורל גייט אַרויס, און שלמה נאָך אים.

— נו, קלעטער אַרויף אויפן פּאַרקאַן! קאָמאַנדעוועט שלמה.

רורל שטייט אויפן אָרט, גלאָצט אויס זיינע גרויסע אויגן אויפן פּאַרקאַן און האָט מורא זיך איינצושטעלן.

— ניין, בעט ער זיך, לאָמיר צוריקגיין אין חדר!

— נאַ דיר פינף קאָפּעקעס, וועסט דיר קויפן קיכלאַך בּאַ יוחנן דעם שיינקער! — רעדט אים שלמה איין.

די מטבע ווירקט, רודל קלעטערט מיט זײנע דאַרע פּיסלאַך און הענטלאַך אויפן פּאַרקאַן, לאָזט זיך אַראָפּ פון דער אַנדערער זײט און הוסט.

— נו, יאָג מיך, קאָמאַנדעװעט שלמה װידער.

און אַז רודל איז שױן גוט פאַרמאַטערט און הוסט אָהן אויפהער, זעצן זײ זיך בײדע אויפן גראָז שמועסן.

— װײסט, זאָגט שלמה, איך האָב אַ סך, אַ סך עבֿרות. איצט בין איך נאָך נישט בר־מצוה. װאָס שאַרט מיר דאָס, אַז איך האָב עבֿרות? סײ װי סײ װערן זײ נאָך נישט גערעכנט. אמת?

— אמת, ענטפערט רודל.

— אַ סך עבֿרות האָב איך, רעדט שלמה װײטער, אָ, אַזאַ גרויסן באַרג עבֿרות!

רודל פאַרקלערט זיך און זאָגט:

— איך האָב נאָך מער.

— ע, איך האָב מער.

און די ײנגלאַך הויבן זיך אָן צו רימען אײנער פאַר דעם אַנדערן מיט עבֿרות. שלמהס פאַנטאַזיע צעשפּילט זיך, און ער טראַכט אויס אַזעלכע שװערע עבֿרות, אַז רודל װערט גאָר בטל.

— װאָס הוסט דו אַזױ פיל? פרעגט אים שלמה, װײסט, קאָנסט נאָך חס וחלילה שטאַרבן?..

רודל װערט ברוגז און װיל שױן גײן.

— גײן, רודל, זאָל איך אַזױ לעבן, איך האָב דיך נישט געשאָלטן, נאָר גלאַט אַזױ געזאָגט. נאַ דיר נאָך פינף קאָפּעקעס — די לעצטע, נאַ, נעם! און ער שטעקט אים די מטבע אין האַנט אַרײן.

און נאָך אײן מענטש איז פאַראַן אויף דער װעלט, װאָס שלמה אַכטעט אים און סימפּאַטיזירט. דאָס איז זײן באָבע, דער מאַמעס מאַמע, װעלכע װאױנט בײַ זײ אין שטוב. זי איז אַ רוהיגע, גוטינקע און שװײַגנדיקע אַלטע. שלמה טראַכט זיך, אַז בײַ זײ אין שטוב זײנען דאָ נאָר צװײ קלוגע מענטשן: ער און די באָבע. רוכטן רוכט זיך, אַז זי װײסט גאָר־נישט, שטענדיק איז זי אין כּעס, עפּעס ברוגז און שרײט גלאַט אין דער װעלט אַרײן. זי אַלײן פרעגלט די קאָטלעטן און שרײט דערנאָך אויף דער דינסט, אַז זי האָט זײ איבערגעפּירט; זי זוכט אַרום די שליסעלאַך אין אַלע

ווינקלען, קערט אום די שטוב און שרייט און געוואַלדעוועט, און דערנאָך דערמאָנט זי זיך, אַז זי האָט זיי אַליין ערגעץ פאַרגעסן. „דער טאַטע איז גלאַט קיין גרויסער חכם ניט — טראַכט שלמה — אים קאָן איך נאַרן צען מאָל אַ טאָג". נאָר עפּעס אַנדערש איז מיט דער באָבע. דוכטן דוכט זיך, אַז זי ווייסט גאָרנישט און איר אַרט גאָרנישט: זי זיצט באַם פענסטער, שטריקט אַ זאָק, שטריקט און שטריקט, און דאָך זעהט זי אַלץ, אַז דער טאַטע פאַרגעסט צו צושליסן דעם שופלאָד מיט געלט, קוקט זי אַזוי שטומערהייט אָן שלמהן, און ער פילט באַלד, אַז זי ווייסט זיינע מחשבות. שטיל, גאָרנישט גערעדט גייט זי צו, פאַרשליסט דעם שופלאָד און באַהאַלט דאָס שליסעלע בײַ זיך.

אַמאָל שבת, האָט זיך שלמה דערוואוסט, וואו דאָס שליסעלע ליגט. און ווען קיינער איז נישט געווען אין שטוב, האָט ער געעפנט דעם שופלאָד און אָנגעהויבן צו שאַרן צווישן די מטבעות. ווען וואָלט דאָס איינפאַלן, אַז ער וועט באַגיין אַזאַ גרויסע עבירה? די באָבע דאָך האָט אים דערין חושר געווען. זי איז פּלוצלינג אַריינגעקומען אין שטוב, שלמה איז דערשראָקן געוואָרן און נישט געוואוסט וואָס צו טון. נאָר די באָבע אַליין האָט זיך עקסטרע אומגעקערט און געלאָזט אים דערווייל אַוועקגיין אָן אַ זייט. האָט צוגעשלאָסן דעם שופלאָד און האָט קיינעם אַ וואָרט נישט דערציילט. אַפילו אים האָט זי גאָרנישט דערמאָנט. „אָט דאָס — טראַכט שלמה — געפעלט מיר. זי קען מיך און איך — זי, און גאָרנישט". און דאַנקבאַרקייט פילט ער צו דער אַלטער, וואָס האָט אים נישט פיינט, כאָטש ער איז אַזאַ זינדיגער, כאָטש ער איז אַזוי פאַרדאָרבן...

II.

אין חודש אלול ווערט שלמה אַלט דרייצען יאָר. און די איינציגע טרייסט, וואָס ער האָט געהאַט אויף אַלע זיינע שווערע זינד, איז איצט שוין פאַרשוואונדן. נאָך עטליכע טעג וועט ער זיין בר־מצוה, אין הימל וועט מען אים רעכענען זיינע עבירות. און ווי נאָר אלול האָט זיך אָנגעהויבן, און דער שופר האָט זיך געלאָזט הערן אין די גאַסן, איז שלמה בײַ זיך געפאַלן און דאָס

האַרץ האָט אָנגעהויבן אמתדיג שוין צו קלעמען. אַ שרעק האָט אים דורכגענומען, ווען ער האָט זיך דערמאָנט, אַז פון היינט אָן הערן אויף אַלע אויסריידן, אַז זיינע זינר זיינען אמתע זינר, פונקט ווי פון אַ דערוואַקסענעם מענשן.

ווי אַזוי וועט ער קאָנען בײַשטיין קעגן דעם יצר־הרע? דער יצר־הרע איז אַזוי שטאַרק, האָט אַזאַ שליטה אויף אים. רעדט ער אים אָן עפּעס צו טון, האָט ער קיין כּח נישט זיך אַנטקעגן צו שטעלן. וואָס וועט דאָס זיין. רבונו של עולם?

די דאָזיגע געדאַנקען האָבן אים גיט אָפּגעלאָזט בײַטאָג און בײַנאַכט. נאָך פאַרטאָג האָט דער סקריפּ פון טיר אים אויפ־געוועקט פון שלאָף. פון ערשטן טאָג אלול האָט זיך זיין טאַטע גענומען זעהר צו עבודת הבורא און שטייט אויף יערן פאַרטאָג צו לערנען זוהר. שלמה דערוואַכט אין מיטן אַ פאַרוויקלטן חלום. נאָך טראָגט זיך דער חלום אין אַ ווינקעלע פון זיין קאָפּ, ווי אַ נעפּל, וואָס צערינט און פאַרשווינדט. ער דרייט זיך איבער אויף אַ זייט. ער איז פויל אויפצושטיין צו דינען גאָט, און פאַרשלאָפענערהייט פילט ער, ווי שוואַך ער איז מלחמה צו האַלטן מיט דער תּאווה. אין צימער ווערט ליכטיג. אויפן פענסטער ליגט נאָך די שוואַרצע נאַכט; עפּעס רוכט זיך, אַז אין דרויסן רוישן די בוימער פאַרציטערט און פאַרוואָרגט. בײַלד הויבט דער טאַטע אָן צו לערנען זוהר, און זיין פרומער קול דרינגט אַריין טיף, טיף אין דעם יינגלס נשמה. ער דרימלט איין, און דער טרויעריגער נגון גייט אַלץ ווייטער און ווייטער און רוכט זיך צו זיין עפּעס גאָרנישט פון דער וועלט... ער שלאָפט ווידער איין.

ערשט ווען דער פאָטער וועקט אים, שטופּט אים און שרייט, דערוואַכט ער, און קוים האָט ער נאָר די אויגן געעפנט, בײַקומט ער בײַלד אַ לעקציע פון פאָטער:

— ווי לאַנג איז דער שיער?! ביסט דאָך שוין אַ בר־מצוה־יונג! ווי שעמסט דו דיך נישט?

אין דרויסן איז אַ נעפּל. די זון האָט אים נאָך נישט אינגאַנצן פאַרזאָגט. פון פענסטער זעהט זיך דער בוים, וואָס איז האַלב פאַרנעפּלט, און אויף דער אַנדערער זייט שפּיגלען זיך שוין אָפּ די שטראַלן פון דער פרישער זון. אינם בעטגעוואַנט איז אַ

מחיהריגע וואַרעמקייט, וואָס צעגייט זיך אין אַלע אברים... דער יצר הרע רעדט אָן נאָך אַביסל צו שלאָפן, נאָר דער טאַטע וועקט. און ער הויבט זיך אויף.

דערנאָך הויבט זיך אָן דער לאַנגער טאָג, דאָס לאַנגווײלן זיך אין חדר.

און פאַרנאַכט, ווען ער גייט פון חדר אין קלויז אַריין דאַווענען מנחה, דרייט ער זיך דערווייל אַביסל אַרום אין פירעקעדיגן מאַרק און שפּאַצירט זיך פּאַמעליך. דעמאָלט, ווען די זון גייט אונטער, באַקומט דער מאַרק גאָר אַן אַנדער אויסזעהן. שלמה האָט ליב צו קוקן דעמאָלט אויף דעם טורעם פון מאַגיסטראַט און אויפן זייגער, ווען זיי גלאַנצן, מיט גינגאָלד באַדעקט. די שניידער־יונגען גייען פון דער אַרבעט און פייפן עפּעס מאָדנע נגונים; רינסט־מיידלאַך טראָגן וואַסער פון דער פּלומפּ, און די יונגען פאַרטשעפּען זיי... ס׳ווערט טונקעלער, די לעצטע שטראַלן פאַר־שווינדן; אַ נעפּל טראָגט זיך דאָרט ווייט אויף די פעלדער. אויף מערב זייט איז דער הימל קרייַנקליך רויט. מוראָדיג פאַרזאָרגט. די פינסטערניש קומט אָן. פון בעקערס דאַך קייקלט זיך אַ שוואַרצער רויך און לאָזט זיך אַראָפּ אין מאַרק אַריין, טויבן שפּרינגען פון איין אָרט צום אַנדערן און בויגן איין די קעפּלאַך, כאַפּנדיג עפּעס אַ קערנדל. און אַז מען גייט נעהענטער צו צו זיי, שפּרייטן זיי באַלד אויס די פליגלען און ווערן פאַרשוואונדן אין דעם רויך און דער טונקלקייט. אַ שווערע זאָרג קוועלט דאָס האַרץ. אויפן הימל איז אַ שרעק צו קוקן... גערויטלטע וואָלקנ־דלאַך שלעפּן זיך פּאַמעליך... אויף מזרח־זייט האָט זיך שוין אָנגעצונדן אַ שטערן און פינקלט ציטערנדיגערהייט...

„ווידער האָב איך היינט פאַרגעסן צו דאַווענען מנחה“, דער־מאָנט זיך שלמה פּלוצלינג, „וואָס וועט דאָס זיין“?

פאַרשיידענע זאַכן פאַרווילט זיך אים אויף איין מאָל: גיין אין קלויז אַריין און פרום דאַווענען, אומקערן זיך צו גאָט, ווידער ווילט זיך אים זעהן רודלען. נאָר ער דערמאָנט זיך, וואָס פאַר אַ שטיקעדיגע לופט עס כאַפּט אים אַרום, ווען ער גייט אַריין דאָרט. דאָרט איז אַן אָרימקייט, דאָרט וואוינט די נויט. אַ שרעק איז צו קוקן אויף דעם בעטגעוואַנט, וואָס איז אַזוי שמוציג.

דערמאָנט ער זיך גאָר און גייט אין סאָד אַריין צו שמואל בערן, דער גבאי פון קלויז, וואָס זיצט דאָרט טאָג און נאַכט.

שמואל־בער איז אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר דרייסיג, אַן אָרימאַן מיט זעקס קינדערלאַך. ער איז נישט קיין גרויסער למדן און נישט פון די ערשטע חסידים. נאָר ער האָט ליב די תורה און גייט אויס פאַר אַ למדן. אַ גרויסער בעל־דרך־ארץ איז ער און אַ מכניס אורח. שטענדיג איז ער באַגייסטערט, אָדער ער רימט דעם רין פאַר זיין לערנען, אָדער ער וועט אייך אָנדערציילן וואונדער, וואָס פאַר אַ הייליגער איד ר' מאיר איז.

דעם פאָריגן שמחת־תורה, בשעת די הקפות, האָט ער זיך אַזוי צעהיצט און אַזוי געשפרונגען מיט דער ספר־תורה אין דער האַנט, אַז ער האָט עס אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, אין קלויז איז געוואָרן אַ שרעקליכער טומל, אַלע זיינען געווען צעמישט, גלייך ווי אַן ערדציטערניש וואָלט פּלוצלינג געגומען איבערקערן די וועלט. שמואל־בער איז באַלד נאָך יום־טוב געפאָרן צום רבין, ער זאָל אים אַרויסגעבן אַ תשובה. ער האָט פאַרן רבין געוויינט מיט טרערן, נאָר דער רבי האָט אים גאָרנישט באַ־רוהיגט. אין שטאָט האָט מען זיך גערוימט, אַז שמואל־בער וועט דאָס יאָר שטאַרבן. מען האָט אויף אים געקוקט מיט אַ גרויס רחמנות, ווי אויף אַ מענשן, וואָס איז אָפּגעמשפּט צום טויט. ער אַליין האָט גאָר דעם קאָפּ פאַרלאָרן. ער איז נעכט נישט געשלאָפן. אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און דאָס יאָר ענדיגט זיך שוין באַלד, און שמואל־בער האָט זיך אַלץ מער געשראָקן: אָט, אָט טרעפט אים דער טויט! ער האָט זיך אין דערהיים נישט געקאָנט קיין אָרט געפינען און האָט געדרונגען אַ סאָד. דאָרט איז ער אויך געשלאָפן. צו אים זיינען געקומען לערן־יונגעלייט און בחורים, וואָס שמואל־בער האָט געבעטן קומען, כדי צו שמועסן און אַרויסשלאָגן זיך פון קאָפּ זיין שרעק.

ווען שלמה איז אַריינגעקומען אין סאָד, איז שוין געווען פינסטער. צווישן די צווייגן האָט גערוישט אַ ווינט, דער גאַנצער סאָד האָט שטיל געברומט, פון דער בויד אַרויס האָט געבלישטשעט אַ ליכט. דאָרט איז געזעסן שמואל־בער אַליין, פאַרטראַכט איבער דעם אָפענעם ספר. ער האָט אויסגעזעהן זעהר טרויעריג און

פאַרזאָרגט, און האָט זיך, קענטיג, געפרייט, וואָס שלמה איז גע־קומען. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, אַרויסגענומען פון אַ קויש אַן עפּל און דערלאַנגט שלמהן:

— נאַ דיר אַן עפּל. נעם, אַ גוטער עפּל, זאָג איך דיר, אַ וואוילער. גאָר, גאָר אַ וואוילער. שעם דיך נישט, אַזאַ ייִנגל, ווי דו, דאַרף זיך עפּעס צו שעמען?

שלמה האָט גענומען דעם עפּל און אײַנגעביסן.

— און אַ ברכה? האַ, אַ ברכה? האָסט געמאַכט אַ ברכה?

— געמאַכט, האָט שלמה געענטפערט.

— פאַרוואָס־זשע האָסטו נישט געמאַכט הויך, איך זאָל קאָנען ענטפערן אמן? מען זאָל דיר דאַרפן צו זאָגן! דיר! אַי־אַי־אַי! אַזאַ גוטער קאָפּ און וויל נישט לערנען. אדרבה, זאָג, פאַרוואָס, אַז איך וואָלט געהאַט אַזאַ קאָפּ צום לערנען, וואָלט איך דאָך געזעסן טאָג און נאַכט איבער דער גמרא!

„וואָס ווילן זיי פון מיר האָבן?“, בײַזערט זיך שלמה אין געדאַנק, „וועמען גייט דאָס אָן מיין גוטער קאָפּ?“

ער ווערט בייז אויף שמואל־בערן און טראַכט, אַז ער וועט נאָך שטאַרבן היינטיגס יאָר.

אַ קליינער בליץ האָט דורכגעריסן די פינסטערניש, די ביימער האָבן זיך געוויזן אויף אַ רגע, און אַ לייכטער דונער האָט זיך געקייקלט פון דערווייטנס.

שמואל־בער האָט זיך געשראָקן:

— אַ נאָס־רעגן וועט גיין, ווייסט, שלמה? דונערן... אָ־אָ! — האָט ער אָפּגעזיפצט.

— אַ גוטע נאַכט! האָט שלמה געזיפצט און געוואָלט שוין גיין אַהיים.

— נייַן, זיץ דאָ, וואַרט — האָט שמואל־בער אים אײַנגעהאַלטן: קיינער איז נישטאָ, וואַרט...

שלמה איז געבליבן.

דאָס געוויטער האָט זיך גערוקט נעהענטער. העלער זיינען געוואָרן די בליצן, שטאַרקער — די דונערן. דער גאַנצער סאָד האָט איצט גערוישט, איינציגע טראָפּן האָבן אָנגעהויבן צו פאַלן פונם שוואַרצן הימל. שלמה איז געשטאַנען פאַר דעם טירל

פון דער בויר אין דרויסן און האָט געזעהן, ווי שמואל־בער זיצט באַם טיש, שעפּטשעט עפּעס מיט די ליפּן און קלאַפּט זיך מיט דער האַנט אויפן האַרצן.

„ראָס זאָגט ער ודוי״ — האָט זיך שלמה משער געווען.

אומהיימליך איז שלמהן געווען אַזוי צו שטיין, נאָר דער רעגן האָט שוין געגאָסן, און ער האָט געמוזט איבערוואַרטן. דער הימל האָט זיך אַלץ געשפּאָלטן, די דונערן האָבן געקנאַלט, די ערד האָט געציטערט... פּלוצלינג איז אַ העלער בליץ דורכגעפלויגן נאָהענט, און דער דונער האָט באַלד דערנאָך געשלאָגן מיט אַן אומגעהויערער קראַפט. שלמה האָט זיך דערשראָקן, און שמואל־בער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון אָרט, אַרויפגעלעגט זיך די האַנט אויף די אויגן און געשריען מיט אַלע כחות:

— שמע ישראל ד׳ אלהינו ד׳ אחד...

גערוכט האָט זיך, אַז ער האָט געוואָלט איבערשרייען דעם דונער, און האָט אַזוי לאַנג געצויגן דעם „אחד״, ביז דער דונער האָט אויפגעהערט.

אַ נאַכט פול שרעק איז דאָס געווען פאַר שלמהן, שפּעט איז ער אַהיים געקומען, דעם טאַטן האָט ער אָנגערצײלט ליגנס, אַז ער איז געווען אין בית־המדרש; מעריב האָט ער נישט געדאַוונט, שלעכטע חלומות האָבן אים געמוטשעט אין שלאָף.

III.

גאָר אַן אומגעריכטער צופאַל האָט זיך אַריינגעמישט און נאָך שווערער געמאַכט דאָס געמיט פון דעם קינד.

די באָבע איז קראַנק געוואָרן און געלעגן אין בעט. נישט זי האָט געזיפצט, נישט זי האָט זיך געקלאָגט, אַז איר טוט וויי, און דאָך האָט מען געפילט אין דער לופט פון הויז, אין די בליקן פון טאַטע־מאַמע און גאָר באַזונדערס אין דער קראַנקערס געל פּנים — עפּעס אַ שרעקליכע זאַך. גערוכט האָט זיך, אַז צוקאָפּנס באַ דער קראַנקער שטייט דער מלאך־המות מיטן בלאַנקען שווערד, מיט דעם ביטערן טראָפּן אויפן שפּיץ, און ער היט און ער וואַרט.

די סעודה, וואָס מען האָט געוואָלט מאַכן אין טאָג פון שלמהס בר־מצוה, איז אָפּגעלעגט געוואָרן. דער ראָזיגער טאָג האָט פאַר שלמהן געבראַכט צו זיין אַ גרענעץ צווישן צוויי וועלטן, און ער האָט זיך געשראָקן: „טאָמער, רבונו של עולם, וועט ער ווייטער אויך נישט קאָנען בייקומען דעם יצר־הרע, און אַלץ וועט זיין ווי פריהער?" דערווייל איז דער טאָג דורכגעגאַנגען, ווי אַלע טעג. די זון איז אויפגעגאַנגען און האָט געשיינט, דערנאָך איז דער הימל געוואָרן נעפּלדיג, וואָלקנס האָבן זיך געצויגן, און ווייטער גאָרנישט. מען דאַוונט און מען עסט, און ווידער דאַוונט מען, און מען עסט נאָך אַמאָל. די עלטערן זיינע זיינען פאַרנומען געווען מיט דער קראַנקער און האָבן גאָר פאַרגעסן וועגן זיין בר־מצוה, נישט מען האָט אים מוסר געזאָגט, נישט ער האָט געהערט בייזערן זיך אויף אים — האָט ער זיך אַליין אויך געמאַכט פאַר־געסן. קיין עבירות האָט ער, אמת, היינט נישט געטאָן, נאָר קיין מצוות אויך נישט. ער איז נישט אַנדערש געוואָרן, נישט קיין ניי האַרץ באַקומען...

אין חדר איז ער נישט געגאַנגען, דעם רבין האָט ער געזאָגט, אַז די באָבע איז קראַנק; דאָס איז געווען אַ געזונטער אויסרייד. דער רבי אַליין איז צופרידן געווען נישט צו זעהן אַ ווילע דעם שווינגרינג, פאַראָרבענעם תלמיד זיינעם, וואָס האָט אים נאָר באַאומרוהיגט. שלמה איז שוין געווען אין קלויז, אַרומגעשפּאַצירט אויף דער לאָנקע, און לאַנגווייליג איז אים געווען אָהן אַ שיעור.

מיט אומגעדולד האָט ער געוואַרט, דער טאָג זאָל זיך ענדיגן, כדי שוין צו זעהן זיין חבר דודל. ער האָט אים אָפּגעוואַרט באַם חדר, ווען די קינדער זיינען געגאַנגען אַהיים, און איז נאָר מונטערער געוואָרן, באַגעגנדיג אים:

— ווייסט, דודל? — האָט ער געזאָגט — היינט איז מיין בר־מצוה.

— און פאַרוואָס האָט מען נישט געמאַכט קיין סעודה? — האָט דודל נעפרעגט.

— מיין באָבע איז קראַנק. זי האָט אַזאַ געל פנים! זי וועט שטאַרבן, אַוודאי שטאַרבן, האָט שלמה איינגערוימט זיין חבר.

— מען טאָר אַזוי נישט זאָגן, דו האָסט אַן עבירה...

— גיין! האָט שלמה פּראָטעסטירט: איך האָב נישט קיין עבירה... איך ווייס.

נאָך מנחה אין קלויז האָבן זיך די צוויי יינגלאַך אַרומגע־שפּאַצירט אין מאַרק. אַ קאַלטער ווינט האָט געבלאָזן. רודל האָט געציטערט.

— איך וועל אַהיים גיין; מיר איז קאַלט... האָט ער געזאָגט. נאָר שלמה האָט אים נישט געלאָזט:

— איך בעט דיך, קום. לאָמיר נאָך אַזוי גיין. וועה נאָר, איך בעט דיך, און דו ווילסט נישט...

נאָר רודלען איז אמת געווען קאַלט. דער פיבער האָט גע־ברענט אים אויף די באַקן, און אים וואָלט זיך איצט געוואָלט אָנגלענען זיך מיטן קאָפּ אויף אַ טיש, אַזוי ווי ער פלעגט טון אין חדר.

— מיר איז קאַלט — האָט ער געשטאַמלט — איך וועל אַהיים גיין.

— גיי נישט, גיי נישט, איך וועל דיר געבן צען קאָפּעקעס...

— גיב! — האָט רודל אויסגעשטרעקט די האַנט.

— מאָרגן וועל איך דיר געבן...

— איך וויל נישט מאָרגן! — האָט זיך רודל איינגעעקשנט.

— נו, קום מיט, איך וועל דיר געבן.

די יינגלאַך זיינען צוגעגאַנגען ביז צום הויז, וואו שלמהס עלטערן וואוינען.

— וואַרט דאָ — האָט שלמה געזאָגט — באַלד קום איך צוריק, וועסטו האָבן צען קאָפּעקעס; נאָר זעה, אַנטלויף נאָר נישט, גיב מיר תקיעת־כּף.

רודל האָט געגעבן די האַנט, און שלמה איז אַריין אַהיים.

אין דער קיך האָט ער באַגעגנט די מוטער, וואָס האָט זיך באַלד אָנגעהויבן בייזערן אויף אים:

— ווי אַ שד לויפט ער! די באָבע זיינע איז קראַנק, און ער האַקט מיט דער טיר! פאַרוואָס גייסט דו ניט תהלים זאָגן? וואו ביסטו געווען? אַ שוואַרץ־יאָר טראָגט אים אַרום.

שלמה איז אַריין אויף די שפּיץ־פינגער אין דער צווייטער שטוב, דאָרט איז געלעגן די קראַנקע. די אויגן האָט זי געהאַלטן

פאַרמאַכט. דורך דעם איינעם טאָג האָט זיך איר פּנים שרעקליך פאַרענדערט, עפּעס איז די געמבּע געוואָרן דין, שאַרף. עס האָט זיך געהערט איר שווערער איבּערגעהאַקטער אָטעם... שלמה איז צוגעגאַנגען צום ווינקל, וואו די קליידער זיינען אויפגעהאַנגען. צווישן זיי האָט ער דערקאָנט זיין באָבּעס קלייד און האָט גענומען עס שאָקלען אין דער האַנט. באַלד האָט זיך דערהערט דער קלאַנג פון געלט. פלינק האָט ער אַריינגעשטעקט די האַנט אין טאַש פון קלייד, האָט אַרויסגענומען עטליכע מטבעות און באַהאַלטן.

זיינע ניכע טריט, ווען ער האָט געאיילט צוריקצוגיין צו דורלען, האָבּן אויפגעוועקט די אַלטע. זי האָט געעפנט די אויגן און האָט אים גערופן מיט אַ שוואַכער שטים:

— שלמה!

ער האָט זיך געאיילט צו זיין חבר און האָט זיך נישט געוואָלט מאַכן הערן, נאָר די אַלטע האָט נאָך אַמאָל גערופן:

— שלמה, קום נאָר אַהער! שלמה...

ער איז צוגעגאַנגען צום בּעט און איז געשטאַנען אומגערולדיג אויפן אָרט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן בּליק.

— היינט איז דיין בּר־מצוה, שלמה! איבּער מיר האָט מען דיר נישט געמאַכט קיין סעודה, טייער קינד, זיי מיר מוחל...

איר איז שווער געווען צו ריידן; זי האָט אָפּגעזיפצט און געזאָגט, אָנשטריינגענדיג די כּחות:

— ס'איז קיין כּח נישטאָ... איך בּין קראַנק, שלמה, גאָט זאָל מיר שיקן אַ רפואה. שלמה, בּעט גאָט פאַר מיר...

און ווי נאָר די אַלטע האָט אויפגעהערט צו ריידן און די אויגן זיינען איר ווידער צוגעפאַלן, איז שלמה פלינק אַרויס פון שטוב צו זיין חבר.

— נאַ, דאָ האָסטו... אַ סך געלט — צייל... האָט ער געזאָגט מיט אַ ציטערינגער שטים.

דורל האָט גענומען דאָס געלט מיט ציטעריגע הענט, ער האָט געקלאַפּט מיט די ציין.

— קאַלט — האָט ער געזיפצט.

— נו, גיי אַהיים — האָט שלמה אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט.

— און דאָס געלט?

— נעם דיר, מיין ראגה...

אַז דער חבר איז אַוועק און פאַרשוואונדן געוואָרן אין דער פינסטערניש, אַז שלמה איז געבליבן אַליין, איינער אַליין מיט דער נייער ע ב י ר ה, וואָס ער האָט געטאָן, די עבירה, וואָס ווערט שוין געשטעלט אין הימל אויף זיין איינענער רעכענונג — האָט ער אויפגעהויבן די אויגן צום שוואַרצן הימל. קיין שטערן האָט זיך נישט געזעהן, נאָר די לבנה האָט אַרויסגעשיקט אַן אָפּגלאַנץ פון אונטער אַ וואָלקן. ער איז דורך דעם מאַרק, אַריין אין אַ גאַס און אַרויס הינטערן שטאָט, נעבן די קאַזאַרמעס. דאָ — האָט ער זיך פּלוצלינג דערמאָנט — פלעגן אין די הייסע טעג, צווישן טאָג און נאַכט, שטיין אויסמושטירטע שורות זעלנער און זינגען עפּעס מאָרגע, פרעמדע, נאָר האַרטע און שטאַרקע נגונים. פעסט זיינען געווען זייערע שטימען, ווי זייערע אַקסלען און זייערע פּנימער, און פון דער צווייטער זייט האָט מיטגעזונגען דאָס ווידער־קול. אַנדערע טעג זיינען דעמאָלט געווען און אַן אַנדער הימל. ווי די זון איז אונטערגעגאַנגען, איז געוואָרן קיל, און די נאַכט איז געווען אַזוי ליבליך, אַזוי פיין... און שלמה האָט זיך גענומען צום האַרצן דאָס, וואָס די צייט גייט אַוועק, און די טעג ווערן קורץ און די נעכט ווערן קאַלט און מוראָדיג...

אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און יעדער מענש מוז אַמאָל שטאַרבן, און ער, שלמה, איז שוין געוואָרן בר־מצוה, און ער איז אַ זינדיגער, אַ פושע ישראל — אַ גנב.

די לבנה איז אַרויס פון אונטער די וואָלקנס, אַ ווײַלע איז געוואָרן העל, די קאַזאַרמעס האָבן זיך אַרויסגעזעהן, און עפּעס מענשן זיינען געגאַנגען... באַלד אָבער האָט זיך פאַרשפּרייט אַ שאָטן און האָט אַלץ צוגעדעקט.

נאָך די זעלבע נאַכט האָט שלמה געהערט אין שלאָף עפּעס שרעקליכע קולות. אין חלום איז אים פאָרגעקומען, אַז די וועלט האָט זיך אָנגעצונדן און ברענט, אַלע שרייען, ווילן זיך ראַטעווען, אַלע לויפן און ווייסן נישט וואו... ער האָט זיך אויפגעכאַפּט

פון שלאָף און האָט דערקענט די שטים פון זיין מוטער, געמישט מיט נאָך אַנדערע קולות. דורך דער טיר האָט ער געזעהן ליכט ברענען, און די שטוב איז פול מיט מענשן, וואָס גייען פּאַמעליך... דערנאָך האָט ער געהערט לייענען שטיקלאַך פון מעבר־יבוק, און דערנאָך איז געוואָרן שטיל.

שלמה האָט זיך איינגעוויקלט אין דער דעק און האָט אויך גענומען שלאָגן זיך אויפן האַרצן:

„אָשמנו, בּגדנו, גזלנו"...

און אין מיטן דעם ודוי זאָגן איז ער איינגעשלאָפן.

צום מאָרגנס אין דערפריה, אַז ער איז אויפגעשטאַנען, איז די אַלטע שוין געלעגן אויף דער ערד, באַדעקט מיט אַ שוואַרצן טוך. אין דער שטוב זיינען געזעסן ווייבער און גענייט תּכריכים. ס'איז שוין געווען שפּעט, ער האָט געטראַכט צו גיין אין קלויז און נעמען זיך ראַוונען ערנסט; גייענדיג אָבער, האָט זיך אים פאַרוואָלט אַרויס אויף דער לאָנקע, און אַ מאַך טוענדיג מיט דער האַנט אויף אַלץ, האָט ער צו זיך גערעדט:

— אַלץ איינס! סיי ווי סיי וועל איך האָבן דעם גיהנם... פאַרפאַלן...

און צוקומענדיג צו דער לאָנקע, האָט ער פאַרקאַטשעט די קאַפּאָטע און גענומען לויפן מיטן גאַנצן כּח, ביז ער איז מיד געוואָרן און אַנידערגעוואָרפן זיך אויף דער ערד.

ווער איז שולדיג?

Sw. 1043

...מיין מיטוואוינער פ י נ ק ע ל מ אַ ן שלאָפט שוין. ערשט אַ מינוט, ווי ער האָט פאַרלאָשן דאָס לעמפּל, וואָס שטייט נעבן בעט, און איצט כראַפּעט ער שוין. אַנטשלאָפן געוואָרן איז ער שוין פאַר אַ ווײַלע, נאָר אין מיטן דרימל איז אים דורך אַ געראַנק דורכן מח, אַז די נאַפט ברענט אויס בחנם, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפגעריסן פון שלאָף צו פאַרלעשן דאָס לעמפּל. איצט ליגט ער איינגאַנצן אין שאָטן: דאָס ליכט פון מיין טיש דערגרייכט נישט ביז צו דער וואַנט.

שלאָפן שלאָפט ער קיינמאָל נישט רוהיג: כראַפּעט, פאַרקרימט די ליפּן, ציהט מיט די שוואַרצע ברעמען אין שלאָף, — אים מוז זיך אַ סך חלומען. נאָר איצט, דוכט זיך מיר עפּעס, אַז אין כראַפּען זיינעם ווערן פאַרשלונגען אַ סך זיפצן. און עפּעס, בכלל, איז מיר אַ רחמנות צו קוקן אויף דעם קליינעם, איינגעקאָרטשעטן גוף מיטן בלייכן, ליידנשאַפטליכן פּנים, וואָס שטאַרט אַרויס פון אונטער דער קאָלדרע. ער רירט מיט די ברעמען און רונצלט דעם שטערן. וואָס חלומט זיך אים? פון ווייב? פון געשטאָרבענעם קינד? אָדער פון אַ גט און אַ נייע חתונה מ י ט אַ נ ר ן?...

עפּעס אַ מאָדנעם איינדרוק האָט ער היינט געמאַכט אויף מיר.

דריי וואָכן וואוין איך שוין צוזאַמען מיט אים אין איין צימער. אַז איך האָב מיך אַריינגעצויגן אין דער דירה און געוואָרן זיין מיטוואוינער, האָט ער זיך עפּעס אַזוי דערפרייט, אַז ס׳איז מיר אַזש אַ וואונדער געווען. מיר האָבן זיך ביז אַהער נישט געקענט. עפּעס האָט ער מיר מיט אַזאַ אַנטציקונג און איילעניש אַנגעוויזן אויף יעדן נאָגל, וואו מען קאָן אויפהיינגען אַ מלבוש, און דערצו

אַלץ אינײַנעם אַרויסגעכאַפּט מיר די זאַכן פון די הענט, אַבי מיר צו העלפן, און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, אײַלנדיג און זעהר פאַראינטערעסירט, אַז איך האָב מיך נישט געקאָנט אײַנהאַלטן און האָב אים געפרעגט, פאַרוואָס ער איז זיך אַזוי מטריח פאַר מיר?

— לאָזט, לאָזט! ס׳שאַדט נישט! — האָט ער אַלץ אין אײַנעם געחזרט, העלפנדיג מיר קענגן מײַן ווילן.

דערצו האָט ער צוגעמאַכט מיט בײדע הענט, צעצויגן די ליפּן און אַרויסגעשטעקט די ציין; די אויגן האָבן געקוקט אַביסל לאַכעדיג און פאַרשנדיג. מיט דעם שמײכל האָט ער מיך אַוודאי געוואָלט פאַרזיכערן, אַז ער באַמיהט זיך אַזוי פיל מיר צו העלפן, ווײל ער איז אַ גאַנץ גוטער בטבע; נאָר אין בליק זײַנעם איז, חוץ דעם לאַכעדיגן, געווען נאָך עפּעס אַזוינס, וואָס האָט גע־וואַרט און געוואָלט וויסן, צי דאָס לאַכעדיגע האָט שוין געהאַט אויף מיר די ווירקונג, וואָס ער האָט געוואָלט, און צי ער קאָן שוין צוזאַמענציהען די ליפּן און אויפהערן צו שמײכלען.

— טון אַ טובה, — האָט ער גערעדט גאָר אַנטציקט און אונ־טערגעשפּרונגען בײַ יעדן וואָרט, — טון אַ טובה — פאַרוואָס נישט? איך האָב זעהר ליב צו טון אַ טובה.

— דאָ, דאָ, מײַן ליבער פרײַנט, הײנגט אויף, גיט אַהער! גיט אַהער! — זעהט איר, מײַן ליבער פרײַנט, — האָט ער ווײטער געזאָגט מיט אַביסל אַן ערנסטערער מינע, אַז איך האָב אַרויסגערוקט דעם שופלאָר פון טיש און געוואָלט דאָרט אַרײַנ־לײגן מײַנע העקטאָגראַפישע רוסישע לעקציעס, — זעהט איר, דער שופלאָר איז מײַנער. איך האָב מיר אַזוי אויסגערערט מיטן בעל־הבית, — איר ווילט — פרענט.

איך האָב שוין צוריק גענומען די פּאַפּירן און געוואָלט זײ אַרײַנלײגן אין קעסטל מײַנעם, נאָר ער האָט זײ מיר אַרויסגע־כאַפּט פון דער האַנט און אַרויסגערוקט זײַן שופלאָר.

— זעהט איר, פ אַ ר א י ך, מײַן ליבער פרײַנט, פ אַ ר א י ך... זאָל עס ליגן בײַ מיר. איר קענט רוסיש? — האָט ער מיך פּלוצלינג געפרעגט, ער האָט דערזעהן, אַז די פּאַפּירן זײַנען אָנגעשריבן רוסיש.

— איך קען.

— אַי — אַי, וואויל! זעהט איר! איך לערן מיך רוסיש. איך האָב נישט קיין גוטע אויסשפּראַך, איר וועט רײדן מיט מיר רוסיש? איר וועט מיר צווייזן, מײן ליבער פרײנט? אַי — אַי — וואויל! איר וועט מיר צווייזן?

ער האָט ווידער געמאַכט די פריהעריגע מינע: געשמייכלט; נאָר אין זײן בליק איז איצט שוין געווען עפּעס אַ קינדערשע בקשה; ער האָט געבעטן, ווי אַ קינד בעט בּאַ די עלטערן אַ גראָשן.

נאָך דעם האָט ער שוין בּיז היינט זעהר זעלטן גערעדט מיט מיר איריש. ריידן רעדט ער רוסיש זעהר שלעכט מיט אַ סך גרייזן, און ער וויל אויסנוצן די צייט, וואָס איך פאַרבּריינג מיט אים, אויף אויסצובּעסערן אים די גרייזן. נאָך יעדער פאַרבּעסערונג הער איך:

— אַי — אַי — אַי, ספּאַסיבּאַ, ספּאַסיבּאָ! (איך דאַנק, איך דאַנק) ווי כאַראָשי גאָספּאָדין! (איר זייט אַ גוטער הער).

איבּערהויפּט, אַז ער רעדט מיט מיר, צו מיט עמיצן אַן אַנדערן, רופט ער יענעם אָן „הער" אָדער „גנעדיגער הער". מיינע בּאַ־מערקונגען, אַז אויף רוסיש זאָגט מען פּראָסט „איר", העלפן נישט. ער טראַכט זיך אַזוראַי אַזוי: „אַז מען קאָן טון אַ טובה יענעם און זאָגן גנעדיגער הער — מהיכא תיתא, פאַרוואָס נישט?"

מיר האָבן זיך געזעצט בּאַם טיש און פאַררויכערט פּאַפּיראָסן. פינקעלמאַן האָט מיר געזאָגט, אַז נאָר מיר צוליבּ רויכערט ער און לאָזט זיך מכבּד זײן מיט אַ פּאַפּיראָס. דערנאָך בּין איך אָבער געוואָר געוואָרן, אַז נישט נאָר מיר אַליין טוט ער די טובה. רויכערן, פאַרשטיי איך, האָט ער זעהר ליבּ, ווי אַלע נערוועזע (זײן פּנים און זיינע בּאַוועגונגען זיינען זעהר נערוועז), נאָר ער פאַרגינט זיך נישט צו קויפן: ער איז זעהר אַ קאַרגער.

די בּעל־הבּיתטע פון די ערשטע צוויי צימערן איז אַריינגעקומען בּעטן אַ שוועבעלע, און איך בּין דערשראָקן געוואָרן, ווייל פינקעלמאַן איז פלוצלינג אויפגעשפּרונגען מיט אַ אימפּעט, אַרויסגעריסן זעהר געשיקט די שוועבעלאַך פון מײן האַנט און האָט זיי דערלאַנגט דער בּעל־הבּיתטע מיט דער זעלבּער מינע און מיטן זעלבן שמייכל, וואָס איך האָבּ ערשט דאָ דערמאָנט:

— אַ שוועבעלע? — האָט ער גערעדט מיט אַן אייגעניש

און איז אונטערגעשפּרונגען בּאַ יעדן וואָרט — אַ שוועבּעלע? אַ? נאַט אייך! נעמט נאָך אַ פּאָר, נעמט! ס׳שאַרט נישט, ס׳שאַרט נישט!

דאָס איז געווען פּרייטאָג. פּינקעלמאַן, וואָס בּאַשעפ־טיגט זיך מיט לשון־הקודש לעקציעס, איז שוין געווען פריי. ער האָט זיך געלעגט אויפן בעטל און געלעזן עפּעס אַ פּאָר צעשיטע רוסישע בלעטער פון אַן אַלטן זשורנאַל. ער האָט מיר דער־ציילט, אַז די בּלעטער האָט ער געפונען אין אַ געוועלב, וואו זיי זיינען געבּרויכט געווען אויף פּאַק־פּאַפּיר, און ווייל ער לערנט זיך רוסיש און האָט אַ רוסישן ווערטער־בּוך, האָט ער זיי אָפּגע־קויפט פאַר דריי קאָפּעקעס.

— אַ שוואַרץ יאָר! — האָט ער געזאָגט, דערציילנדיג מיר וועגן דעם, — נאָר אויסצורייסן יענעם! אַ גאַנץ פונט פּאַק־פּאַפּיר קויפט מען פאַר דריי קאָפּעקעס. זעהט, מיין ליבער פריינט (ע״ר האָט די בלעטער מיר דערלאַנגט אין דער האַנט אַריין), זעהט, ס׳וועגט אינגאַנצן אפשר אַ פערטל פונט, — נאָר אויס־צורייסן יענעם!

און בּאַ די לעצטע ווערטער האָט ער אַזוי פאַרקרימט זיין פּנים, אַז ס׳איז בּאמת אַ רחמנות געווען צו קוקן אויף אים.

ער איז געלעגן און האָט געלעזן הויך אויפן קול, און אַלע מינוט געפרעגט אַן אַנדער וואָרט. דער אַרטיקל, וואָס ער האָט געלעזן, איז געווען אַן עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער. ער האָט גאָר ווייניג פאַרשטאַנען דעם אינהאַלט און האָט דערפון געהאַט גרויס עגמת־נפש.

איך בּין בּאַלד מיר געוואָרן אים צו פאַרטייטשן די ווערטער. בּאַ יעדן וואָרט האָב איך געבּרויכט אויסצורייידן זעהר פיל, דערצו האָב איך מיך געמוזט היטן נישט צו בּאַנוצן אין מיינע רייד עפּעס אַזאַ וואָרט, וואָס פינקעלמאַנען קאָן עס אויסזעהן קלינגליך. אַז נישט — האָט ער געמאַכט אַ טענה וועגן דעם נייעם וואָרט, וואָס ער האָט ערשט געהערט פון מיר. בּאַמערקט האָב איך אייגנטליך, אַז פייהיגקייטן האָט ער גאָרנישט קיין שלעכטע: זיין גמרא־קאָפּ האָט אַלץ תּופס געווען פלינק, געשיקט און אין תּוך אַריין. נאָך יעדער דערקלערונג האָט ער געשמייכלט און גע־

ראַנקט אויף זיין לשון, צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, געצויגן מיטן שטערן, נאָר די אויגן זיינע האָבן געקוקט עפּעס אַביסל מיט אַ קאַצן־בליק, אַביסעלע פאַלש, איבערשפּיציג אַזוי...

כּדי איך זאָל מיר פאַרלייכטערן די אַרבעט, האָב איך אים פאָרגעלעגט ראָסטאָיעווסקיס אַ בוך צו לעזן: „ראָס פאַרבּרעכן און די שטראָף", וואָס איך האָב געהאַט בּאַ מיר אין קעסטל. פּינקעלמאַן איז מיט גרויס פרייד אַראָפּגעשפּרונגען פון בעטל, און מיט זיינע הענט האָט ער מיך אָנגעכאַפּט פאַר מיינע אַקסלען און מיך געטרייסלט פאַר שׂמחה, זאָגנדיג און איבערזאָגנדיג עטליכע מאָל דעם שפּראַך זיינעם:

— ספּאַסיבאָ, ספּאַסיבאָ! ווי כאָראָשי גאָספּאָדין!

הענט און פיס האָבן אונטער אים געציטערט, געוואָרפן האָט ער זיך איינגאַנצן, ווי אַ פיש, אַזוי איבערראַשט איז ער געווען.

צום קעסטל האָט ער מיך נישט געלאָזט צוגיין, ער האָט מיר אַרויסגעכאַפּט ראָס שליסעלע פון דער האַנט, אויפגע־שלאָסן ראָס שלעסל און גענומען רודערן בּאַ מיר אין קעסטל. איך בּין געשטאַנען, ווי אַ גולם, ווי אַ קלאָץ עפּעס, און בּין בּייז געווען אויף מיר אַליין. דער גאַנצער מח מיינער, אויב איך געדיינק גוט, איז געווען בּאַשמירט מיט איין געראַנק: „וואָס כאַפּט ער עפּעס?! מיין קעסטל, רוכט זיך!" קרינגן אָבער וויל איך מיר נישט. ער איז געזעסן אויף דער ערד און איבערגעוואָרפן איין בּוך נאָכן אַנדערן און אַלע מיינע זאַכן.

ער האָט גענומען לעזן ראָסטאָיעווסקין און ווידער האָט ער אָנגעהויבן צו פרעגן. כּמעט בּאַ יעדער שורה האָב איך גע־האַט אַ געטועכץ אויף עטליכע מינוט. איך האָב מיר אָנגעטאָן מיין פּאַלטאָ און געוואָלט אַרויסגיין, פּינקעלמאַן האָט אויף מיר געקוקט מיט אַ געבעט:

— וואו אַהין גייט איר? — האָט ער מיך געפרעגט.

— איך בּרויך אַוועקצוגיין.

— זעהט נאָר, — האָט ער געררעדט ווייַנענדיג, — אַ גאַנצע וואָך האָב איך קיין צייט נישט צו לעזן; פון אין דערפריה בּיז אויף דערנאַכט בּין איך פאַרטון, צען לעקציעס האָב איך... זיצט אין

דערהיים! זעהט נאָר, וואָס שאַרט עס אייך? איר זייט דאָך אַ גוטער הער! זעהט נאָר, וואוהין גייט איר?

איך האָב אָבער דוקא געוואָלט אַוועקגיין און פינקעל־מאַנען, האָב איך געזעהן, האָט עס שטאַרק פאַרדראָסן אויף מיר. ער האָט געביסן די ליפּן, ווי איינער, וואָס מען האָט אים אַ גרויסע עולה געטאָן און קאָן זיך נישט אָפּוועדן. געקוקט האָט ער אויף מיר אַביסל מיט פאַרוואונדערונג, אַביסל מיט באַדויערונג. געטראַכט וועגן מיר האָט ער אַוודאי אַזוי: „וואָס פאַר אַ שלעכטע מענשן עס זיינען פאַראַן אויף דער וועלט! מען קאָן אַ טובה טון און ס׳זאָל נישט קאָסטן קיין גראָשן געלט, און מען טוט נישט!”

אַז איך בין צוריקגעקומען אין עטליכע שעה אַרום, איז פינקעלמאַן נאָך געלעגן אויפן בעט און ער איז זעהר פאַרטיפט געװען אין לעזן. ער האָט אַפילו נישט געהערט, אַז איך בין אַריינגעקומען. דעם אמת זאָגנדיג, האָב איך דאַמאָלס נישט גערעכנט, אַז אַ בוך זאָל קאָנען דעם מענשן אַזוי אינטערעסירן. זיין פּנים האָט געהאַט אַ שטריינגען אויסדרוק, אַוודאַי ווי ראָסקאָל־ניקאָוו בשעת ער האָט געהרגעט. עס איז לייכט געוועזן צו דער־קענען, אַז פאַרטון איז נישט איצט זיין זכרון, פאַר וועלכן ער זוכט נייע רוסישע ווערטער, נאָר עפּעס אַנדערש גאָר לעזט ער איצט, און עס איז פאַרטון — די נשמה זיינע. איך האָב מיר שטיל אַנידערגעזעצט באַם טיש. פּלוצלינג האָט ער שווער אָפּגעזיפצט, אויפגעהויבן די אויגן, און אַז ער האָט מיך דער־זעהן, איז ער אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט און צוגעלאָפן צו מיר. ער האָט נישט געקאָנט ריידן: דער בוך האָט אים געמוזט זעהר שאַרף אַריינקריכן אין האַרצן. דערנאָך האָט ער פאַרקרימט די ליפּן. געוואָלט האָט ער אַוודאַי שמייכלען, נאָר אַרויסגעקומען איז גאָר עפּעס אַנדערש. איך ווייס נישט, ווי מען רופט עס אָן.

איצט האָט ער גערעדט אידיש:

— אַ ממזר־קאָפּ! אַ גנבהשער קאָפּ! — האָט ער גערעדט און געטייט מיטן פינגער אויפן בוך, וואָס ער האָט געלאָזט ליגן אויפן בעט — אַ ממזר־קאָפּ, אַ שוואַרצע גבורה האָט ער! אַ! אַז איך וואָלט געקאָנט אַזוי שרייבן!

איך האָב מיך פאַראינטערעסירט.

— וואָס וואָלט געווען? — האָב איך געפרעגט.

— אַ־אַ, אַז איך וואָלט געקאָנט אַזוי גוט שרייבן — וואָס מיינט איר, מיין ליבער פריינט? וואָלט איך נישט דאָ געזעסן! וויפיל קאָן ער נעמען פאַר אַזאַ בוך? ער לעבט נאָך? אַוראַי אַ פּאָר הונדערט רובל. ע, מיין ליבער פריינט! איך וואָלט באַלד געבראַכט אַהער מיין ווייב: ווי איר זעהט מיך! וואָס מיינט איר? אַ שיין ווייבעלע, איך זאָג אייך — אַ „צאַצקע“... שענער פאַר אַלע...

ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אין מיאוסע רייד, וואָס איך וויל נישט דאָ איבערחזרן. ער איז רוכט זיך ליידנשאַפטליך; קאַרג איז ער; זיין בלוט צערייצט זיך גאָר לייכט, — און ער ליידט זעהר דערפון...

פון די איבעריגע רייד זיינע בין איך געוואָר געוואָרן, אַז ער האָט אַ ווייב עפּעס אין אַ קליין שטעטל אין ליטע, איך געדיינק נישט, ווי עס הייסט, און אַז ער וויל זיך גטן מיט זיין ווייב, ווייל מען האָט אים נישט געגעבן דעם נדן. דאָס ווייב גופא האָט ער ליב; זי איז עפּעס גאָר אַ שיינע, לויט ווי ער זאָגט. נאָר דעם שווער האָט ער זעהר פיינט, ווייל ער האָט אים אויסגענאַרט און נישט געגעבן קיין גראָשן פון די דריי הונדערט רובל, וואָס מען האָט אים צוגעזאָגט.

פינקעלמאַן זאָגט, אַז ער מוז זיך נוקם זיין אין זיין שווער און גטן דאָס ווייב: לאָז ער מיט איר טון, וואָס ער וויל — איך בין זיך משער, אַז עס גייט אים נישט בלויז אין נקמה־נעמען: די דריי הונדערט רובל, וואָס ער האָט געקאָנט האָבן, דריקן אים אויפן האַרצן — ער האָט מיר נאָך דערציילט, אַז ער האָט שוין געהאַט אַ קינד מיט איר, נאָר ס'איז געשטאָרבן. דאָס קינד האָט ער נישט געזעהן, ווייל ער איז באַלד נאָך דער חתונה אַוועקגעפאָרן, ווען ער איז נאָר געוואָר געוואָרן, אַז דער שווער איז אַ גרויסער אָרימאַן און איז נישט אימשטאַנד צו געבן אַפילו איין רובל. געקומען איז ער אויפן ברית, נישט גערעדט מיט קיינעם, נאָר אַ נאָמען געגעבן און אַוועקגעפאָרן. די קינפּעטאָרין, בין איך זיך משער, האָט געמוזט שטאַרק וויינען דאַמאָלס.

און אַז ער האָט געערערט פֿונם קינדס טויט, האָב איך באַמערקט, אַז ער איז צופֿרידן דערפֿון, וואָס דאָס קינד איז געשטאָרבן. רייערנדיג וועגן דעם מיט מיר, האָט ער זיך אַפֿילו אַרויסגעכאַפּט מיט אַ „סלאַוואַ באָגו“ (געלויבט איז גאָט). נאָר אינמיטן האָט ער זיך אָוראַי דערמאָנט, אַז ער איז צופֿיל אָפֿנהערציג מיט מיר, און ער האָט דאָס וואָרט „באָגו“ פֿאַרשלונגען. איך פֿאַרשטיי, אַז דער טעות זיינער קומט דערפֿון, וואָס ער רעדט רוסיש; ווייל ער מוז שטאַרק אַרבעטן מיטן קאָפּ זיינעם, כּדי ער זאָל זיך קאָנען אויסדריקן אויף אַ פֿרעמדער שפּראַך, דעריבער פֿאַרגעסט ער זיך אינמיטן. און צופֿרידן פֿון קינדס טויט איז ער איבער גאָר אַ פּשוטן טעם: דער גט וועט אים אָנקומען גרינגער.

דאָס אַלץ בין איך געוואָר געוואָרן נאָך פּאַר דריי וואָכן פֿרייטאָג, ווען איך האָב מיר דאָ אַריינגעצויגן. פֿון דאַמאָלס אָן האָב איך נישט אָפּט מיט אים לאַנג גערערט: אַ גאַנצע וואָך איז ער טאַקע פֿאַרנומען פֿון נײַן אין דערפֿריה ביז צען אויף דערנאַכט, ער האָט צען לעקציעס אויף פֿאַרשיידענע גאַסן, פֿרייטאָג־שבת זיץ איך וויניג אין דערהיים, און פּ י נ ק ע ל ־ מ אַ ן איז אויף מיר זעהר בייז. ער לעזט דאַמאָלס און וויל, אַז איך זאָל אַ גאַנצן טאָג זיצן באַ אים און אויסרייידן די רוסישע ווערטער — ער האַלט מיך אין דער אמתן פֿאַר אַ שלעכטן מענשן. וואָס קאָן איך טון? ס׳וואָלט אַ יושר געווען צו ריינגען אַן אַנדער דירה.

אין דערפֿריה גייט ער אַוועק, ווען איך שלאָף נאָך. אויף דערנאַכט קומט ער אַהיים שפּעט, זיפֿצט אָפּ אַ פּאָר מאָל און הויבט זיך אָן צו קלאָגן אויף די בעלי־הבּתּים, וואָס רעכענען אויפֿן רוסישן חרש, וואָס איז גרעסער פֿאַרן אידישן און דעסגלייכן אַזעלכע זאַכן. ענדיגט ער שטענדיג מיט דער איינענער מעשה פֿונם בעל־הבית, וואָס איז אים שולדיג געבליבן פּאַר צוויי חדשים אַכט רובל, און ער, פּ י נ ק ע ל מ אַ ן, מאָנט אים נישט, ווייל ער ווייסט, אַז ער איז אָרים... אַזוי זאָגט פּ י נ ק ע ל מ אַ ן. ווייס איך, צי זאָגט ער אמת? נאָר קוים האַלט ער באַ דער מעשה, ווייס איך, אַז ער ענדיגט שוין, אַז ער גייט שוין עסן

װעטשערע, און איך װעל נישט ראַרפֿן צושאָקלען מיטן קאָפּ, אַז נישט — האָט ער פֿאַריבל און קוקט אויף מיר אַזוי מוראָדיג שלעכט, מיט רציחה אַפֿילו... און איך קאָן דאָס נישט ליירן. ער איז בכלל אַ סך קאָלטער צו מיר, װי ער איז געװען, כאָטש רוסישע װערטער פֿרעגט ער און ראַנקט אַלץ מיטן אייגענעם לשון און שפּרינגט אונטער, נאָר אין זיין האַרצן האָט זיך שוין אַ סך שנאה אָנגעזאַמלט קעגן מיר.

אין עסן זיינעם דערקענט מען גוט, אַז ער איז געװען אַ ישיבה־בחור און האָט לאַנג געגעסן טעג. ער קוקט אַזוי לאַנג אויפֿן ברויט, איידער ער עסט עס, לאָזט קיינמאָל נישט איבער, שמאָטשקעט מיטן מויל, אַקוראַט װי דאָס עסן װאָלט בײַ אים שטענדיק געװען אַ שװערער ענין, איבער װעלכן דער מח זיינער האָט אַ סך געאַרבעט. איך מיין נישט, װי אַזוי צו קריגן עסן: אויף דעם קלערט דאָך יעדערער; איך מיין: דאָס עסן אַליין, דאָס איבערטראָגן די שפּייז פֿון טיש אין מויל אַריין, דאָס טוען דאָך מענשן כּסדר אָהן טראַכטן און קלערן; אַ ישיבה־בחור מוז אַװדאַי קלערן און עסן.

איינמאָל (אויב איך האָב קיין טעות נישט, איז עס געװען פֿאַר צען טאָג) קומט ער אַהיים עפּעס זעהר לוסטיג, ער האָט שוין געהאַלטן גרייט די הענט אַרויפֿצולייגן אויף מיינע אַקסלען, נאָר ער האָט זיי צוריקגענומען. ער האָט זיך אַנידערגעזעצט, גע־קוקט מיר לאַנג אין די אויגן אַריין עפּעס גאָר ערנסט און אַביסל מיט אַ געבעט.

— פֿאַרװאָס זענט איר מיר אַ שלעכטער פֿריינט? — האָט ער געפֿרעגט.

איך האָב פֿאַרשטאַנען, אַז ער װיל עפּעס פֿונם האַרצן אַראָפּ־ריירן, עפּעס גוטס, פֿריילעכס, און מאַכט דערצו אַ הקדמה, איך האָב אים פֿאַרזיכערט, אַז איך בין אים נישט קיין שלעכטער פֿריינט.

— איר זענט מיר אַ גוטער פֿריינט? — האָט ער געזאָגט און איז אַזוי אַנטציקט געװאָרן, אַז ער האָט אָנגעהויבן צו ריירן אידיש.

— זעהט איר, איך האָב באַלד געוואוסט. איר זענט אַזאַ גוטער! איך האָב אייך אַזוי ליב, מיין ליבער פריינט! פאַרוואָס ווילט איר מיך נישט לערנען רוסיש? זעהט איר (ער האָט אַרויס־גענומען אַ ביכל פון דער רעגירונגס־שפּאָר־קאַסע און מיר געוויזן)? געלויבט צו גאָט — שוין פופציג רובל. היינט האָב איך אַריינגעלעגט צען רובל. אַ! אַז איך וועל אָנזאַמלען הונדערט רובל?...

— וואָס וועט זיין? — האָב איך געפרעגט.

— אַ־אַ! לאָמיך נאָר האָבן, איך וועל אַוועק קיין אַמעריקע.

— וואָס טויג אייך אַמעריקע?

ער האָט פאַרגלאָצט די אויגן, געמאַכט אַ פרומע מינע און געזאָגט:

— זעהט איר, מיין ליבער פריינט, איך האָב ערשט היינט באַפוילן אַהיים, אַז איך פאָר קיין אַמעריקע, און זי וועט בלייבן אַן עגונה. לאָז זי זיך גטן! וואָס בין איך שולדיג?

איך האָב פאַרשטאַנען, אַז אין דער אמתן וויל ער נישט פאָרן קיין אַמעריקע, נאָר ער זאָגט אַנדערע און רעדט זיך אַליין אַזוי איין, כּדי זיין ווייב זאָל זיך דערשרעקן און נעמען פון אים אַ גט. ער דערציילט אוראַי יעדערן אַזוי און הויבט אַליין אָן צו גלויבן דערינען. ער זאָגט בכלל גאָר וואויל ליגנס: מיטן פּנים, מיט די הענט און מיטן האַרצן אַפילו, ער מאַכט דאַמאָלס אַן איינדרוק פון אַ קינד.

עס איז מיר אַפילו אַ וואונדער און דאָך איז עס אַזוי: אַז ער זאָגט ליגנס, האָב איך אים אַ סך ליבער, ווי אַז ער זאָגט אמת. עס מוז זיין דעריבער, ווייל ער איז גאָר צופיל אָפנהאַרציג, און אַז ער רעדט אַ סך און ווייזט אַרויס זיין פאַרברורינגט האַרץ, איז שווער צו פאַרטראָגן, און איך וואָלט אים דעמאָלס הונדערט רוסישע ווערטער פאַרטייטשט, אַבי ער זאָל אָנהויבן אַביסל ליגנס צו זאָגן, כּדי די אויגן און דאָס פּנים זיינס זאָלן ווערן ליב־ליכער.

יענע נאַכט איז ער מיט מיר גאָר גוט געווען: אַ פּאָר מאָל מיך אָנגענומען פאַר די אַקסלען און געטרייסלט; גאָר אַ סך מאָל איבערגעחזרט: „ווי כאַראָשי גאַספּאַדין". אין מיטן די רייד

האָט ער מיר דערציילט, אַז פּאַר זעקס חדשים האָט מען אים אַהיים געגאַרט, מען האָט געקלאַפּט אַ טעלעגראַם צו אים, אַז די מוטער זיינע איז געשטאָרבן. דאָס ווייב אין דערהיים האָט אים שטאַרק גענומען באַם האַרצן, ער איז אַ פּאָר טאָג אין דערהיים געזעסן און געוואוינט מיטן ווייב... ער האָט שוין גע־וואָלט נעמען צוויי הונדערט רובל, נאָר דער שווער מוז זיין אַ גרויסער אָרימאַן: מען האָט אים גאָרנישט געגעבן, און ער איז צוריק אַוועק קיין וואַרשע...

— איר ווייסט, מיין ליבער פריינט, — האָט ער צו מיר געזאָגט, ליגנדיג אויסגעצויגן אויפן בעט, און ער האָט דאָס פּנים פאַרקרימט פאַר גרויס נחת. די נאָז האָט דעמאָלט אויס־געזעהן נאָך שפּיציגער, ווי זי איז. — איר ווייסט, איך האָב מורא געהאַט, פאַרשטייט איר... עס זאָל נישט עפּעס געבוירן ווערן פון מיין אין דערהיים־זיין... אַ נייַ קינד ברויך איך! איך ווייס שוין איצט אויף זיכער. זעהט איר? זאָגט, מיין ליבער פריינט, נישט אמת? אַז ס׳וואָלט עפּעס געווען, וואָלט זי דאָך מיר גע־שריבן, אַז ס׳איז... נישט אמת? נישט אמת? זאָגט, מיין ליבער פריינט!

ער האָט געבעטן באַ מיר אַ הסכמה, אַז דאָס ווייב זיינס טראָגט נישט.

— וואָס מיינט איר? האָט ער ווייטער געזאָגט און עפּעס אַ רייץ האָט פאַרצויגן די אויגן זיינע. — וואָס מיינט איר? אַ וואויל ווייבעלע... אירע באַקן צו קנייפּן, איך זאָג אייך — אַ! אַ!

מיר האָבן נאָך אַ סך גערעדט. איך בין געוואָר געוואָרן, אַז ער איז היינט אַן אַפּיקורס, דאַוונט נישט אַפילו. גערעדט האָט ער וועגן זיין אמונה מיט כּעס, געזידלט, אַז מען האָט אים אויסגענאַרט. אַ סך מאָל האָט ער איבערגעחזרט דאָס וואָרט „אָבמאַנשטשיקי" (אויסנאַרערס). ער האָט מיר אויך דערציילט, אַז פּאַר אַ יאָרן ווינטער, ווען ער איז נאָך פרום געווען, האָט ער איבער דעם דאַוונען נישט געקאָנט אָננעמען אַ פריהמאָרגנדיגע לעקציע, און ער איז דערויף זעהר בייז. ער האָט אויסגערעכנט, אַז דורכן זמן וואָלט ער געהאַט פיר און צוואַנציג רובל. און היינט

צוזאַמען מיט די פּופּציג, וואָס ער האָט אויפן בּיכל, וואָלט ער געהאַט פיר און זיבּעציג רובּל.

— — — — — — — — —

היינט אויף דערנאַכט אַכט אַזייגער, ווען איך בּין אַהיים געקומען, האָבּ איך זיך זעהר פאַרוואונדערט, וואָס איך האָבּ שוין געטראָפן פינקעלמאַנען און דערקענט אין זיין פּנים, אַז דאָס איז עפּעס נישט אַזוי גלאַט, ער האָט מיר אַפילו נישט געענטפערט אויף מיין „גוטן אָוונט", אַזוי צעטראָגן איז ער געווען.

ער איז געזעסן בּאַם טיש, זעהר געבּיסן די ליפּן און נערוועז זיך איבּערגעזעצט אַלע ווײַלע אויפן בּענקל. אין דער האַנט האָט ער געדרייט עפּעס אַ פּאָסט־קאַרטל. אויף מיר האָט ער אַלע ווײַלע אויפגעהויבּן די אויגן, און אין זיין בּליק איז געווען צו דערקענען אַ שווערער ווייטאָג, אַ האַרצקלעמעניש. איך האָבּ דערקענט, אַז ער האָט געוויינט, און אַז איצט האַלט ער זיך קוים איין פון וויינען. איך האָבּ אים געפּרעגט:

— וואָס איז אייך פינקעלמאַן?

ער האָט מיר נישט געענטפערט, געמאַכט זיך נישט הערנדיג און געוואָלט ריידן גאָר פון אַן אַנדער זאַך:

-- וואָס מאַכט איר, מיין ליבּער פריינט?

נאָר די לעצטע ווערטער האָט ער נישט שאַרף אַרויסגערעדט. די טרערן האָבּן אים געשטיקט אין האַלז. ער אַליין האָט בּאַמערקט, אַז איך פיל זיינע טרערן.

-- אַ שוואַרץ יאָר! — האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער האַנט אין טיש, אַרויסגענומען דאָס בּײַטעלע, דורכגעציילט דאָס קליין־געלט, וואָס האָט זיך בּאַ אים געפונען און איז אַראָפּגעלאָפן פון די טרעפּ (מיר וואוינען אויפן פערטן שטאָק), אין אַ פּאָר סעקונדעס אַרום איז ער שוין געווען און האָט שווער געעטעמט: ער האָט אוראַי געמוזט לויפן אַהין און צוריק. געהאַלטן האָט ער אין דער האַנט אַ ראָפּלט־קאַרטל, וואָס ער האָט געקויפט אין געוועלבּ.

ער האָט זיך אַנידערגעזעצט בּאַם טיש, גאָרנישט גערעדט און אָנגעשריבּן אַדרעסן אויף דעם ראָפּלט־קאַרטל: איין אַדרעס, וואוהין ער האָט געבּרויכט, דעם אַנדערן אוראַי צו זיך. דער־

נאָך האָט ער אַרויסגענומען פון וועסטל־קעשענע דאָס ערשטע קאַרטל, וואָס ער האָט דערהאַלטן, און איך האָב באַמערקט, אַז ער לעזט עס מיט גרויס כּונה, יעדע שורה און יעדעס וואָרט באַזונדער. ער האָט שווער אָפּגעזיפצט און גענומען שרייבן דעם בריוו. געשריבן האָט ער מיט אַ אימפּעט, ווי איינער, וואָס האָט אַ משא פון זיך אַראָפּצוּוואַרפן, און זיין פּנים האָט זיך מיט יעדער שורה געענדערט. אים האָט געמוזט לייכטער ווערן אויפן האַרצן פונם שרייבן.

דאָס אָנגעשריבענע קאַרטל האָט ער לאַנג געטריקנט איבערן לאָמפּ, געדרייט עס אַהין און צוריק. דערנאָך ערשט האָט ער עס אַנידערגעלעגט אויפן טיש און געקוקט דערויף עפּעס מיט אַ מין בליק, וואָס איך ווייס נישט, ווי מען רופט אים אָן. איך דער־מאָן מיר איצט, אַז בּאַ מיין טאַטנס טויט, ייִנגלווייז נאָך, אַז מיין טאַטע איז שוין געווען צונעשיט, איז דער שמש צוגעקומען צו אונז קינדער און האָט יעדן איינגעשניטן די קלאַפּע. מיין קלענערער ברודער, געריינק איך, האָט גענומען די צעריסענע קלאַפּע אין דער האַנט, געדרייט זי אַהין און צוריק און באַטראַכט פון אַלע זייטן. געקוקט אויף דער קלאַפּע האָט ער מיט דעם זעלבן בליק, וואָס פ י נ ק ע ל מ אַ ן פאַר עטליכע שעה אויף דעם קאַרטל: מיט אַ טיפן אומעט, נאָר אַביסל פאַרוואונדערט: „ווי קומט עפּעס די קלאַפּע דערצו?“

ער איז נאָך געזעסן אַביסל און באַטראַכט דאָס קאַרטל. דערנאָך האָט ער זיך פאַמעליך אויפגעהויבן פון אָרט, צוגעגאַנגען צום קעסטל זיינעם און אַרויסגענומען פון דאָרט אַ פּעקל בריוו, צווישן וועלכע עס זיינען געווען עטליכע דאָפּלט־קאַרטלאַך. אַ פּאָר בריוו האָט ער געלעזן. דערנאָך האָט ער דאָס היינט־אָנגע־שריבענע דאָפּלט־קאַרטל צוגעלעגט צום פּאַק בריוו און האָט עס צוריק אַריינגעלעגט אין קעסטל.

ער איז שוין געווען אַביסל רוהיגער. דאָס קאַרטל, וואָס ער האָט באַקומען, איז נאָך געלעגן אויפן פּנים:

— לייענט מיין פריינט!

אין בריוול שטייט אַזוי (איך האָב דאָס איצט פאַר מיינע אויגן):

„ליבער, געטרייער מאַן יעקב יהודה נ״י.

„ערשטנס, שרייב איך דיר פון מיין ליבן געזונט, דאָס נעמ־ליכע ווינש איך מיר צו הערן פון דיר ביז אייביג, אָמן סלה.

„צווייטנס, שרייב איך דיר, איך האָב שוין נישט קיין כח צו ווייגען און איך האָב נישט געהאַט אויף אַ קאַרטל, האָב איך מיר געבאָרגט, מיין ליבער מאַן, וואָס בין איך שולדיג אַקעגן דיר. אַז איך וועל קומען קיין וואַרשע, וועל איך עסן ברויט און זאַלץ און פאַרלאָנגעס וואַשן. און איך בעט דיך, שרייב, איך זאָל קומען און שיק מיר אויף דער הוצאה. גאָט וועט דיר צושיקן ברכה און פרנסה דורך מיר. איך שרייב שוין דאָס פינפטע קאַרטל צו דיר, און איך האָב נישט קיין בריוו באַקומען. גאָט וועט דיר העלפן אין מיין זכות, און האָב רחמנות אויף מיר און אויף מיינע יונגע יאָרן. אָמן סלה".

„דיין ווייב, וואָס האָפט זיך צו זעהן מיט דיר,

זעלדע פינקעלמאַן".

אין דער זייט איז צוגעשריבן מיט גאָר קליינע אותיות:

„מען האָט אונז פון דירה אַרויסגעוואָרפן. שרייב, איך זאָל קומען, איך וועל מיר שוין שאַפן אויף דער הוצאה. איך ווייס נישט, וואָס מען טוט? דער טאַטע איז אַוועקגעפאָרן, און איך שלאָף בײַ רחל הנהס".

אַז איך האָב געענדיגט צו לעזן, האָט ער מיר לאַנג גע־קוקט אין די אויגן אַריין. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז ער וויל הערן פון מיר זיין משפט. ער האָט זיך געפילט זעהר זינדיג.

— נעמט זי קיין וואַרשע — האָב איך געפּרובט — וואָס וועט אייך דען קאָסטן טייערער?

ער האָט מיך אָבער נישט געלאָזט ענדיגן.

— ווי הייסט? אָהן אַ גראָשן געלט! דריי הונדערט רובל האָט זי מיר צוגעזאָגט! וואָס האָט זי מיך געהאַט אויסצונאַרן? איך האָב אַכט יאָר געלערנט אין לאָמזשע, אַכט יאָר! (ער האָט צו־געקלאַפּט מיטן פויסט אין טיש). אויף דער האַרטער באַנק גע־שלאָפן און געפאַסט האָב איך, און מיך האָט מען געשלאָגן! אַצינד פרעג איך אייך: צו וואָס? איך זאָל טון אַ שדוך אָהן אַ גראָשן געלט! אָהן אַ גראָשן!... האָב איך געבּרויכט אַכט יאָר

פֿאַרשוואַרצט און פֿאַרפֿינסטערט צו ווערן, איך זאָל טון אַ שרוך אָהן אַ גראָשן געלט, אָהן אַ גראָשן געלט!... אַז ער האָט אַ טאָכטער, בין איך שולדיג? נו, זאָגט אַליין, זאָגט אַרבֿה, וואָס בין איך שולדיג, אַז ער האָט אַ טאָכטער? וואָס בין איך שולדיג?

— זי איז דאָך אָבֿער אויך נישט שולדיג! — האָבֿ איך געפּרובֿט.

פ י נ ק ע ל מ אַ ן האָט מיר אַרויסגעכאַפּט זיין ווייבס קאַרטל פֿין דער האַנט. איך האָבֿ געזעהן, אַז אויפֿן האַרצן ווערט אים ווידער שווער. ער האָט נאָך אַמאָל אָנגעהויבֿן צו לעזן דאָס קאַרטל, נאָר אין מיטן האָט ער זיך הויך פֿאַרוויינט:

— וואָס בין איך שולדיג?! האָט ער געכליפּעט הויך אויפֿן קול און צוגעקלאַפּט זיך מיט דער פֿויסט אין האַרצן.

— וואָס בין איך שולדיג?!

ער איז צוגעלאָפֿן צום קעסטל, אַרויסגענומען דעם פּאַק בריוו, וואָס ער האָט ערשט נישט לאַנג געהאַט אַריינגעלעגט.

— זעהט, — האָט ער געזאָגט, און מיר דערלאַנגט דעם פּאַק בריוו, — זעהט אַליין: שוין צען בריוו האָבֿ איך איר געשריבֿן, אַז זי זאָל קומען! דאָפּלט־קאַרטלאַך, זי זאָל צוריק שרייבֿן, ווען כ׳זאָל זי אָפּוואַרטן. דאָ ליגן זיי — איך שיק זיי נישט אַוועק... איר מיינט אפשר, איך האָבֿ נישט געוואוסט, אַז איך וועל דעם היינטיגן בריוו נישט אַוועקשיקן? איך האָבֿ געוואוסט: איך האָבֿ דאָך געקאָנט אַוועקשיקן אַן אַלטן בריוו! איך האָבֿ געוואוסט... נאַט לייענט:

פֿין זיין קאַרטל צו זיין ווייבֿ, געדיינק איך איצט די ווערטער: „מיין טייערע נשמה, איך בין זינדיג קעגן דיר, מיין טייער לעבֿן, קום, למען־השם, באַלד צו פֿאָרן. איך בענק זעהר נאָך דיר, איך קאָן אָהן דיר נישט לעבֿן“ — און נאָך אַזעלכע ווערטער.

— דאָס קאָסט מיר שוין מער, ווי פֿופֿציג קאָפּעקעס די בריוו! — האָט ער געזאָגט. ער איז שוין געווען באַרוהיגט און געגאַנגען עסן וועטשערע.

— איך ווייס, אַז ס׳איז אַרויסגעוואָרפֿן געלט, נאָר עס כאַפּט מיר אָן באַם האַרצן, מיין ליבער פֿריינט, איך מוז קאַליע מאַכן געלט דערויף, פֿאַרשטייט איר, איך מוז אויסגעבֿן געלט... איך

מוז... נו, זאָגט אַליין, וואָס ווילן זיי פון מיר האָבן? וואָס בין איך שולדיג?

איך האָב אים נישט געענטפערט, ווייל איך האָב פאַר־שטאַנען, אַז עס איז בחנם; ער איז שוין איצט געווען אינ־גאַנצן רוהיג און האָט געקוקט אויפן ברויט און געלעגט די שטיק־לאַך אין מויל אַריין עפּעס מיט אַ מין צופרידנקייט און זיסקייט, אַשטיינער, ווי ער וואָלט געווען אַן אויסגעבעטענער בן יחיד אויף דער גאַנצער וועלט. ער האָט זיך באַלד אויסגעטאָן און געלעגט שלאָפן. אויף די לעקציעס איז ער היינט נאָכמיטאָג נישט געווען. די רינסט האָט מיר געזאָגט, אַז אַ גאַנצן האַלבן טאָג האָט זי אים געזעהן לויפן איבער דער שטוב אַהין און אַהער און מורמלען עפּעס פאַר זיך, ווי משוגע.

איצט שלאָפט ער און כראָפּעט הויך, ער רונצלט זעהר מיטן שטערן און שמאָטשקעט מיטן מויל... וואָס חלומט זיך אים? פון ווייב מיט די שיינע באַקן, וואָס זיי צו קנייפּן איז באַ אים „אָ!"? און וואָס חלומט זיך נעבעך דעם יונגען ווייבל, וואָס שלאָפט איצט אין אַן איינגעבעטענער דירה, אויף דער ערד אַוראַי? זיפצט זי אין שלאָף? בעט זי רחמים באַ דעם מאַן אירן און שרייט געוואַלד: „איך בין דאָך נאָר נישט שולדיג!"?...

ווען איך וואָלט געוואָלט, קאָן איך צוגיין איצט צו פ י נ־ק ע ל מ אַ נ ע ן, אָננעמען אים מיט מיינע הענט פאַרן האַלז און דערווערגן, ביז ער וועט די צונג אַרויסשטעקן. איך שטעל מיר פאָר, אַז אָנצושפּייען אַ מענשן אויף דער אַרויסגעשטעקטער צונג, בשעת ווען דאָס פּנים זיינס פאַרקרימט זיך אין דער גסיסה, מוז זיין אַ גרויס פאַרגעניגן, אַזוי ווי אַלע גרויסע עבירות...

און איך דערמאָן מיר זיין אויסזעהן, זיין וויינען און זיין קלאַפּן זיך אויפן האַרצן: „וואָס בין איך שולדיג?" און איך טראַכט, אַז דורך די אַכט יאָר אין דער ישיבה האָט ער זיך געמוטשט אָנ־ליידן אַ סך גויט און הונגער און שאַנד; אַז נישט איין טאָג האָט ער געהונגערט, נישט איין נאַכט האָט ער נישט געהאַט וואו צו שלאָפן, און פאַרטראָגן האָט ער אַלץ מיט אַן איינגעבויגענעם רוקן, אַלץ פאַר ליב גענומען, — און אין זיין מח איז נאָר איין און איינציגער פריילי‌כער געראַנק געווען — אַ ווייב מיט נרן.

זיין פאַנטאַזיע האָט גאַנצע אַכט יאָר געקושט דאָס ווייב, גאַנצע אַכט יאָר איבערגעצײלט דאָס נדן־געלט און געמאַכט דערמיט גרויסע, גליקליכע געשעפטן... און אין דער אמתן הויב איך אָן מסופק צו זיין, ווער עס איז דאָ באמת שולדיג? צי ער, די נשמה זיינע די שלעכטע, צי די צרות זיינע די גרויסע, די ישיבה די פינסטערע?

און וואָס מיין איך דאָס: „די נשמה זיינע?“

די לאָמפּ, רוכט זיך, גייט אויס.

ה. ד. נאָמבערג / געזאַמלטע ווערק

א נייע אויסגאַבע פון אלע ווערק.

♦

ה. ד. נאָמבערג / די משפחה

(אין פיר אַקטן)

א בילד פון די טיפע קאָנפליקטן אינם יידישן משפחה־לעבן, פון די פארשיידענע אינעווייניגע שפּאלטונגען, וואָס דער נייער אייראָפּייאישער געדאנק האָט גורם געווען, אריינקומענדיג אין דער יידישער גאַס.

♦

ח. נ. ביאַליק / שירים

אויף יידיש

(לידער און פּאָעמען)

א נייע אויסגאַבע מיטן נייסטן מחברס פּאָרטרעט. אייניגע לידער זיינען אויף ס'ניי באארבעט פונם מחבר.

♦

פּר. מאַרקוס־שאַליט / מענשעלאַך און סצענעס

16 גראַפישע צייכענונגען צו שלום־עליכמס בוך: „מאָטל פּייסע דעם חזנס".

פּאַלייט־וואָרט — בעל־מחשבות (ד״ר י. עליאשעוו)

די דאָזיגע צייכענונגען זיינען דער ערשטער געלונגענער פּרוב א טייל פון שלום־עליכמס וועלטל פאָרצושטעלן אין דער גראַפישער קונסט. שלום־עליכמס ווערק זיינען די דאַנקבארסטע אויסגאַבע פאר א נאָט נעבענשטן גראַפיקער. די צייכענונגען זיינען נישט קיין פּשוטע אילוסטראַציעס צו שלום־עליכמס בוך, נאָר זיי העלפן דעם לעזער דורכן קינסטלערס צייכענונגען טיפער אריינדרינגען און פארשטיין זיין וועלטל.

יחזקאל קאָטיק / מיינע זכרונות

(פיר בענד)

מיר ברענגען דאָ איינע אויסצוגן פון שלום-עליכמס א בריוו צו י. קאָטיק:

...איך האָב גענומען לייענען אייערע ‚זכרונות', און וואָס זאָל איך זאָגן? איך געדיינק שוין ניט דאָס יאָר, וואָס איך זאָל אזוי פיל הנאה האָבן, אזוי פיל תענוג — אמתער תענוג רוחני! דאָס איז ניט קיין בוך — דאָס איז אן אוצר, א גאָרטן, א גן-עדן, פול מיט בלומען און מיט פויגלגעזאַנג. עס האָט מיר דערמאָנט מיין יוגנט, מיין משפחה, מיין הדר, מיינע ימים-טובים, מיינע הלומות, מיינע טיפּן, ניין! איך מיט מיין בינטל טיפּן און בילדער, וואָס כ'האָב א סך פון זיי געקענט און א סך אויסגעטראַכט, בין איך, זאָג איך אייך אָהן שום חניפה אָדער פאלשע עניוות, — אקעגן אייך אן אָרים יינגל, א קבצן! מיט אייערע איבערלעבונגען און אייער משפחה וואָלט איך ביז איצט די וועלט פארפלייצט! געוואלד, וואו זענט איר געווען ביז אהער? א מענש פארמאָגט אזוי פיל בריליאַנטן, דימענטן און פערל און גאָרנישט! א ייד נייט ארום און ‚קלייבט רענדלאך' און זאָל עס אפילו דערמאָנען עמיצן, אז עס געפינט זיך בא אים אזא אוצר! איך האָב גע-נומען לייענען און ניט געקאָנט שוין אָפּרייסן זיך. שיער ניט משוגע געוואָרן!

...וואָס מיך האָט פארכישופט אין אייער בוך — איז דער הייליגער פשוטער אמת, ניט געקינצלטע פּראָסטקייט. הײנט די שפּראַך! ניין, איר זענט ניט נאָר א גוטער ערליכער, געטרייער שומר פון א רייכן, אומגע-הויער רייכן אוצר — איר זענט א טאלאַנט פון גאָט געבענשט מיט א נשמה פון א קינסטלער, וואָס קען זיך ניט.

...מען דארף דאָך האָבן א כּח, מען זאָל מיך ניט נאָר מאכן לאכן (פאראן בא אייך ערטער, וואו איך האָב זיך געהאלטן בא די זייטן לאכנ-דיג), נאָר אויך ציהען בא מיר טרערן. איך שווער אייך בהן שלי, אז איך האָב געוויינט גלייך מיט אייך אלע, בעת אייער זיידע האָט אייך אלעמען געבענשט ערב יום-כּפּור און בעת אייער באָבע די צדקות איז געלעגן אויף דער ערד, און דער זיידע האָט הונדערט מאָל געחלשט. זאָלן מיר אזוי פרייען זיך אינגיכן אויף ישועות ישראל, ווי איך האָב געגאָסן מיט טרערן, און ניט ווייל א מענש איז געשטאָרבן. רבּ'שע! וויפיל מענשן שטארבן בכל יום ובכל עת ובכל שעה!...

...איך בין באמת גרויס בא זיך, וואָס אונזער נאָך יונגע יידישע פאָלקס-ליטעראַטור איז באַרייכט געוואָרן מיט אזא בוך, ווי אייערע ‚זכרונות'. וועט איר אייערע ‚זכרונות' שרייבן ווייטער?...

אייער דאנקבארער לעזער, חבר און תלמיד **שלום-עליכם**

אהרון איזאַקס אַווטאָבּיאָגראַפיע

יידיש — נחום שטיף

אהרון איזאק, געבוירן אין דייטשלאנד אין דער ערשטער העלפט פון XVIII-טן יאָרהונדערט, דערציילט זיינע לעבנס־זכרונות אין דעם יידיש, ווי מען האָט גערעדט דאַמאָלס אין דייטשלאנד. ער שילדערט דאָס יידישע לעבן אין מעקלענבורג, לייפּציג און אין אנדערע קאַנטן פון דייטשלאנד. אהרון איזאַק איז געווען דער ערשטער ייד, וואָס האָט, אויסוואַנדערנדיג פון דייטשלאנד, באַקומען אַ דערלויבעניש צו וואוינען אין שוועדן. ער האָט נאָכגעצויגן נאָך זיך קיין שוועדן אַנדערע יידן פון דייטשלאנד און זיי געהאָלפן זיך באַזעצן דאָרט. ער האָט פאַר יידן געעפנט „אַ נייע לאַנד" — שוועדן, וואו ביז אים האָבן יידן ניט געטאָרט קיין פוס שטעלן. זיין וועג איז געווען ניט קיין גרינגער. ער האָט אויסגעדינט אלע עבודה־זרהס: לויט זיין פּראָפעסיע אַ שטעמפּל־גראַווירער, איז ער געוואָרן אַ סוחר, געהאַנדלט מיט צירונג, מיט גאַלאַנטעריי, אפילו מיט ציגן, געווען אויך אַ צושטעלער בּאַ דער אַרמיי (אין שוועדיש־רוסישן קריג). און אדאנק זיין זעלטענער ערליכקייט און גרויסער ענערגיע האָט ער זיך סוף כל סוף דערשלאָגן צו אַ גרויס אָנזעהן.

✦

בּער באָלעכאָווער / זכרונות

(אַ יידישע און אַ העברעאישע אויסגאַבע)

צום ערשטן מאָל פאַרעפנטליכט מיט איינלייטונג און הערות פון ד"ר מ. ווישניצער.

אַ יידישער סוחר פון XVIII־טן יאָרהונדערט דערציילט זיינע איבערלעבונגען אויף אַ בולטן אופן. ער גיט איבער קלאָר דאָס לעבן פון אַ קליין יידיש־גאַליציש שטעטל אין זיין צייט, דערציילט די פאַרשיידענע צרות, וואָס די יידן האָבן זיך דאַמאָלס אָנגעליטן סיי מצד דער פּוילישער רעגירונג, סיי פון ווילדע באַנדעס, וואָס פלעגן מאַכן אָנפאַלן אויפן שטעטל, הרגענען, רויבן, פאַרבּרענען די הייזער וכדומה. בּער באָלעכאָווער גיט אַ סך מאַטעריאַל פאַרן יידישן היסטאָריקער וועגן דער דאַמאָלדיגער סאָציאַלער און עקאָנאָמישער לאַגע פון די יידן און איבער זייערע בּילדונגס־פאַרהעלטענישן.